

אוניברסיטת בר-אילן

המחלקה לקרימינולוגיה

הבניית שיקול הדעת השיפוטי כפי שמתבטא בהחלטות להטלת צווי פיקוח על עברייני מין

ענת משיח

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לקבלת תואר מוסמך במחלקה
לקרימינולוגיה של אוניברסיטת בר-אילן

עבודה זו נעשתה בהדרכתה של פרופ' שרה בן-דוד מן המחלקה
לקרימינולוגיה של אוניברסיטת בר-אילן

הכרת התודה

“גדולה היא אמנות ההתחלה, אבל גדולה יותר היא אמנות הסיום” (הנרי ו. לונגפלו).

רגעי הסיום של כתיבת עבודת מחקר זו מלווים ברגשות שמחה, אשר תפסו את מקומם של רגשות הכאב והייסורים בדרך ללידתה. אולם, האדם אין לו בחייו גם שעה אחת, שבו תהיה לו המנוחה והעזרה והיחס כבשעת לידתו (יוהן היינריך פסטאלוצי) - על העזרה ועל היחס הללו אני מבקשת להודות.

לענבל רובינשטיין - על שאפשרה לי ללמוד במשך שנות כהונתה ועל שיצרה יש מאין. לד"ר יואב ספיר ולד"ר חגית לרנאו, על שאפשרו לי לקחת פסק זמן מעבודתי בסניגוריה הציבורית ולהתמסר ללימודים. לד"ר חגית לרנאו נתונה תודה מיוחדת על התמיכה והליווי לאורך כל הדרך, ועל שהקדישה מזמנה היקר לקריאת העבודה כולה והאירה עיני, בתבונה, במקצועיות וברגישות.

לפרופ' שרה בן דוד, אשר היתה לי הזכות להיות מונחית על-ידה. על האמון שנתת בי, על הביטחון שנשכתי, על מילות העידוד, על ההגנה ועל הזמן שהקדשת. לכבוד היה לי.

לכל החברים, מתוך ומחוץ לסניגוריה הציבורית, שעודדו, התעניינו, חלקו עמי ידיעותיהם ונתנו עצה טובה - לדנה קייזר ולנטע פת, שתמיד שם בשבילי, לד"ר נמרוד שני, לעו"ד מרי גונטר, לעו"ד שלומציון גבאי ולעוד רבים וטובים. תודה מיוחדת לחברתי בתאל שרעבי, שהיתה לצדי ברגעים קשים. בדרכה השקטה והחכמה העירה הערותיה וסייעה להפוך את המסמך לאיכותי יותר.

ולבסוף, תודתי הגדולה ביותר מוקדשת לבני משפחתי אשר תמכו בי, עודדו אותי לאורך כל הדרך, קיבלו בהבנה את בחירתי ואפשרו לי להתפנות למשימה תובענית זו. לבעלי, אשר אפשר לי "להתבטל" מעבודתי במשך חצי שנה, ונשא בעול הפרנסה. להורי, אשר חלו בשיא כתיבתה.

תוכן העניינים

..... הכרת התודה

..... תקציר עברי

א. מבוא

1 מסגרת תיאורטית - סקירת ספרות

1 מטרות הענישה ושיקולי ענישה

1 מודל ענישה מניעתי

2 מודל ענישה הרתעתי

2 מודל ענישה תגמולי

3 מודל ענישה מעורב

5 שיקולי הענישה בעבירות מין

6 פאניקה מוסרית כפלטפורמה לשינוי חברתי ולחקיקה

7 אוכלוסיית עברייני המין - הגדרה משפטית, מאפיינים, היקף התופעה ורצידיביזם

8 הגדרה

8 מאפיינים

9 טיפולוגיה

10 תיאוריות ומודלים

10 היקף התופעה בעולם ובישראל

11 שיעור הרצידיביזם בקרב עברייני מין בעולם

13 חוקים והסדרים בנוגע לעברייני מין בעולם

14 הסדרים בנוגע לרישום ויידוע

15 דיווח פומבי לקהילה

16 פיקוח

17 התערבות טיפולית

19 חוקים והסדרים בנוגע לעברייני מין בארץ

20 חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין

22 הטיפול בעברייני מין במדינת ישראל

24		חוקתיות החוקים
28		הערכת מסוכנות לרצידיביזם מיני
34		מטרת המחקר ותרומתו הצפויה
35		שיטת המחקר
35		כלים
36		הליך ואיסוף הנתונים
37		ניתוח הנתונים
38		תוקף ומהימנות
39		מגבלות
40		אתיקה
41		ממצאים
41		שיקולים משפטיים
42		תכלית החוק - הגנה על הציבור
42		השיקול המניעתי והשיקול השיקומי
43		איזונים ומידתיות
44		סוג העבירה, נסיבות ביצועה ומידת חומרתה
45		הרשעתו וגזר דינו של עבריין המין בעבר ובהווה, חלוף הזמן ושיעור המועדות
46		דברי באי-כח הצדדים וקולו של עבריין המין
48		שיקולים קליניים
48		הערכת המסוכנות
49		חוות-דעת מטעם ההגנה
50		רמת המסוכנות
50		גורמים (פקטורים) שיש בהם כדי להשפיע על רמת המסוכנות
55		החלטה לעניין הוצאת צו הפיקוח לגבי עבריין מין
56		שיקולי בית המשפט ביחס לתקופת הפיקוח הראויה
57		שיקולי בית המשפט ביחס לתנאי הפיקוח והמעקב לפי סעיף 13 לחוק הפיקוח
59		שיקולי בית המשפט ביחס לסמכויות קציני הפיקוח

60		הלימה בין המלצת יחידת הפיקוח לבקשת הפרקליטות
61		דיון
62		השיקול השיקומי
63		שיקולים של תגמול ונקם
65		הערכת המסוכנות
68		שיקולי מסוכנות - פקטורים המשפיעים על רמת המסוכנות
70		מידת שיקול הדעת של בית המשפט בהטלת צו פיקוח ומעקב
71		השיקולים לעניין תקופת הפיקוח והמעקב לפי סעיף 14 לחוק הפיקוח
		השיקולים לעניין תנאי הפיקוח והמעקב לפי סעיף 13 לחוק הפיקוח וסמכויות קציני הפיקוח לפי
73		סעיף 18 לחוק
77		סיכום ומסקנות
81		רשימה ביבליוגרפית
91		נספחים
	Abstract.....	

תקציר עברי

עברייני מין הם אנשים אשר ביצעו אחת או יותר ממגוון העבירות המוגדרות בחוק כעבירות מין, והן כוללות טווח רחב של התנהגויות מיניות סוטות ולא מקובלות מבחינה חברתית. המחוקק במדינת ישראל הסדיר את האיסור על עבירות המין בפרק י' סימן ה' לחוק העונשין התשל"ז-1977, ובהן אינוס, מעשה סדום, מעשה מגונה, עבירות מין במשפחה ובידי אחראי על חסר ישע ועוד. בנוסף, ביחס לעברייני מין נחקקו במדינת ישראל, בדומה למדינות רבות בעולם המערבי, חוקים מיוחדים היוצרים מגבלות חוץ עונשיות על עברייני המין אשר סיים לרצות את עונשו, ובהם חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006 [להלן: "חוק הפיקוח"]; חוק מגבלות על חזרתו של עברייני מין לסביבת נפגע העבירה, התשס"ה-2004 [להלן: "חוק ההרחקה"]; והחוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסדות מסוימים, התשס"א-2001 [להלן: "חוק מניעת העסקה"].

מטרת המחקר הנוכחי היתה לבחון את הבניית שיקול הדעת השיפוטי כפי שמתבטא בהחלטות להטלת צווי פיקוח על עברייני מין מתוקף חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006. דהיינו, לבחון מהם השיקולים המנחים את השופטים בבואם להטיל צווי פיקוח על עברייני מין, והאם שיקול הדעת של השופט רחב או מצומצם, ביחס לבקשה המונחת לפניו.

תיאורית הגמול והתיאוריה התועלתנית מהוות **בסיס תיאורטי** לשיקולי הענישה, ומהן נגזרות מטרות תועלתיות - ההרתעה, הטיפול והשיקום, המניעה, ההגבלה או ההרחקה, ומטרות שאינן תועלתיות - הנקם והתגמול. ניתן לראות בתיאוריה התועלתנית בסיס תיאורטי לחוק הפיקוח, משום שהשיקול העומד בבסיסו הינו מניעתי, ובעתיד הקרוב, עם כניסתו של פרק השיקום לתוקף, יהיה גם שיקומי. המטרה המוצהרת של החוק היא "להגן על הציבור מפני ביצוע עבירות מין על ידי ביצוע הערכות מסוכנות לגבי עברייני מין בשלבים השונים של ההליך המשפטי, וכן ביצוע פיקוח ומעקב ושיקום מונע לעבריינים כאמור, והכל לשם מניעת ביצוע עבירות מין חוזרות" (חוק הפיקוח, 2006). במלים אחרות, למרות שמדובר במגבלות חוץ עונשיות, ניתן להתבסס תיאורטית על התיאוריה התועלתנית, הכוללת את השיקול המניעתי.

תיאוריות נוספות עליהן אתבסס בעבודה זו הן הקרימינולוגיה הביקורתית (Critical Criminology) והקרימינולוגיה החיובית (Positive Criminology). ממצאי המחקר, כפי שיוצגו להלן, מכוונים לדיון ביקורתי. הקרימינולוגיה הביקורתית יוצאת חוצץ נגד השיטה, המגבירה את כוחו של הממסד ומפרה את נקודת האיזון המוכרת לנו בהליך הפלילי, ומהווה קו מנחה לדיון ביקורתי, והקרימינולוגיה החיובית מתווה את הדרך לאיחוד, מתוך הפירוד שנגרם כתוצאה

מאכיפת החוק וכיו"ב. הקרימינולוגיה החיובית מדגישה את הסיכוי לצד הסיכון. היא מדגישה את קיומן של חזקות אישיות המצויות אצל הפרט ובסביבתו, המסייעות לו להתרחק מפשיעה או לחדול ממנה בשלבים מאוחרים יותר.

המחקר התבצע באמצעות **ניתוח תוכן** של פסקי דין (צווי פיקוח) - שיטה המקובלת לניתוח של רשומות ארכיוניות ומסמכים, כמו גם פרוטוקולים של ישיבות. זהו תהליך שיטתי המכוון למציאה וחשיפה של דפוסים של משמעות מתוך טקסטים, באמצעות זיהוי מרכיבים רעיוניים, קיבוצם לאשכולות של משמעות וארגונם לקטיגוריות ולתמות כלליות. ניתוח תוכן שם דגש על הבנה באמצעות מבט מקרוב על הטקסטים המילוליים של האנשים הנחקרים.

מערך המחקר התבסס על 40 תיקים שהתנהלו בחמשת בתי המשפט המחוזיים ברחבי הארץ - ירושלים, באר-שבע, תל-אביב, חיפה ונצרת, במסגרת בקשות שהוגשו לפי סעיף 12 לחוק הפיקוח, בתקופה שבין 1 באוקטובר 2008 עד 1 באוקטובר 2011 (פעימה שלישית). המחקר כלל אך ורק תיקים שבהם ניתן ייצוג מטעם הסניגוריה הציבורית, אשר מייצגת באחוז ניכר של התיקים הללו. התיקים נשלפו ממאגר התיקים שבארכיב של הסניגוריה הציבורית, בהתאם למספרים שעלו מתוך רשימה שהונפקה מהתוכנה לניהול תיקים של הסניגוריה הציבורית בכל מחוז ומחוז. נבחרו שמונה התיקים הראשונים בכל מחוז, אשר ניתנה בהן החלטה מנומקת, ממנה היה ניתן ללמוד על התהליך שהוביל את השופט לקבל את ההחלטה. יצוין, כי לא נבחרו תיקים בהם ניתנה החלטה בהסכמה מלאה של הצדדים. כמו כן, לא נבחרו תיקים שהיו מוכרים לי במסגרת תפקידי בסניגוריה הציבורית, כמנהלת ענף פיקוח על עברייני מין.

ממצאי המחקר העלו שתי תמות עיקריות לאורך שוקל בית המשפט את החלטתו להטלת צו פיקוח: תמה אחת מאגדת תחתה שיקולים משפטיים, ותמה שניה מאגדת תחתה שיקולים קליניים. השיקולים המשפטיים כוללים שיקולי ענישה מסורתיים, הנשענים על התיאוריה התועלתנית, כאשר השיקול המרכזי הינו השיקול המניעתי. השיקולים הקליניים נשענים על הערכת המסוכנות, והם כוללים מושגים מעולם הקרימינולוגיה, הפסיכולוגיה והפסיכיאטריה. ניכר כי הערכת המסוכנות הפכה לכלי המרכזי לקבלת החלטה על יישום החוק ומעמדה התבצר ככלי העיקרי בהתמודדות עם עברייני מין במערכת המשפט הפלילי בשלבים שלאחר הרשעה, שכן כל השופטים, ללא יוצא מן הכלל, התייחסו להערכת המסוכנות ובעיקר הסתמכו על רמת המסוכנות. יחד עם זאת, ממצאי המחקר חשפו פערים בין השפה המשפטית לשפה הקלינית. השפה המשפטית שגורה בפיהם, מן הסתם, לעומת השפה הקלינית, אותה מתקשים, לעתים, לפרש נכונה. הדבר בא לידי ביטוי בדגשים שניתנו בהתייחס לגורמים אחדים, לעומת גורמים אחרים, כאל גורמים מגבירי מסוכנות. נדמה כי השופטים נטו להתייחס אל הגורמים באופן

אינטואיטיבי, ולא באופן שיטתי המסתמך על הספרות הקיימת. כמו כן, נראה כי השופטים מתקשים לפרש אבחנות מסוימות, כמו, למשל, פדופיל מקובע, לעומת פדופיל רגרסיבי. לאבחנה המבדלת נודעת חשיבות רבה גם לעניין הפיקוח, ובהסתמך על אבחנה זו ראוי להטיל את התקופה, התנאים והמגבלות.

בית המשפט נענה לכל הבקשות והטיל צווי פיקוח ומעקב ב- 40 המקרים שהובאו לפניו. רמת המסוכנות היוותה מדד לתקופת הפיקוח והמעקב שהוטלה על עבריין המין - ככל שרמת המסוכנות גבוהה יותר, כך תקופת הפיקוח תהיה ארוכה יותר, למרות שכללי מב"ן קובעים כי תוקפה של הערכת המסוכנות הוא לשנה אחת בלבד. מחד גיסא, החוק מחייב לקבל הערכת מסוכנות עדכנית, ומאידך גיסא, מאפשר להטיל צו פיקוח לתקופה ארוכה יותר.

הממצאים מצביעים על כך ששיקול הדעת של השופטים בכל הקשור להטלת תנאים ומגבלות, מצומצם ממילא מעצם החקיקה, המהווה רשימה סגורה, ומעצם אי גיבוש מבנים מגוונים של הסדרי פיקוח מתוך הרשימה המוצעת בחוק. רק במקרים מעטים בית המשפט צמצם את התנאים והסמכויות שהתבקשו. יחידת הפיקוח ממליצה בפני בית המשפט, על פי הערכת המסוכנות על תנאי פיקוח ומעקב, הפרקליטות מתרגמת את ההמלצות לכדי בקשה אשר מוגשת לבית המשפט בהתאם לסעיף 12 לחוק הפיקוח, ובית המשפט נעתר לבקשה ככתבה וכלשונו ברוב המקרים. ניתן לומר כי חוק הפיקוח מהווה מודל המגשים שאיפותיהם של מי שתומכים בהבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה, עד כדי הפיכתו למודל הדומה למודל ענישה גמולי, אשר בנוי על מספר מרכיבים המביאים להגבלה ניכרת של שיקול הדעת בקביעת העונש. המלצותיה של הוועדה לבחינת דרכי ההבניה של שיקול הדעת השיפוטי בגזירת הדין (1997) [להלן: "ועדת גולדברג"] להקים ועדה נוספת שתקבע עונשי מוצא ועונשי מוצא מדורגים לעבירות שונות, לא התממשה בכל הקשור לתיקון חוק העונשין (1977), אולם נראה כי היא באה לידי ביטוי בחקיקתו של חוק הפיקוח, בעצם הגבלת שיקול הדעת של בית המשפט.

מרחב תמרון רחב יותר, לכאורה, בא לידי ביטוי בבואו של בית-המשפט לקבוע את משך תקופת הפיקוח והמעקב, אולם ידיו כבולות והוא כפוף לקביעתו של המחוקק לפיה תוקפו של צו הפיקוח לא יעלה על חמש שנים כאשר רמת המסוכנות היא מתחת לגבוהה ועד עשרים שנים, כאשר מדובר ברמת מסוכנות גבוהה ומעלה. טווח התמרון מצומצם גם מתוקף הפסיקה שהתקבלה, לפיה נקבע מדרג מסוים. יחד עם זאת, אנו עדים ליותר ויותר בקשות המוגשות להארכת תקופת הפיקוח עם סיומה, עד למיצויה במסגרת הקבוע החוק.

מספר המאמרים שנכתבו ביחס לחוק הפיקוח הוא מצומצם ביותר, כך שבכתיבת חיבור זה תהיה **תרומה** להרחבת הידע בתחום זה, תוך שימת לב לערך של זכויות האדם וזכויות הפרט,

הכולל את המתח שבין חוק זה לבין עקרונות חוקתיים ודמוקרטיים, בין זכויותיו של הנאשם לבין ההגנה על הציבור, ובהעמקת והעשרת הידע של שתי הדיסציפלינות - המשפטית והקרימינולוגית. עבודת מחקר זו מציעה מבט רחב יותר על הסוגיות המשפטיות. היא מציעה להתייחס גם אל מדעי ההתנהגות. התיאוריות הקרימינולוגיות מאירות, מבקרות ומשלימות את הפרספקטיבה המשפטית והן נשענות על עולם ידע. **ההמלצות** שעולות בעקבות ממצאי המחקר הן כדלקמן: ראשית, מוצע לערוך השתלמויות אשר יעשירו את הידע של השופטים בהיבטים קרימינולוגיים, פסיכולוגיים ופסיכיאטריים הנוגעים לאבחון ולטיפול בעברייני מין, ומנגד, מוצע למומחים בתחום להעשיר את הידע בהיבטים משפטיים, בכל הנוגע לענישה ולפיקוח על עברייני מין.

שנית, מוצע לקבוע את משך הפיקוח לתקופות קצרות יותר, לשם מעקב ובקרה על הפיקוח על עבריין המין, או לחילופין לקבוע דיוני ביניים, במקרים המתאימים. פרק השיקום עתיד להיכנס לתוקף, ולמעקב ובקרה של בית המשפט יכולה להיות השפעה על השתלבותו של עבריין המין בטיפול ועל השתלבותו בחברה בכלל (בדומה להתייחסות שניתנת לשילובם של מכורים בגמילה). יש לקוות כי כניסתו של פרק השיקום לתוקף, יאפשר שיקול דעת רחב יותר לבית המשפט.

שלישית, מוצע לעשות שימוש מושכל ורחב יותר בחוק הפיקוח לטובת שחרור מוקדם ממאסר, במיוחד במקרים בהם עבריין המין החל בטיפול בכלא. שחרור מוקדם, ברוח הקרימינולוגיה החיובית ובראיה סוציו-תרפויטית, הכולל תוכנית טיפולית-שיקומית המשכית יהווה רצף טיפולי, אשר עשוי להעלות את הסיכוי לשילובם מחדש בקהילה (Reentry), ולהפחית את שיעור הרצידיביזם.

ולבסוף, מוצע לערוך מחקר המשך, אשר יבחן את הבניית שיקול הדעת של השופטים בעניין זה, מאז כניסתה לתוקף של הפעימה הרביעית, החלה על כלל עברייני המין שהורשעו, מפרספקטיבה של מספר שנים. כמו כן, מומלץ לערוך מחקר בהתייחס לבקשות המוגשות לפי סעיף 14 לחוק הפיקוח, אשר יבחן את שיקולי השופטים בבואם להאריך את תקופת הפיקוח על עבריין.

מבוא

פגיעה מינית היא טראומה הפוגעת בכל תחומי החיים של הקורבן. "בהיותה פגיעה כה חודרנית, היא הורסת מרקמים עדינים, הן פיזיים והן רגשיים, ותובעת כוחות אדירים לשם התמודדות ושיקום ממושכים. כשמדובר בפגיעה מינית מתמשכת בילדות, עומק הפגיעה מתבטא בתסמינים קשים, ארוכי טווח ורחבי היקף, וכזו היא גם ההתמודדות עמה" (רוזין, 2010, עמ' 5). היא מערבת תחושות השפלה וביזוי, בושה ואשמה, הסתרה ועלולה להוביל לדיכאון, לחרדה ולייאוש (ריד, 2008).

"אפשר כי בימים עברו הקלו בתי המשפט עם מי שהורשעו בעבירות אונס, אולם ימים אלה ימי עבר הם. בתי המשפט ישיתו על מורשעים בעבירות אונס עונשים חמורים במאוד, ויוסיפו וישיתו עונשים חמורים במאוד, עד אם תכלה רעה מן הארץ..." יצא הקול מבית משפט זה, יהלך מקצה הארץ ועד קצה ויידעו הכל: מי שנוהג באישה כמעשה המערערים שלפנינו, ילך אל מאחורי סורג ובריאח לשנים רבות" כדברי השופט חשין (ע"פ 960/99 ליבין ואח' נ' מדינת ישראל).

ההחמרה בענישה והחקיקה הענפה, המבקשת להוקיע מעשים מיניים שאינם מקובלים מבחינה חברתית ומשפטית, הושפעה מתנועות של קורבנות עבירות מין בעולם ובישראל. אלה מצאו ביטוי באמצעי התקשורת ובשיח החברתי ותרמו לדיון מחודש באשר לתגובה החברתית הראויה לעבירות ולעברייני המין, דיון שתוצאותיו ניכרות במערכות אכיפת החוק, בחקיקה, בדרכי הענישה ובדרכי הטיפול (שחורי, בן דוד וחובב, 2010).

וכך, תחת תהליכי היווצרותה של פאניקה מוסרית המתעלמת במכוון ממידת ההטרורגניות הרבה המאפיינת את קבוצת האנשים המורשעים בעבירות מין (שהם, 2008), ומשיעור הרצידיביזם הנמוך יחסית (Lievore, 2004; בן-צבי וולק, 2011), ובשים דגש על מספר הקורבנות, הנוק שנגרם והעלויות הנובעות מעבירות המין (בן פורת ופישמן, 2005; Center for Sex Offender Management, 2001) - נחקקו חוקים והסדרים רגולטוריים מיוחדים ביחס לעברייני מין אשר סיימו לרצות את עונשם (לרנאו ועוז, 2011). זאת ועוד, החקיקה נבעה גם מתוך הבנה שקיים צורך בגישה של הגנה על הקהילה (Community protection approach) המתבטאת בשילוב של ענישה, פיקוח מוגבר על עברייני המין וטיפול (שחורי, בן דוד וחובב, 2010; אידיסיס ושחורי, 2009; Petrunik, 2003).

אחד החוקים שנחקקו הוא חוק הפיקוח (2006), נשוא עבודה זו. מטרתו של החוק היא [...] להגן על הציבור מפני ביצוע עבירות מין על ידי ביצוע הערכות מסוכנות לגבי עברייני מין בשלבים השונים של ההליך המשפטי, וכן ביצוע פיקוח ומעקב ושיקום מונע לעבריינים כאמור, והכל לשם מניעת ביצוע עבירות מין חוזרות. "הסניגוריה הציבורית סברה כי החוק מעורר קשיים חוקתיים כבדי משקל, בכך שהוא מאפשר להטיל באופן רטרואקטיבי הגבלות קשות על חופש התנועה, חופש העיסוק וזכויות יסוד אחרות של אנשים אשר סיימו לרצות את עונשם. כל זאת, נוכח חשש שהם עלולים לבצע עבירות בעתיד [...]" (חוק הסניגוריה הציבורית לשנת 2010 – 2011, עמ' 56).

החוק מיושם באמצעות הערכת המסוכנות אשר הפכה לכלי המרכזי לקבלת החלטה (סרוגוביץ, 2010; לרנאו ועוז 2010), והיא מהווה המלצה בפני בית משפט בעניין הפעלת אמצעי פיקוח ומעקב (עציוני וקלצקי, 2011). הערכת מסוכנות מוגדרת כחישוב ההסתברות שהתנהגות פוגענית תתבצע והיא כוללת הערכה לגבי שכיחות ההתנהגות הפוגעת, מידת השפעתה והתייחסות לשאלה מי ייפגע ממנה (Kemshall, 1996). היא נעשית בידי בעל מקצוע שהוכשר במיוחד לאבחן עברייני מין (גרשוני, 2008).

מב"ן¹ והמרכז להערכת מסוכנות אמונים על כתיבת הערכות המסוכנות לבית המשפט במדינת ישראל. על פי כללי מב"ן (2011, עמ' 5) "הערכת המסוכנות מתבצעת בשיטה של ראיון קליני מובנה (structured clinical judgment) [...] ומבוססת על שקלול פקטורים סטטיים ופקטורים דינאמיים. פקטורים סטטיים הינם גורמים הקשורים לעברו של אדם ולפנומנולוגיה של עבירותיו. פקטורים אלו אינם משתנים עם הזמן. פקטורים דינאמיים הינם גורמים הקשורים לאישיותו, לסביבתו, לנטיות המיניות שלו, וכדומה. פקטורים דינאמיים עשויים להשתנות עם חלוף הזמן או בתגובה להתערבות טיפולית [...]". על פי הספרות מקובל לערוך חלוקה לרמות מסוכנות של עברייני מין לרצידיביזם מיני - נמוכה; נמוכה-בינונית; בינונית; בינונית-גבוהה; גבוהה; גבוהה מאוד (Epperrson, Kaul, huot, Hesselton, Alexander & Goldman, 1998; Hanson & Thornton, 1999).

¹ מב"ן - מרכז בריאות נפש, חטיבה לפסיכיאטריה משפטית הממוקמת בכלא מג"ן, שבמתחם איילון. החטיבה כוללת שתי מחלקות פסיכיאטריות (פתוחה וסגורה) ושירות אמבולטורי ארצי, הכולל מעקב פסיכיאטרי, הערכות מסוכנות וטיפול קבוצתי-ייעודי לעברייני מין (www.ips.gov.il).
ראה גם: <http://www.beer-ness.co.il/DepProfile.asp?ParentID=51&TopID=14>

הפיקוח והמעקב על עברייני המין יתבצע על-ידי יחידת הפיקוח, שהוקמה מכח סעיף 11 לחוק, והשיקום המונע יכנס לתוקף בהדרגה החל מחודש אוגוסט 2013 ביחס לעברייני מין שרמת הסיכון לביצוע עבירת מין נוספת על ידם אינה גבוהה ומחודש אוגוסט 2014 ביחס לעברייני מין שרמת הסיכון לביצוע עבירת מין נוספת על ידם היא גבוהה (חוק הפיקוח, 2006).

להלן תובא סקירת ספרות ובה מספר פרקים:

מטרות ושיקולי ענישה - פרק זה עוסק במטרות הענישה, בשיקולי הענישה ובמודלים לענישה, הנשענים על תיאורית הגמול והתיאוריה התועלתנית. התיאוריה התועלתנית, הדוגלת בהרתעה, מניעה, הגבלה והרחקה, טיפול ושיקום, מהווה בסיס תיאורטי לעבודה זו.

פרק המתאר את אוכלוסיית עברייני המין, לרבות ההגדרה המשפטית לעבירות מין, מאפיינים וסיווג של עברייני מין ותיאוריות ומודלים המהווים הסברים לביצוע עבירות מין. כמו כן, יובאו ממצאים המצביעים על היקף ועל שיעור הרצידיביזם בקרב עברייני מין.

פרק הסוקר חוקים והסדרים בנוגע רישום, יידוע ופיקוח על עברייני מין במדינות מערביות, לרבות ההתערבויות הטיפוליות הקיימות ביחד לאוכלוסייה זו. פרק נפרד יוקדש לחקיקה בישראל, בדגש על חוק הפיקוח, ופרק אחר יסקור את הפרקטיקה הנוגעת להערכות מסוכנות לרצידיביזם מיני.

מסגרת תיאורטית – סקירת ספרות

מטרות הענישה ושיקולי ענישה

עקרון שלטון החוק קובע, כי "אין עבירה ואין עונש ללא חוק" - "Nullum Crimen Nulla Poena" (קנאי, 1991). לענישה מטרות שונות המושתתות בעיקרן על **תיאורית הגמול** (The Sine Lege) (retributive theory of punishment) **ועל התיאוריה התועלתנית** (The utilitarian theory of punishment) (Moberly, 1968; Ten, 1987), והן דומות במדינות מערביות רבות.

מקובל לדבר על ארבע מטרות או שיקולים בענישה הפלילית: **תגמול** (Retribution), הנגזר מתיאורית הגמול; **הרתעה** (Deterrence), **שיקום** (Rehabilitation) ו**מניעה** (Incapacitation), הנגזרים מהתיאוריה התועלתנית (קנאי, 1991; בזק, תשמ"א; קנאי, 1991; בן-דוד, פישמן וצדוק, 2006; Ten, 1987). אלו מהווים ארבעה מודלים של ענישה - מודל ענישה שיקומי; מודל ענישה מניעתית; מודל ענישה הרתעתי (בהתאם לתיאוריה התועלתנית); מודל ענישה תגמולי (בהתאם לתיאוריה הגמולית) (קנאי, 1991). **במודל ענישה שיקומי** השיקום מהווה שיקול מרכזי בקביעת העונש במטרה להביא לשילובו של העבריין בחברה כאזרח שומר חוק (קנאי, 1991). תפקידו של השופט בקביעת העונש במודל ענישה שיקומי שונה באופיו מתפקידו הרגילים של השופט, ועליו להכריע בשאלה מסובכת הדורשת ידע ומומחיות, תוך שהוא נעזר בתיאוריות ובהשערות על גורמי העבריינות ועל הדרך הטובה לשיקום. מודל זה מחייב מתן שיקול דעת רחב לשופט בקביעת העונש ועליו להתאים את העונש לעבריין ולא לעבירה (קנאי, 1991). מודל הענישה השיקומי עלה בהשפעתן של הגישות הפוזיטיביסטיות, ההתנהגותיות-קוגניטיביות, חברתיות וסביבתיות-אקולוגיות (ראו: Abbott, 1997; שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009), מהן התפתח המודל הרפואי, לפיו עבריינות נובעת מפתולוגיה, ועל כן עיקר הטיפול בה אמור להתמקד בפסיכותרפיה. וכך, בשנות החמישים והשישים למאה העשרים הפך למטרה מרכזית בענישה (תימור וגייגר, 2009).

מודל ענישה מניעתית מעמיד במרכז שיקולים של הגנה על שלום הציבור ושל הרחקת העבריין המסוכן מן החברה (קנאי, 1991; תימור וגייגר, 2009), כאשר הדגש הוא על פעולות שנועדו לנטרל את העבריין, להגביל אותו ולמנוע ממנו מלבצע נזק נוסף בחברה (שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009). מודל ענישה זה מעורר שאלות עקרוניות - האם ראוי לאסור אדם לתקופה

ארוכה בשל מה שהוא עתיד לעשות (קנאי, 1991; Monahan, 1981) חשש לניבוי יתר (false prediction) (קנאי, 1991. ראו: חסין, 1984; Monahan, 1981), ומידת יעילותו עומדת בסימן שאלה (תימור וגייגר, 2009).

מודל ענישה הרתעתי הוא שיטת עונשין המבוססת של שיקולים של הרתעה כללית (לעומת הרתעה ספציפית) והוא בבחינת "למען ישמעו ויראו ולא יזידון עוד" (דברים י"ז, י"ג). ההרתעה צופה פני עתיד והיא מבוססת על התיאוריה הקלאסית (קנאי, 1991; תימור וגייגר, 2009). מודל זה מתאפיין במיוחד בוודאות ופרופורציונאליות, המביאות לאחידות באמצעות קביעת עונשי מינימום. שיקול הדעת של השופט הוא שיפוטי בעיקרו, והשאלה המוגדרת בפני השופט הינה מוגדרת ומדויקת (קנאי, 1991).

מודל ענישה תגמולי שונה מהמודלים שהוצגו מעלה, מפני שהשיקולים במודל כזה אינם תועלתניים. מודל ענישה תגמולי פונה אל העבר ולא אל העתיד. העונש מותאם לעבירה שהנאשם ביצע (קנאי, 1991), כאשר חומרת העבירה, נסיבותיה, סוגה, היקפה ותוצאותיה נלקחים במכלול השיקולים (דגן, 2010). המודל בנוי על מספר מרכיבים המביאים להגבלה ניכרת של שיקול הדעת בקביעת העונש (Morris, 1982; Wasik & Pease, 1987; קנאי, 1991).

התגמול הוא מטרת הענישה הוותיקה ביותר. מטרה זו היתה נפוצה גם במאה ה-19, בעיקר בעידן הקלאסי של הקרימינולוגיה, והיא נפוצה ביותר גם היום (תימור וגייגר, 2009). מעמדו של התגמול התערער בעקבות השפעתן של הגישות הפוזיטיביסטיות בשנות החמישים והשישים, אולם בשנות השבעים של המאה העשרים הסתמן בו עניין מחודש, בין היתר בשל ספקות שהתעוררו בנוגע ליעילותו של "המודל הרפואי" (שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009; Bailey, 1966 ראה: Martinson, 1974; Ward & Maruna, 2007), והספקות שהעלה דוח מרטינסון (Martinson, 1974) באשר לעצם יעילותן של כלל תוכניות השיקום (Petersilia, 2004), - "nothing works" (Martinson, 1974; Cullen, 2004).

בתקופה זו (1976) מונתה ועדת פון הירש (Von Hirsch) במטרה לבדוק את שיטת המאסר. הוועדה פיתחה את "מודל הצדק", כאשר העיקרון המנחה של הוועדה התבסס על מושג "הגמול הצודק" (just desert). הוועדה הציעה הנחיות בסיסיות לשפיטה (sentencing guidelines), הממליצות על עונש מסוים בהתאם לחומרת העבירה, וסטייה מהן, כאשר השופט

מזהה נסיבות מקלות או מחמירות, דורשות נימוקו של השופט. (שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009).

לקראת תחילתה של המאה ה-21 חזר במידה מסוימת השימוש במודלים שיקומיים וטיפוליים כאנטייתזה למדיניות הענישה התגמולית, שהתפשטה בארצות הברית והביאה לגידול מהיר באוכלוסיית האסירים בה (תימור וגייגר, 2009). חוקרים הצליחו להפריך את דוקטרינת ה-"noting works", שהיתה כה פופולארית בשנות ה-80 וה-90, וכעת מקובל שמהו עובד בתוכניות שיקום (Petersilia, 2004). במקביל חזר גם שימוש מסוים במודל הרפואי באמצעות תיאוריות הקשורות לדטרמיניזם ביולוגי ותוכניות טיפול המבוססות עליהן (תימור וגייגר, 2009).

מודל ענישה מעורב - שיקולי ענישה (Sentencing factors) במדינת ישראל: ההליך

המשפטי בישראל נחלק לשני שלבים: הראשון, המשפט (Trial), העוסק בקביעת האחריות הפלילית ומסתיים בהכרעת דין. השני, הוא שלב הדיון בעונש (Sentencing), נסב על העונש שיש להטיל על הנאשם ומסתיים בגזר הדין. הדיון נעזר באנשי מקצוע (שירות המבחן ותסקירים שונים) והוא הרבה פחות פורמלי (קנאי, 2009; הורוויץ, 2003).

במדינת ישראל, כמו באנגליה, אין מודל ענישה מוגדר, אלא מודל מעורב, שבו השופטים מתחשבים בכל שיקולי הענישה - שיקום, הרתעה, גמול ומניעה (קנאי, 1991). אין הסכמה בדבר המטרה המרכזית של הענישה ובדבר היחס בין המטרות (בן-דוד, פישמן וצדוק, 2006; קנאי, 1993), ואין הכרעה לגבי המשקל שיש לתת לכל אחד מהשיקולים (בר-אופיר, 2004).

על שיקולי הענישה ניתן ללמוד מתוך הוראות חוק שונות, ובהן פקודת המבחן (נוסח חדש), תשכ"ט-1969, הדנה בצו מבחן ובתנאיו (קנאי, 1991), וסעיפים 37 ו-38 לחוק העונשין תשל"ז-1977, הדנים בתסקיר קצין מבחן (קנאי, 1991; חוק העונשין, 1977). מסעיפים אלה ניתן גם ללמוד אילו נתונים רלבנטיים לדעת המחוקק לצורך קביעת העונש, אך אין בסעיפים שום הוראה בדבר המשקל היחסי של נתונים אלה לצורך קביעת העונש, ואין הוראות בשאלה מתי יש להעדיף את שיקולי השיקום על פי שיקולים אחרים (קנאי, 1991).

דרכי הענישה נקבעו בפרק ו' של חוק העונשין (1977). החוק קובע את העונשים המרביים ובמקרים נדירים את עונשי המינימום. את החסר בחוק ממלאה, במידת מה, הפסיקה של בית המשפט העליון שיש בה קביעה של מדיניות ענישה והדרכה לשופטים בקביעת גזר הדין, ואשר רואה כאחד מתפקידיו את קביעת מדיניות הענישה (קנאי, 1991). הענישה הפלילית אינה אחידה ומתבססת תכופות על מטרות סותרות (Allen, 1981), והשופט "הגמיש" צריך להחליט בכל

מקרה מחדש, מה יהיה השיקול המרכזי בהחלטתו, כאשר אין לו כלים שידריכו אותו (Walker, 1985). על השופט להתחשב בנאשם ובשיקומו, מחד גיסא, ומאידך גיסא - עליו לראות את צרכי החברה וטובתה, ולאזן בין שיקולים אלה. בית המשפט מצווה לתת דעתו לאופיין של העבירות, נסיבותיהן, עולמו של העבריין בעבר ובעתיד, הצורך בהרתעה, סיכוייהם של תהליכי טיפול ושיקום, וכן תיקון היחיד והרבים (בר-אופיר, 2004). מכאן ששיקול הדעת של השופט הוא רחב בלתי מכוון ובלתי מבוקר והוא מביא לחוסר אחידות בענישה, ואינו עומד בדרישות עקרון החוקתיות (קנאי, 1991).

חוסר האחידות בענישה והביקורת על שיקול הדעת הרחב של השופט שאינו מונחה הביאו לביקורת ציבורית חוזרת ונשנית על מערכת הענישה, אשר בעקבותיה הוקמה בארץ בשנת 1997 "הוועדה לבחינת דרכי ההבניה של שיקול הדעת השיפוטי בגזירת הדין, בראשותו של השופט אליעזר גולדברג (קנאי, 1991; שוהם ותימור, 2009; בן-דוד, פישמן וצדוק, 2008). דעת הרוב המליצה לקבוע באמצעות חקיקה מהם השיקולים שאמורים להנחות את השופט בקביעת עונש לנאשם והמליצה על "עקרון ההלימה" בין חומרת העבירה ובין העונש, תוך אפשרות להתחשב בנסיבות מסוימות ונוספות כמו כן, המליצה הוועדה להקים ועדה נוספת שתקבע עונשי מוצא ועונשי מוצא מדורגים לעבירות שונות (ועדת גולדברג, 1997). על סמך המלצות הוועדה הגישה הממשלה לכנסת את הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 92) (הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה), תשס"ו-2006.

ביום 10.1.2012 פורסם ברשומות תיקון מס' 113 לחוק העונשין (1977). סעיף המטרה קובע את העקרונות והשיקולים המנחים בענישה, המשקל שיש לתת להם והיחס ביניהם, כדי שבית המשפט יקבע את העונש המתאים לנאשם בנסיבות העבירה. העיקרון המנחה בענישה הוא עיקרון ההלימה (הגמול), אשר מוגדר בסעיף 40ב. כ"קיומו של יחס הולם בין חומרת מעשה העבירה בנסיבותיו ומידת אשמו של הנאשם ובין סוג ומידת העונש המוטל עליו". בשלב הראשוני של גזירת הדין, יקבע בית המשפט מתחם עונש הולם למעשה העבירה שביצע הנאשם בהתאם לעיקרון המנחה. לשם כך, בית המשפט יתחשב בערך החברתי שנפגע מביצוע העבירה, במידת הפגיעה בו, במדיניות הענישה הנהוגה ובנסיבות הקשורות בביצוע העבירה הקבועות בסעיף 40ט. לאחר קביעת מתחם העונש ההולם, בית המשפט יגזור את העונש המתאים לנאשם בתוך המתחם, וזאת בהתחשב בנסיבות שאינן קשורות בביצוע העבירה הקבועות בסעיף 40יא. ואולם, בית המשפט רשאי לחרוג ממתחם העונש ההולם בשל שיקולי שיקום או הגנה על שלום הציבור לפי הוראות סעיפים 40 ו-40ה.

שיקולי הענישה בעבירות מין

כשדנים בשיקולי הענישה של עברייני מין, ראוי להזכיר את הפנולוגיה החדשה או הפנולוגיה המנהלית (managerialism) שתפסה את מקומו של השיח הפנולוגי. הפנולוגיה המנהלית עוסקת בניהול מסוכנות וניתוח אקטוארי-הסתברותי, שלא כפנולוגיה המסורתית שהתמקדה בעברייני היחיד ודנה במידת אחריותו למעשה העבירה שביצע ולאופן טיפולו או ענישתו. השיח הפנולוגי החדש מתמקד בניהול עבריינים ולא מנסה לשנותם או לשקמם (Felley & Simon, 1992). השימוש הוא בחישובי מסוכנות והתפלגויות של קבוצות עברייניות וכן בסטטיסטיקות פליליות (Freeman, 1990). עליה להתמקד בזיהוי ובנטרול קבוצות עבריינים לפי מסוכנותם, שכן מיון וקטלוג אוכלוסיות עבריינים והבחנה בין המסוכנים והמסוכנים יותר עשויה לייעל את מערכת אכיפת החוק, ולסייע לה ליישם מדיניות פיקוח רציונלית (Felley & Simon, 1992; Auerhahn, 2002; Robinson, 2003; שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009). ברוח זו, מתמקדים כיום בהערכת יעילות התפקוד של רשויות אכיפת החוק, במשך ההליך בתיק פלילי, ועוד (שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009). גישה זו מציעה מספר דרכים מרכזיות וזולות לפיקוח על אוכלוסיות עבריינים מסוכנים, אשר כוללות צורות שונות של פיקוח אלקטרוני, מחנות כליאה בהלם, תוכניות פיקוח הדוק, שחרור בפיקוח, שליחת עבריינים למוסדות יום זולים לתפעול ורק בלית ברירה כליאה בבתי סוהר לשם מניעה (Hudson, 1992; Felley & Simon, 2003; שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009). לתפיסה של הפנולוגיה החדשה, המטרה התועלתית של נטילת יכולת היא רבת חשיבות, משום שהיא מארגנת מחדש את שכחות העבריינים הפעילים בחברה, ובכך מנסה להבטיח, לפחות באופן זמני, הפחתה בשיעורי הפשיעה (שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009).

בתהליך עקבי של הלכה פסוקה נקבעה מדיניות ענישה מחמירה בעבירות של אלימות מינית, אונס וגילוי עריות. בעבירות אלה עומד במרכזם של שיקולי הענישה האינטרס הציבורי בענישה בעלת אופי חמור ומרתיע כלפי הנאשמים. ככל שהעבירה חמורה יותר, לפי נסיבותיה, כך פוחתת הזיקה אל השיקולים המקלים עם הנאשם ועולה משקלם של הנתונים המחמירים (בר-אופיר, 2004). זאת ועוד, כבוד השופטת שטרסברג-כהן הוסיפה באומרה: "עבירת האינטרס היא מן החמורות שבספר החוקים. המבצע עבירה זו פוגע בצורה אנושה בגופה, בנפשה, בכבודה ובחירותה של המתלוננת-הקורבן. יש לעקור תופעה זו מהשורש ולהרתיע מפני ביצוע, בין השאר על ידי ענישה הולמת שתשמש גורם מרתיע לנאשם עצמו לעבריינים פוטנציאליים אחרים מסוגו. כמו כן,

יש להביע באמצעות הענישה את סלידתה העמוקה של החברה ממעשים בזויים ונפשעים כאלה. " (ע"פ 4173/97 אבו מחרב פרחאן נ' מדינת ישראל, עמ' 2).

במחקרים רבים נבדקו הגורמים המשפיעים על החלטתם של שופטים בבואם לגזור את דינם של העבריינים (ראו: Nagel & Hogarth, 1971; Zatz & Hagan, 1985; Green, 1961; Hagan, 1983; שביט, 1984; שביט, 1986; רטנר, 1998; בתוך: שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009; חסין וקרמניצר, תשנ"ד; ראו גם וינגנסקי, 2006). נבחנו גורמים הקשורים לחומרת העבירה ונסיבותיה וגורמים אשר קשורים בעבריון עצמו, כמו: מין העבריון, גילו, מעמדו הסוציו-אקונומי, מוצאו האתני והשתייכות העדתית. ממצאי המחקרים שבדקו את הגורמים הללו, לא סיפקו תשובות חד משמעיות. היו מחקרים שאישו סברה זו או אחרת, והיו מחקרים שהפריכו סברות אלה. כך, למשל, מחקרים אחדים מצאו כי צעירים זכו ליחס סלחני כשנקבע סוג העונש ובמחקרים אחרים לא היה כדי להצביע על קיום קשר ברור בין גיל הנאשמים ובין יחס השופטים אליהם; היו שמצאו שקיימת אפליה בענישה של בני מעמד מסוים ואחרים לא מצאו זאת; היו שמצאו זיקה כלשהי בין מוצא אתני לבין חומרת גזרי הדין, ויש שמצאו ההיפך (שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009). יחד עם זאת, ניתן לומר כי ככל שהעבירה חמורה יותר בנסיבותיה, ההגנה על קורבן העבירה באמצעות ענישה מחמירה, הרתעתית ומתאימה לנסיבות, מהווה שיקול חשוב ומרכזי (Cohen, 1986), וכי העבר הפלילי הוא נתון שיש להתחשב בו בקביעת העונש (קנאי, 1991).

במחקרם של חסין וקרמניצר (תשנ"ד) נמצא בגזרי הדין כי השופטים משתמשים ב- 31 סוגי שיקולים שונים, מהם שמונה לחומרה ו- 23 לקולא. השיקולים לחומרה נחלקים לשלוש קטיגוריות - מעשה העבירה, הימנעות קצין מבחן מהמלצה והרתעה. השיקולים לקולא נחלקים אף הם לשלוש קטיגוריות - העבריון ואישיותו, העבירה, ושיקולים אחרים.

פאניקה מוסרית כפלטפורמה לשינוי חברתי ולחקיקה

פאניקה מוסרית נוצרת בעקבות הגדרתם של אירועים מסויימים, על ידי קבוצת אנשים או יחיד, ככאלו המאיימים על ערכי החברה ועל אינטרסים משותפים של חברה (Cohen, 1972/2002). יוצרי ה"פאניקה המוסרית" מוסרים לרוב מידע חלקי, לא מדויק, ואף שקרי, בצורה סנסציונית ומגמתית, אשר מטרתו האמיתית להבהיל את קהל היעד (בן יהודה, 1982). אותן ידיעות חדשותיות עוברות לידי פוליטיקאים ובעלי אינטרסים שונים אשר מוסיפים את חלקם בהבניית

התפיסה הציבורית ביחס לסטייה החברתית וביצירת אפקט "כדור השלג" של הפאניקה המוסרית (Cohen, 1972/2002).

לתקשורת המודרנית תפקיד מפתח בהגברת המודעות לסיכונים וביצירת גלי חרדה ופחד (אייזנשטדט, 2007). לקראת סוף המאה העשרים התעוררו תנועות של קורבנות עבירות מין בעולם ובישראל והן מצאו כר נרחב לביטוי באמצעי התקשורת ובשיח החברתי. הדרישה להחמרת הפיקוח וההגבלה על עבריינים שהורשעו בעבירות מין עולה בדרך כלל תוך כדי התהליך של יצירת "פאניקה מוסרית" בציבור הרחב (שהם, 2008). האופי והנימה הרגשית של תיאורי הקורבנות המינית באמצעי התקשורת והלחץ של ארגונים חברתיים ושל הציבור הרחב, העלו למודעות של הציבור את הבעייתיות של עבריינות המין (בן-דוד ושחורי, 2008). כך שלמעשה במקרים רבים החקיקה בנוגע לעבירות מין ולעברייני מין היא תולדה של לחץ ציבורי ופוליטי בעקבות מעשי אלימות מינית שהסעירו את דעת הקהל, ובפרט עבירות מין אלימות שקורבנותיהן ילדים (בן-דוד, פישמן ותקוה, 2008).

תהליכי היווצרותה של פאניקה מוסרית מתעלמים במכוון ממידת ההטרונגניות הרבה המאפיינת את קבוצת האנשים המורשעים בעבירות מין. התפיסה הדיכוטומית של פיקוח, המציבה תגובה של ענישה והגבלה כנגד תגובה של שיקום, מתעלמת ממורכבות הסוגיה וממורכבותם של האנשים שעליהם מבקשת המערכת לפקח באמצעות ענישה או טיפול (שהם, 2008).

"הרטוריקה המשפטית והחברתית בתחום זה מדמה את הפגיעה המינית לרצח הנפש, מעשה שאין עליו כפרה. לא אחת נתפסים עברייני המין כחיות אדם, סוטים טורפים, אשר דנים את קרבנם לחיים בצל טראומה קשה החולשת על כל תחומי החיים. על רקע תפיסה זו, המעמידה בצד אחד את הפגיעה החמורה הנובעת מביצוע עבירות מין ומנגד את עברייני המין כבלתי אנושי, קל להצדיק את הפגיעה בחירויותיו" (לרנאו ועוז, 2011, עמ' 21).

מאז מצוי המשפט הישראלי בתהליך של חקיקה הולכת וגוברת בנושא עברייני המין (לרנאו ועוז, 2011) - תולדה של גישה פופוליסטית ואולי גם פרגמטיסטית (בן-דוד ושחורי, 2008). חקיקה זו מאופיינת בדרישה מתמדת להחמרה בענישה ולקביעת עונשי מינימום ובחריגה הולכת וגורמת מן הגבולות המסורתיים של הענישה (לרנאו ועוז, 2011).

אוכלוסיית עברייני המין - הגדרה משפטית, מאפיינים, היקף התופעה ורצידיביזם

הגדרה: עברייני מין הם אנשים אשר ביצעו אחת או יותר ממגוון עבירות המוגדרות בחוק כעבירות מין (אידיסיס ושחורי, 2009). המחוקק במדינת ישראל הסדיר את האיסור על עבירות המין בפרק י' סימן ה' לחוק העונשין התשל"ז - 1977, ובהן אינוס, מעשה סדום, מעשה מגונה, עבירות מין במשפחה ובידי אחראי על חסר ישע ועוד (חוק העונשין, 1977, סעי' 345-351).

מאפיינים: בעבר רווחה בישראל התפישה כי מדובר באוכלוסייה הומוגנית, בעיקר בהתבסס על הגדרות המשפטיות, אולם התחוור כי ההגדרות הרפואיות שונות מאלה המשפטיות (סילפן, 2010), וכי מדובר באוכלוסייה הטרוגנית בעלת מאפיינים אישיותיים משותפים ללא קשר לסוג העבירה שאותה ביצעו (שחורי, בן דוד ואידיסיס, 2008). למרות שהם נבדלים זה מזה בדפוסי העוררות המינית, בתפקודם החברתי, בעברם הפלילי, בבחירת הקורבנות, וכפועל יוצא מכך גם ברמת המסוכנות (Grubin, 1998; Lievore, 2004), מחקרים הצביעו על מאפיינים בולטים בקרב עברייני מין. אלה כוללים רמת חרדה גבוהה, קושי ביצירת אינטימיות (Marshall & Serran, 2000), כישורים בינאישיים דלים, בדידות (Ahlmeiet, Kleinsasser, Stoner, & Retzlaff, 2003; Bijleveld & Handrix, 2003; Covell & Scalora, 2000; Bijleveld & Handrix, 2003; Marshall & Serran, 2000; Groth & Birnbaum, 1978), פנטזיות מיניות סוטרות (Marshall & Serran, 2000), נטייה לריכוז עצמי גבוה לחיפוש אחר ריגושים, וגבולות מוסריים-פנימיים רופפים (אלישע, 2010), חוסר בשלות מינית ורגשית, קושי בקשירת יחסים עם בני גילם ובעיות בזהות המינית, החוברים למאפיינים חשובים נוספים כגון: אי לקיחת אחריות, הכחשה ומינימיזציה של הפגיעה בקרבנות, השלכה, רציונליזציה ועוותי חשיבה המאפשרים להם לנטרל את מצפונם (שחורי, בן-דוד, אידיסיס, 2008).

חלקם סבלו מהזנחה פיזית ורגשית, לרבות התעללות מינית בילדות ופיתחו הפרעות אישיות (Grubin, 1998), לרבות פסיכופתיה, שאחד המאפיינים שלה הינו אינהיביציות מיניות לקויות (כהן, 2010). כמו כן, קיים ייצוג של בעלי ליקויים קוגניטיביים, לרבות פיגור שכלי ובעיות פסיכיאטריות (אפשטיין וורד, 2010; Richardson & McSherry, 2010). מורפי ועמיתיו (Murphy, Coleman & Hayenes, 1983), מצאו כי 10-15% מכלל עבירות המין בוצעו על ידי בעלי פיגור שכלי, כאשר 60% מהעבירות באו לידי ביטוי בהתנהגות מינית לא מותאמת בפומבי (Ward, Trigler & Pfeiffer, 2001). בניגוד לתפיסה הציבורית, לפיה הסובלים מפיגור שכלי

הינם בעלי דחף מיני מוגבר וסוטה, הרי שלאוכלוסייה זו יש הזדמנויות מופחתות לקיום קשר מיני, חוסר ידע לגבי מה שנחשב הולם, חינוך חברתי לקוי ובקרה עצמית לא מפותחת. הנמנים עם אוכלוסייה זו מתקשים גם בזיהוי רגשות, בין אם שלהם עצמם ובין אם של אחרים, מתקשים לחשוב על ההשלכות של מעשיהם, מנהלים אורח חיים מוגבל יותר, וכן מועדים יותר לקורבנות של התעללות מינית (אפשטיין וורד, 2010).

טיפולוגיה: נהוג לערוך סיווג של עברייני מין בכלל בהתאם למדדים שונים, על מנת להתאים את הטיפול לרמת המסוכנות המאפיינת אותם (Craissati, 2004). גרות' ובירנבאום (Groth & Birnbaum, 1978) הציעו למיין את סוגי האונס על פי המניע המיני של העבריין - אונס מתוך כעס (anger rape), אונס מתוך כוח (power rape) ואונס סדיסטי (sadistic rape). אדנס ועמיתיו (Edens, Petrila & Buffington-Vollum, 2001) הציעו לבחון את ההבדלים בין עברייני מין על פי מדדים קליניים, שיאפשרו להגדיר את העבריינים ולהבחין ביניהם על פי רמת המסוכנות המאפיינת אותם, אחרים ציינו את החשיבות של בחינת ההבדלים בין העבריינים על פי מין הקרבן, על פי גילו ועל פי גיל הפוגע (Bradford, Bloomberg, & Bourget, 1988; Harry, Pierson, & Kuznetsov, 1993; Murray, 2000). גרות' ובירנבאום (Groth & Birnbaum, 1978) הציעו לסווג את המתעללים מינית בילדים לשני סוגים: הסוג הראשון מתייחס לעבריין הסובל מקיבעון, שהעניין המיני העיקרי שלו הוא בילדים והתפתחותו הפסיכו-סקסואלית מעולם לא עברה שלב זה. הסוג השני מתייחס לעבריין הסובל מנסיגה, שהתפתחותו המינית והאוריינטציה הבינאישית תואמות לגילו, ההעדפה המינית שלו היא כלפי נשים בוגרות, אולם בעיתות דחק ומשבר הוא נסוג למעורבות מינית עם ילדים, כדרך התמודדות (שחורי, בן-דוד, אידיסיס, 2008; Rice & Harris, 2002; Groth & Birnbaum, 1978).

סיווג נוסף הוא לעבריינות מין הקשורה לעבריינות כללית ועבריינות מין הקשורה לסטייה מינית (וייס, 2008). הסוג האחד קשור לתכונות עברייניות-פסיכופתיות. מדובר באנשים בעלי תכונות עברייניות, המתבטאות גם בעבריינות מין המאופיינת בכוחנות ובאלימות, כמו אונס נשים בוגרות. הסוג השני קשור לסטייה מינית ועבריינות המין שלהם קשורה יותר לפדופיליה ולקשרי מין עם זכרים (וייס, 2008; Seto, 2005). אבחון רמת הפסיכופתיה של נבדק נמדדת באמצעות ה-PCL-R (Psychopathy Checklist Revised) (Hare, 2003) ונמצא כי רמת

פסיכופתיה גבוהה לצד רמה גבוהה של משיכה מינית סוטה מצביעים על רמת מסוכנות גבוהה במיוחד, המהווה "שילוב קטלני" (Hare & Neumann, 2008; כהן, 2010).

תיאוריות ומודלים: בשני העשורים האחרונים התפתחו מספר תיאוריות חשובות המסבירות פגיעות מיניות. תיאורטיקנים אחדים התמקדו בזיהוי גורמים סיבתיים ספציפיים, ואחרים הציגו מודלים משולבים אשר כללו מגוון משתנים (Thakker & Ward, 2011). בין התיאוריות והמודלים הבולטים יותר ניתן למצוא את המודל של פינקלהור (Finkelhor, 1984) - "Finkelhor's Precondition Model", את התיאוריה המשולבת של מרשל וברברי (Marshall & Barbaree, 1990) ואת התיאוריה המשולבת של וורד וביץ' (Ward & Beech's, 2008).

לפי התיאוריה המשולבת שפיתחו מרשל וברברי (Marshall & Barbaree, 1990), הגורמים המשפיעים על התפתחותה של התנהגות מינית עבריינית הם גורמים ביולוגיים, התפתחותיים, משפחתיים, קוגניטיביים, וכן גורמים סוציו-תרבותיים, התניות, מאפיינים אישיים ומצביים. פגיעות ביכולת ההסתגלות ובגמישות, מהווים נקודת מפתח בתאוריה זו. פגיעות זו מקורה בהתקשרות לא בטוחה בילדות (Bowlby, 1969/1988), המייצרת חוסר ביטחון וליקויים במיומנויות חברתיות ובין אישיות, העשויות להוביל לפיתוח עמדות שליליות כלפי נשים, או פחד ממעורבות בקשרים מיניים ורומנטיים עם פרטנרים בגירים. תיאורית ההתקשרות מסבירה בצורה הטובה ביותר את מגוון הבעיות שמפגינים עברייני מין לסוגיהם, לא רק כאלו שפגעו מינית בילדים (אלישע, 2010; Marshall & Serran, 2000; Grubin, 1998).

היקף התופעה בעולם ובישראל

במידת היקף התופעה של עבירות מין קיים קושי הנובע בעיקרו מתת דיווח, במיוחד כאשר מדובר בעבירות בהן יש היכרות בין התוקף לקורבן (Heil, Ahlmeyer & Dominique, 2003; Grubin, 1998). על פי נתוני ה-FBI (Federal Bureau of Investigation), בשנת 2010 התרחשו בארצות הברית 84,767 מעשי אונס בכח, אשר בהתחשב באוכלוסיית ארצות הברית באותה שנה, הגיעו לשיעור של 27.5 מעשים לכל מאה אלף תושבים. יצוין, כי מהנתונים ניתן ללמוד על מגמת ירידה בשיעור מעשי האונס בכח בארה"ב. כך, למשל, בשנת 1991 אירעו 42.3 מעשי אונס לכל מאה אלף תושבים, בשנת 2001 אירעו 31.8 מעשי אונס לכל מאה אלף תושבים ובשנת 2006 שיעורם עמד על 31.6. (www.fbi.gov, 2010; לנתונים נוספים ראה: <http://www.unodc.org>).

מדין וחשבון שנתי של משטרת ישראל (2010) עולה, כי בשנת 2010 נפתחו 4,661 תיקי חקירה (פ"א) ל- 2,621 עברייני מין, מתוכם 2,148 בגירים ו- 473 צעירים, לפי החלוקה הבאה: 1,001 תיקי חקירה בעבירות אינוס בכח או באיומים ל- 701 עבריינים; 312 תיקי חקירה בעבירות אינוס ובעילה שלא כחוק ל- 235 עבריינים; 368 תיקי חקירה בעבירה של הטרדה מינית ל- 180 עבריינים; 2,135 תיקי חקירה בעבירה של מעשה מגונה בכח ל- 1,138 עבריינים; 629 תיקי חקירה בגין מעשה מגונה בפומבי ל- 247 עבריינים; 210 תיקי חקירה בגין מעשה מגונה שלא בכח ל- 106 עבריינים ו- 6 תיקי חקירה בגין עבירות בלתי טבעיות ל- 10 עבריינים.

מנתונים שהתקבלו מהנהלת בתי המשפט בתקופה שבין 1.10.2009 עד 1.10.2010², עולה כי עברייני מין הורשעו ב- 683 תיקים³, וכי כלפי 243 עברייני מין הוצא צו פיקוח בתקופה זו, לעומת 174 צווי פיקוח בתקופה שבין 1.10.2008 עד 1.10.2009⁴. לפי הדיווחים שנמסרו לוועדת החוקה, חוק ומשפט עולה, כי רובם המכריע של עברייני המין בגינם התבקש בית המשפט להטיל צו לפי חוק הפיקוח, מיוצגים על-ידי הסניגוריה הציבורית (לוח הסניגורית הציבורית לשנת 2008 - 2009). כך, למשל, ניתן ייצוג על-ידי הסניגוריה הציבורית ב- 129 תיקים מתוך 174 בתקופה שבין 1.10.2008 עד 1.10.2009, וב- 205 תיקים מתוך 243 בתקופה שבין 1.10.2009 עד 1.10.2010⁵, ובסך הכל 609 צוים לפי חוק הפיקוח נכון ליום 12 באוקטובר 2010⁶.

שיעור הרצידיביזם בקרב עברייני מין בעולם: מחקרים על רצידיביזם בקרב עברייני מין מעלים לעתים תוצאות שונות, עקב הבחירות המתודולוגיות שנעשו (הגדרת רצידיביזם; הבחנה בין סוגי עבירות; משך תקופת המעקב) ועקב קשיים בהשגת נתונים מדויקים בתחום זה (בן-פורת, פישמן, 2005). עם זאת, אפשר לראות שבאופן כללי שיעור הרצידיביזם בקרב עברייני מין הוא נמוך בהשוואה לשיעורו בקרב עבריינים אחרים (Falshaw, Bates, Patel, Corbett & Friendship, 2003), וכי הוא משתנה באופן משמעותי על-פי סוג העבירה (Lievore, 2004). ישנם מחקרים מסויימים המצביעים על שיעורי רצידיביזם גבוהים כאשר מדובר בפדופיליה לעומת עבריינות מין אחרת (Nieto, 2004).

² הנתונים רלבנטיים לתקופת המחקר.

³ דוח של שר המשפטים יעקב נאמן, מיום 9 בדצמבר 2010, לוועדת חוקה, חוק ומשפט, בהתאם ל חוק הפיקוח. נדלה מ- http://www.knesset.gov.il/committees/heb/material/data/H09-12-2010_11-22-37_mishpatim2009-2010.pdf

⁴ דוח של השר לבטחון פנים, יצחק אהרונוביץ, מיום 12 באוקטובר 2010, לוועדת חוק, חוק ומשפט, בהתאם לחוק הפיקוח. נדלה מ- http://www.knesset.gov.il/committees/heb/material/data/H18-10-2010_8-35-27_batap09-10.pdf

⁵ ראה הערה מס' 3 לעיל.

⁶ ראה הערה מס' 4 לעיל.

אנדרוס ועמיתיו (Andrew, Harris & Hanson, 2004) טוענים כי רמת הרצידיביזם בפועל גבוהה בעשרות אחוזים מהמידע שמדווח למשטרה, בעיקר במקרים בהם העברייני מוכר לקורבן, שאז קיימת תופעה של תת-דיווח (Heil, Ahlmeyer & Dominique, 2003).

מטה-אנליזה שערכו הנסון ועמיתו (Hanson & Morton-Bourgon, 2004), אשר כלל 95 מחקרים שנערכו בארצות הברית ובקנדה בהם השתתפו כ- 31,000 עברייני מין עולה, כי שיעור הרצידיביזם הממוצע בקרב עברייני מין הוא 13.7%, ואילו שיעור הרצידיביזם הכללי הממוצע הוא 36.9%. מחקרים של אנדרוס ועמיתיו (Andrew, Harris & Hanson, 2004), מצא כי שיעור הרצידיביזם בקרב עברייני מין נע בטווח שבין 10% ל-15% בתקופה של חמש שנים מיום שחרורם, ועד ל- 24% לאחר 15 שנות מעקב. שיעור הרצידיביזם בקרב עברייני גילוי עריות הוא הנמוך ביותר, ואילו שיעורו בקרב אנסים ועברייני מין התוקפים ילדים מחוץ למשפחה הוא גבוה ביותר (Lievore, 2004).

ממצאי מחקר שפורסמו לאחרונה בשרות בתי הסוהר בישראל מצביעים על שיעור רצידיביזם של 19.3% בעבירות מין במצטבר בתקופה של חמש שנים, שהוא המדד הנמוך ביותר ביחס לעבירות אחרות⁷. נראה כי מחצית מאלו שביצעו עבירה נוספת עשו זאת במהלך השנתיים הראשונות, וככל שעובר הזמן, אחוז ביצוע העבירות הולך ופוחת, לעומת האחוז הכולל (בן-צבי וולק, 2011).

אף כי רוב עברייני המין אינם מורשעים או נאסרים שוב בגין עבירת מין, חלק ניכר מהם שבים לבצע עבירות אחרות (Lievore, 2004). והסיכוי שעברייני מין יחזרו לפשוע בעבירות שאינן מיניות גבוה מהסיכוי שיחזרו לפשוע בעבירות מין (Hanson & Morton-Bourgon, 2004), כמו גם הסיכוי שיפר את צו הפיקוח, כפי שעולה ממחקר שנערך בקליפורניה (California Sex Offender Management Board, 2008).

המחקר בקליפורניה נחלק לשתי תקופות: בין השנים 2002-2007, בו השתתפו 4,204 עברייני מין משוחררים שהיו תחת פיקוח, ובין השנים 1997-2007, בו השתתפו 3,577 עברייני מין משוחררים תחת פיקוח. נמצא כי 47% הפרו את צו הפיקוח, הפרה טכנית, שאיננה ביצוע עבירת מין, במהלך חמש שנים ו- 49% במהלך עשר שנים במצטבר, לעומת 3.21% - 3.38% שביצעו

⁷ אוכלוסיית המחקר כללה את כל האסירים תושבי ישראל ששוחררו בשנת 2004, דהיינו טרם חקיקת חוק הפיקוח.

עבירת מין במהלך שתי התקופות במצטבר ו-4.69% - 3.83% שביצעו עבירה אחרת (California Sex Offender Management Board, 2008).

אומנם שיעור הרצידיביזם בקרב עברייני מין הוא נמוך יחסית, אולם רובם פגעו בקורבנות רבים עד שנתפסו. כמו כן, ההשפעה על תחושת הביטחון בציבור היא מכרעת, שכן הפגיעה בקורבנות היא קשה במיוחד וגם העלויות הנובעות ממנה גבוהות במיוחד (בן-פורת ופישמן, 2005). על בסיס זה נחקקו חוקים והסדרים רגולטורים מיוחדים בנוגע לעברייני מין, הן בארץ והן בעולם, עליהם נלמד בפרק הבא.

חוקים והסדרים בנוגע לעברייני מין בעולם

במשך שנים רבות מטרת הענישה העיקרית של עבריינים בכלל ועברייני מין בפרט הייתה להרחיק אותם מהחברה, מתוך הנחה שהמאסר יהווה טראומה מספקת שלא יחזרו לבצע שוב את פשעיהם (Ward & Brown, 2004), אולם חקירה ובחינה של מאפייני עברייני המין וניסיונות טיפוליים בהם, הובילו להבנה שיש צורך בגישה של הגנה על הקהילה (Community protection approach) המתבטאת בשילוב של ענישה, פיקוח מוגבר על עברייני המין וטיפול (שחורי, בן דוד וחובב, 2010; אידיסיס ושחורי, 2009; Petrunik, 2003), במטרה לצמצם את שיעור הרצידיביזם (המועדות) ולמנוע קורבנות נוספת (Petrunik, 2003; Marshall & Laws, 2003).

במהלך שנות ה-80 של המאה העשרים, חלה עלייה ציבורית ופוליטית בהתעניינות בעברייני מין (אלישע, 2010), בעקבות ריבוי מעשי אלימות מינית שהסעירו את דעת הקהל, וכתוצאה של לחצים ציבוריים, חברתיים ופוליטיים. אלה הובילו לחקיקה ענפה העוסקת בהסדרת היבטים שונים של תגובה חברתית, טיפול ופיקוח על עברייני המין במקומות שונים בעולם. ההסדרים הללו מעוגנים בחוקים, בתקנות ובחוזרים שונים (שחורי, בן-דוד ואידיסיס, 2008), ועל חלקם נעמוד בפרק זה.

"The Sexual Offences Act 2003", הינה הרפורמה המקיפה ביותר שנערכה באנגליה בחמישים השנים האחרונות במסגרת חקיקה הנוגעת לעבירות מין. החקיקה נולדה מתוך דאגה לציבור והיא מאפשרת הטלת צווים אזרחיים במטרה למנוע ביצוע עבירות מין (Lewis, 2004). כבר בשנת 1991 פורסמו מסקנותיהם של שני דוחות ציבוריים של ועדה שבחנה את אופן החזקתם של עברייני מין בכלא, ובשנת 1992 התהווה באנגליה התוכנית הלאומית לטיפול בעברייני מין -

Sex Offender Treatment Program - SOTP, שכללה פיקוח והערכה על תוכניות הטיפול בעברייני מין בכלא (Mann & Beech, 2003).

"Sex offender registration notification laws" הם חוקים במדינות ארצות הברית הידועים יותר בשם "Megan's law" [להלן: "חוק מייגן"]. חוקים אלה מחייבים עבריין מין מורשע שריצה עונשו ומתעתד לשוב קהילה להירשם כעבריין מין במאגר מידע פומבי וליידע את הציבור בהיקף כזה או אחר על אודות נוכחותו של העבריין בקהילה (עציוני וקלצקי, 2011; Teichman, 2005).

הסדרים בנוגע לרישום ויידוע: מרשמי עבריינים חוזרים בכלל, לרבות עברייני מין, ניתן למצוא בארצות הברית כבר משנות ה-30, אולם משנת ה-90 ניתן לראות מגמה של הקפדה יתרה: בשנת 1990 נחקק במדינת וושינגטון החוק להגנת הקהילה (The Community Protection Act) (בן-דוד, פישמן ותקוה, 2008; Petrunik, 2003), ובשנת 1994 נחקק החוק הפדרלי שמחייב את המדינות ליצור מרשמים.

לחוק מייגן נודעה השפעה רבה והוא נחשב לאחד המודלים העיקריים לחקיקה במדינות רבות בארצות הברית. הוא נחקק בשנת 1996 במדינת ניו-ג'רסי בעקבות אונס ורצח של ילדה בת שבע ששמה היה מייגן קנקה (Megan Kanka). החוק היווה תוספת לחוק ג'יקוב וטרלינג (The Jacob Wetterling Act) שנחקק בשנת 1994, בכך שכלל את חובת הדיווח לקהילה [להלן: "חוק ג'ייקוב"]. חוק מייגן הציב דרישה ברורה, לעומת סמכות שאיננה מחייבת, לרשויות האכיפה למסור מידע רלוונטי הנחוץ להגנת הציבור בכל הקשור לאדם מסוים שחלה לגביו חובת הרישום (בן-דוד, פישמן ותקוה, 2008; פוג'ץ, 2011).

חוק חשוב נוסף משנת 1996 נקרא - Pam Lynchner Sexual Offender Tracking and Identification Act. החוק מתייחס למעקב ולזיהוי של עברייני מין, והוא מחייב ה-FBI להקים מאגר מידע לאומי הכולל את שמות עברייני המין, לצורך מעקב של רשויות אכיפת החוק אחר עבריינים העוברים ממדינה למדינה (בן-דוד, פישמן ותקוה, 2008; שחורי, בן-דוד ואידיסיס, 2008). בשנת 1998 חוקק הקונגרס חוק (Commerce, Justice and State, The Judiciary, and Related Agencies Appropriation Act), שחייב את המדינות להגדיר את הקריטריונים לתיג עברייני מין כ "טורפים" (Sexually Violent Predators), ודרש מהן להחיל לגביהם חובת רישום

ודיווח, הן ברמה המדינתית והן ברמה הפדראלית, לכל ימי חייהם (לעומת 10 שנים בהם מחויבים עברייני מין שאינם "טורפים") (Petrunik, 2003; פוג'ץ, 2011).

בשנת 2006 נחקק החוק הפדרלי - The Sex Offender Registration and Notification Act - SORNA Act - הידוע בכינוי "Adam Walsh Act" - Adam Walsh Child Protection and Safety Act. החוק מתיר למדינות לקבוע אילו עבירות תיכללנה במרשם עברייני מין על מנת להרתיעם ועל מנת להגביר את הפיקוח הציבורי עליהם, ובלבד שייכלל המינימום הקבוע בחוק הפדרלי (פוג'ץ, 2011).

גם במדינת ישראל ישנה דרישה לקיום מאגר מידע, במסגרת חוק הפיקוח, עליו נעמוד בהרחבה בפרק הבא.

דיווח פומבי לקהילה: חלק מהמדינות ארצות הברית לא הסתפקו במאגר המידע הנ"ל וחוקקו הסדר, המאפשר לרשויות, או מחייב אותן לדווח לקהילה על עברייני מין שהשתחררו מהכלא ואשר מוערכים כמסוכנים לציבור. מדובר בדיווח פומבי לקהילה (community notification) (בן-דוד, פישמן ותקוה, 2008). יש לציין כי הסדר זה אינו קיים במדינות אחרות בעולם ואינו קיים בישראל (על אף ניסיונות שנעשו במסגרת התיקונים לחוק הפיקוח). הדבר נובע, בין היתר, מכך שמחקרים מסוימים לא הוכיחו קשר מובהק בין פרסום שמות עברייני מין בפומבי לבין ירידה בשיעור הרצידיביזם המיני (Sandler, Vaquez, Madden & Walker, 1985; Freeman & Socia, 2008; Socia & Stamatel, 2010).

לא זו אף זו, יידוע הציבור בדבר זהותם של עברייני מין מורשעים עלול לפגוע ביכולת להביא לשיקומם ובכך לפגוע ביכולת להפחית את מסוכנותם (Willis & Grace, 2009). כמו כן, היידוע עלול להביא לרדיפתם, לנידויים ולהטרדתם של עברייני המין ולביצוע עבירות נגדם (Mercado, Alvarez & levinson, 2008), ומכאן התוצאה עלולה להיות עליה ברמת המסוכנות כתוצאה מחוסר יציבות במקום עבודה, במקום המגורים ובהיעדר מערך תמיכה חברתי (Hughes & Kadleck, 2008; Mercado, Alvarez & levinson, 2008). כמו כן, עלול הדבר לגרום ל"ירידתם למחתרת", דבר שיקשה על המעקב ועל הפיקוח אחריהם (Roxanne, 2000). מנייר עמדה בנושא יידוע הציבור משנת 2005 עולה, כי חוקי היידוע בארצות הברית הם תולדה של עבירות מין קשות שבוצעו על-ידי עברייני מין שאינם מוכרים לקורבן, בעוד שכ- 80% מעבירות

המין כלפי ילדים בוצעו על ידי עברייני מין המוכרים להם (Association for the treatment of Sexual Abusers, 2005).

חשוב לציין, כי למרות שחוק מייגן פועל ב- 50 מדינות, כמעט ולא הוכחה יעילותו, וכי מיעוט המחקרים בנושא אינם מאפשרים הסקת מסקנות חד משמעיות, במיוחד מאחר ובדיקת שיעורי הרצידיביזם מורכבת מאוד ונערכת במתודולוגיות שונות. עם זאת, באתר של פרקליט המדינה בקליפורניה קיימים נתונים על מקרים שבהם אזרחי המדינה הצליחו למנוע פגיעה מינית לאחר שימוש במאגר הפומבי (עציוני וקלצקי, 2011; Teichman, 2005). בעניין זה יש לציין, כי מדיון שהתקיים בוועדת חוקה, חוקה ומשפט (פרוטוקול מס' 640), עלה כי חוק הפיקוח (2006) של מדינת ישראל איננו מלווה במחקר כלל ועיקר (www.knesset.gov.il, 2008).

פיקוח: ככלל, מרבית עברייני המין נתונים למבחן (Probation) לאחר ריצוי עונש מאסר או כתחליף לו, או שהם משוחררים שחרור מוקדם בתנאים מגבילים (Parole) לאחר נשיאה בחלק מעונש המאסר שהוטל עליהם (שחורי, בן-דוד ואידיסיס, 2008). החקיקה באנגליה מאפשרת הטלת צווים אזרחיים על עברייני מין, הכוללים צווי מניעה, לרבות איסור יציאה מגבולות המדינה (Lewis, 2004), וכן הגבלות נוספות כמו איסור שימוש בחומרים פורנוגרפים, הגבלת הגישה למקומות מסוימים כמו גני ילדים, פארקים, מגרשי משחקים ועוד (Nieto, 2004; שחורי, בן-דוד ואידיסיס, 2008). הפיקוח על "עברייני המין הטורפים" נעשה בהליך כפוי הנקרא civil commitment, ובמסגרתו אותם עבריינים מאושפזים או מקבלים טיפול אמבולטורי במוסדות כמו בתי חולים, מוסדות לטיפול בבריאות הנפש, מעונות סגורים וכיוצא באלה (Roxanne, 2000; Nieto, 2004). במדינת מינסוטה, למשל, נהוג לערוך חלוקה לשלוש רמות ובהן פיקוח אינטנסיבי, פיקוח על-ידי קצין מבחן מומחה לעבירות מין ופיקוח על-ידי קצין מבחן שאינו מומחה בתחום. הפיקוח האינטנסיבי יחול למשך שנה על עברייני מין מסוכן המשתחרר מבית הסוהר ובו יהיה נתון תחת מעקב של 24 שעות, הכולל מעצר בית במידה זו או אחרת (See: Minnesota Department of Correction, U.S., 2000; Nobles, 2005).

ישנן מדינות, אשר כוללות בתנאים גם חובת השתתפות בתוכניות טיפול מאושרות, מעקב אחר פעילות העברייני ומתן סיוע לשילוב העברייני בקהילה (בן-דוד, פישמן ותקווה, 2005). תהליך השתלבותם של עבריינים מחדש בקהילה (Reentry) הוא אחד האתגרים החברתיים העמוקים

ביותר שלנו (Petersilia, 2004), והוא צריך להיות באמצעות שילוב של טיפול מעבר לפיקוח, שכן פיקוח מוגבר בקהילה לבדו, אינו מפחית רצידיביזם (MacKenzie & Hickman, 1998). אדרבא, "הטלת תנאי פיקוח ומעקב ללא שיקום מונע עלולה להגביר את מסוכנותו של עבריין המין עקב היותו נתון בלחצים שמקורם במגבלות ובתנאים המוטלים עליו במסגרת צו הפיקוח"⁸. תוכניות מכוונות שליטה - אלו המבקשות להרתיע פוגעים דרך פיקוח ואיומי ענישה - אינן יעילות, משום שתוכניות אלה אינן מכוונות לשנות את המנבאים הידועים כמגבירי מסוכנות, ואינן מתאימות לתיאוריות של טיפול קוגניטיבי-התנהגותי (Petersilia, 2004), עליו נעמוד בפרק הבא.

התערבות טיפולית: בנוסף לחוקים העוסקים בפיקוח ובדיווח, במדינות רבות בארצות הברית חוקקו חוקים מיוחדים לטיפול בעבריני מין או שנקבעו הסדרים מיוחדים לגביהם (שחורי, בן-דוד ואידיסיס, 2008). מטרת הטיפול בעבריני מין הינה להוציאו ממעגל העבריינות (שב"ס, 2010) ולהביא לשינוי אצל הסובל מהפרעות פסיכופתולוגיות מוגדרות מחד גיסא (סילפן, 2010), מאידך גיסא, המטרה הינה לצמצם את שיעור הרצידיביזם ולמנוע קורבנות נוספת (Petrunik, 2003; Marshall & Laws, 2003; שב"ס, 2010), שכן מחקרים מסוימים מצאו כי לעבריני מין שלא עברו טיפול ישנה נטייה גדולה יותר לרצידיביזם מיני בהשוואה לעבריני מין שעברו טיפול (עשת ווימנץ, 2010; Ward & Gannon, 2006), ואף להסלמה בחומרת העבירות ובתדירותן (שחורי ווייס, 2010).

קיימים שני מודלים עיקריים העוסקים בשיקום עברינים, ובכלל זה עבריני מין. שני המודלים עונים על המטרות שהוזכרו מעלה, אולם הדרך להשגת המטרה נעשית באוריינטציות טיפוליות שונות (Marshall et al., 2005). אוריינטציה טיפולית אחת הינה על פי מודל ניהול סיכון (Risk Management) (Andrews, Bonta & Wormith, 2011), והשניה על פי מודל העצמה (Enhancement) (Marshall et al., 2005), המתחבר לתיאוריות ולגישות הקרימינולוגיות החיוביות⁹ המדגישות את קיומן של חזקות אישיות המצויות אצל הפרט (מבנה אישיות, תפישות,

⁸ מתוך נייר עמדה של שירות המבחן למבוגרים מיום 1.1.2006, לוועדת חוקה, חוק והמשפט בנושא: שיקום מניעת פרק בחוק הגנה על הציבור, עבריני מין. נדלה מ-www.knesset.gov.il/committees/heb/material/data/H06-02-2006_9-04-17_shikum.doc

⁹ "קרימינולוגיה חיובית" - מושג שהגה פרופ' נתי רונאל. זהו תחום ידע אשר הושפע מהפסיכולוגיה החיובית. הקרימינולוגיה החיובית איננה באה להחליף את הקרימינולוגיה המסורתית, אלא להוסיף על הידע הקיים, לצורך איזון השלמה. היא שמה דגש על מפגש הפרט עם כוחות משמעותיים אשר משפיעים עליו בצורה חיובית ומרחיקים אותו מהתנהגות סוטה ועבריינית. הקרימינולוגיה החיובית מתייחסת לכל מגוון הטיפולים הפורמאליים והלא פורמאליים ושלל תוכניות ההתערבות. הדגש הטיפולי יכול להיות מושם על אלמנטים חברתיים חיוביים או על תכונות ורגשות חיוביים. ראה: <http://positive-criminology.biu.ac.il/links.html>.

סובייקטיביות, אמונות, ערכים, רגשו חיוביים), ובסביבתו (משפחה, מערכת חינוך, חברי קבוצת השווים, גורמי טיפול ושיקום), ומסייעות לו להתרחק מפשיעה או לחדול ממנה בשלבים מאוחרים יותר (אלישע, 2010; Rogers, 1957; see: Ronel & Elisha, 2010).

על פי רוב מדובר בטיפול קבוצתי בחסות החוק, אשר הוכיח יעילות רבה יותר (Losel & Schmucker, 2005; Stalans, 2004). הטיפול יכול להינתן בכלא ו/או בקהילה, במסגרת צו שיפוטי או באופן וולנטרי המלווה במגוון תמריצים (עשת ווימנץ, 2010; בן-דוד, פישמן ותקווה, 2005), טיפול זה מוגדר כטיפול סמכותי בפונים שלא מרצון. (סלונים-נבו, 1994).

במקרים מסוימים, נוסף על הטיפול הקבוצתי יש צורך לשלב טיפול פרטני, זוגי, משפחתי או פסיכיאטרי, ובהתאם לצורך אף טיפול תרופתי לאיזון להפחתת הדחפים המיניים (עדן ובר, 2010; Rosler & Witztum, 1998). לפי תיאוריות הקשורות לדטרמיניזם ביולוגי, טיפול כימי הוא הנדרש כדי לשפר את התנהגותם של עברייני מין ושל עבריינים אלימים (Kafka, 2003). טיפול מסוג זה מאפשר להם לשלוט באובססיות המיניות, ולכן בארצות מסוימות הוא תנאי מוקדם לשחרור מהכלא של עבריינים כאלה (תימור וגייגר, 2009).

וכך, מערך בתי הסוהר במדינות רבות בארצות הברית דורש מעברייני מין להשתתף בתוכניות טיפול מיוחדות במסגרת הכלא טרם קבלת שחרור מוקדם ממאסרם או מעודד אותם לעשות זאת במגוון תמריצים. עד סוף שנת 2004 הונהגו תוכניות פורמליות לטיפול מיוחד בעברייני מין במערך בתי הסוהר ב-34 מדינות של ארצות הברית, חלקן מעוגנות בחקיקה (בן דוד, פישמן ותקווה, 2005). התוכניות לטיפול בעברייני מין נקראות Sex Abuse Treatment Programs (SATP) (Graeber & McKune, 2004). בקנדה מוצעות תוכניות טיפול וולונטריות מיוחדות לעברייני מין של ה-Correctional Service of Canada (CSC), מעבר לתוכניות טיפול כלליות כמו טיפול באלימות במשפחה וטיפול בהתמכרות לסמים ולאכזוהול (בן דוד, פישמן ותקווה, 2005). גם תוכנית הטיפול בבתי הסוהר **בבריטניה** הינה וולונטרית במסגרת ה-The Sex Offenders Treatment Programs (SOTP), לעומת השתתפות בטיפול בקהילה בבריטניה במסגרת תקופת המבחן שהינה חובה (בן דוד, פישמן ותקווה, 2005. ראו: Friendship, Mann & Beech, 2003).

הטיפול בעברייני המין ב**בלגיה** עוגן בחוק העונשין של בלגיה בשנת 1995. מכוח חוק זה חובה על כל עברייין מין שעשה מעשי אינוס או מעשים מגונים בקטינים או בבגירים לקבל טיפול

(בן-דוד, פישמן ותקווה, 2005). בהולנד, שם שיעור עברייני המין בבתי הכלא קטן במידה ניכרת בהשוואה למדינות אחרות (5.1% מכלל אוכלוסיית בתי הסוהר בהולנד), מאפשרים לעבריין המין, ובמקרים מסוימים אף מחייבים אותו לקבל טיפול פסיכולוגי, פסיכיאטרי או אחר בתקופת מאסרו, בתקופה שלאחר המאסר או כחלופה למאסר. בית המשפט בהולנד רשאי להחליט במקרים מסוימים על העברת עבריין לטיפול במוסד פסיכיאטרי סגור המוכר מטעם המדינה (בן-דוד, פישמן ותקווה, 2005). גם **בדנמרק** הוגברו מאמצי הטיפול בעברייני מין מאז 1997, ואסירים הזקוקים לטיפול פסיכולוגי או פסיכיאטרי נשלחים אל בית כלא סגור מכל רחבי דנמרק (בן-דוד, פישמן ותקווה, 2005; ראו גם Eliassen, 2005).

על הטיפול בעברייני מין במדינת ישראל נעמוד בפרק הבא הסוקר את החוקים וההסדרים הנוגעים לעברייני מין בישראל.

חוקים והסדרים בנוגע לעברייני מין בארץ

המשפט הפלילי הוא הכלי המרכזי להכוונת התנהגות וליצירת הרתעה אפקטיבית (עציוני וקלצקי, 2011). כאמור, המחוקק במדינת ישראל הסדיר את האיסור על עבירות המין בפרק י' סימן ה' לחוק העונשין התשל"ז-1977 (חוק העונשין, 1977), אולם כשמדובר בעברייני מין ובפדופילים בפרט, יש צורך בכלים נוספים על מנת למנוע את ביצוע העבירות החמורות, או למצער, להקשות עליהם לשוב ולבצע עבירות (עציוני וקלצקי, 2011). וכך, נחקקו בישראל חוקים היוצרים מגבלות חוץ-עונשיות על עבריין המין אשר סיים לרצות את עונשו (לרנאו ועוז, 2011), ובהם: "חוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסדות מסויימים, תשס"א-2001, חוק מגבלות על חזרתו של עבריין מין לסביבת נפגע העבירה, תשס"ה-2004 וחוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, תשס"ו-2006. חוק מניעת העסקה מחייב מעסיקים במוסדות הקבועים בחוק לוודא כי אינם מקבלים לעבודה אדם שהורשע בביצוע עבירת מין (לרנאו ועוז, 2011).

חוק ההרחקה מסמיך את בית המשפט להוציא צו המגביל את חזרתו של עבריין מין שהורשע בהיותו בגיר, לסביבת מגוריו או עבודתו של הקורבן באמצעות הטלת איסור ומגבלות שונות על מגורי העבריין ומקום עבודתו (עציוני וקלצקי, 2011).

חוק הפיקוח, עליו נעמוד בהרחבה בפרק הבא, הוא החוק המרכזי במארג החוקים המנהליים הללו, והוא מהווה צעד משמעותי (עציוני וקלצקי, 2011), באמצעותו השלימה מערכת המשפט הישראלית מהפך מחשבתי חשוב בנוגע לעברייני מין (סרוגוביץ, 2010). חידושו של חוק זה טמון במידה רבה בנכונותו של המחוקק הישראלי להמשיך ולהגביל את חירותו של אדם אף שזה

סיים לשאת עונשו(סרגוביץ, 2010; שהם, 2008), לצורך מניעת ביצוע עבירות דומות נוספות על ידו על בסיס השערות וחששות ולא על בסיס ראיות של ממש (עציוני וקלצקי, 2011). עד שהחוק נכנס לתוקף, לא היה ניתן להגביל במדינת ישראל אדם שסיים לשאת את עונשו או לפקח עליו, ותהיה אשר תהיה מידת מסוכנותו האמיתית (שהם, 2008), אלא להטיל מגבלות מסוימות על עברייני מין מורשעים מכוח כמה חוקים מווסתים (עציוני וקלצקי, 2011), דוגמת חוק ההרחקה וחוק מניעת העסקה. האפשרות להגביל אדם עוד בטרם עשה את המעשה המסוכן נשמרה על ידי המחוקק הישראלי רק לאותם מקרים שבהם האדם הוגדר כמסוכן לעצמו או לסביבתו עקב מחלת נפש (שהם, 2008).

חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין

ראשיתו בפרסום הצעות חוק של חברי הכנסת מטעם ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת, שמספרן: פ/339, פ/564, פ/917, אשר הועברו לוועדה ביום י"ט בשבט התש"ס (26 בינואר 2000), והצעת חוק שמספרה פ/2398; אשר הועברה לוועדה ביום ג' בשבט התשס"ב (16 בינואר 2002), ואשר התגבשו לכדי "הצעת חוק עברייני מין (הגנה על הציבור), התשס"ב-2002". (knesset.gov.il, 2002, ה"ח 3180).

"מטרותיו המוצהרות של חוק הפיקוח הישראלי זהות לאלה של החוקים בארצות הברית ובאירופה [...] ליצור הסדר כולל לטיפול בעברייני מין כדי להגן על הציבור מפני ביצוע עבירות מין חוזרות על ידי עברייני מין" (פוגץ', 2011). בדברי ההסבר הנ"ל עמדו על שלושה נדבכים: קביעה של הערכות מסוכנות בשלבים שונים של ההליך המשפטי, תכנית שיקום מניעתית, ותכנית פיקוח ומעקב (knesset.gov.il, 2002, ה"ח 3180).

הליכי החקיקה נמשכו מאז תחילת שנות האלפיים, אך סמוך לפיזור הכנסת ה-12, בשלהי שנת 2005, חלה האצה ניכרת בקצב הדיונים על מנת לסיים את חקיקת החוק טרם פיזור הכנסת. לשם כך, ועל מנת לאפשר את חקיקתו של החוק בהקדם, פוצלה הצעת החוק והופרד חלק השיקום המניעתית, אשר לו עלות תקציבית משמעותית ואשר הדיונים בו היו בראשיתם, וחלק הפיקוח בלבד התגבש לכדי חקיקה (לרנאו ועוז, 2011) - "חוק הגנה על הציבור מפני עברייני מין, תשס"ו-2006", אשר תחילתו היא ביום ט' בתשרי התשס"ז (1 באוקטובר 2006). רק בחודש אוגוסט 2011 נחקק פרק השיקום המניעתית, עד לתחולתו בפועל יוותר החוק "פיסח", כדברי לנראו ועוז (2011). בד בבד שונה שמו של החוק ל"חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, תשס"ו-2006", ובסעיף 1 הוגדרה מטרתו של חוק זה - "...להגן על הציבור מפני ביצוע עבירות מין

על ידי ביצוע הערכות מסוכנות לגבי עברייני מין בשלבים השונים של ההליך המשפטי, וכן ביצוע פיקוח ומעקב ושיקום מונע לעבריינים כאמור, והכל לשם מניעת ביצוע עבירות מין חוזרות" (חוק הפיקוח, 2006).

פרק ג' לחוק הפיקוח מסדיר את הסמכויות הנוגעות לפיקוח ולמעקב בישראל ועל עיקריו נעמוד: סעיף 10 לחוק מעניק לבית המשפט סמכות להורות על צו הקובע כי עבריון המין יהיה מצוי בפיקוח ובמעקב (להלן: "צו פיקוח") (חוק הפיקוח, 2006; לרנאו ועוז, 2011). לבית המשפט הדין בעבירה המקורית יש את הסמכות להוציא צו פיקוח מכח סעיף 12 לחוק הפיקוח. הדבר מותנה בקבלת הערכת מסוכנות, ובכך שהתברר לבית המשפט כי "רמת הסיכון כי העבריון יבצע עבירת מין נוספת אינה נמוכה"¹⁰ (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל; חוק הפיקוח, 2006). הדין מתנהל סביב **תקופת הפיקוח** שראוי להטיל - עד חמש שנים לרמת מסוכנות מעל לנמוכה ועד לבינונית גבוהה, ועד 20 שנה לרמת מסוכנות גבוהה ומעלה, כמפורט בסעיף 14 לחוק הפיקוח, ולגבי מהות **התנאים** והמגבלות אשר חובה לכלול, ואשר ניתן לכלול, בצווי הפיקוח כמפורט בסעיף 13 לחוק (ראו: חוק הפיקוח, 2006; בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל; לרנאו ועוז 2011). סעיף 13 (א) מפרט את התנאים שחובה לכלול, ובהם: חובת התייצבות; חובת קיום מפגשים ושיתוף פעולה עם קצין הפיקוח; חובת קיום התנאים הקבועים בצו הפיקוח, וסעיף 13 (ב) מפרט את התנאים שבית המשפט רשאי לכלול, "אם סבר שקיים קשר בין המגבלה הקבועה בתנאים לבין הסיכון הנשקף מעבריון המין לבצע עבירת מין נוספת" (חוק הפיקוח, 2006, עמ' 9). מדובר ברשימה סגורה של תנאים (בש"פ 10216/08, פלוני נ' מדינת ישראל), הכוללים מגבלה על צריכת משקאות משכרים, או שימוש בסמים מסוכנים; מגבלה על החזקת חומר או כל דבר שנועד לעורר מיניות; מגלה על נהיגה בכלי רכב לבד או עם אחר; מגבלה על הימצאות מחוץ למקום המגורים או בסביבת מקומות מסוימים; מגבלה על קיום קשר עם עברייני מין; מגבלה על התחברות עם קטינים; על רכישה, החזקה או נשיאה של חפצים מסוימים; על פגישה עם נפגע העבירה; על מקום העבודה; מגבלה לעניין מקום מגורים או עבודה; מגבלה לענין שימוש באינטרנט (חוק הפיקוח, 2006).

¹⁰ יש לציין כי רמת מסוכנות נמוכה הינה הדרגה הנמוכה ביותר בהערכת מסוכנות.

על פי סעיף 22 לחוק הפיקוח (2006), המפר את צו הפיקוח, לרבות תנאי מתנאי הפיקוח הכלולים בו, לרבות סירוב לדרישת קצין פיקוח לתת דגימת נשיפה או דגימת שתן - דינו מאסר שנתיים.

יחידת הפיקוח, שהוקמה מכח סעיף 11 לחוק, תבצע פיקוח ומעקב על עברייני מין; תמליץ לפני בית המשפט על תנאי פיקוח ומעקב לעברייני מין, תתעדכן בפרטיהם של עברייני המין המצויים בפיקוח ותקיים עמם קשר שוטף. כמו כן, על יחידת הפיקוח לנהל מרשם ארצי, בדומה להסדרים הקיימים במדינות אחרות, מכח סעיף 19 לחוק הפיקוח. המרשם יכלול את הרישום הפלילי של עברייני המין, תצלום עדכני, פרטים על מקום מגוריהם ומקום עבודתם, על מנת לאפשר מעקב ופיקוח עליהם. החוק קובע כי המרשם יהיה חסוי למעט בפני המשטרה, המשטרה הצבאית, קצין הפיקוח ומעריך המסוכנות וראש המטה הכללי או מי מטעמו (לרנאו ועוז, 2011; חוק הפיקוח, 2006).

הטיפול בעברייני מין במדינת ישראל: פרק ג' 1 מסדיר את השיקום המונע ופרק ג' 2 מסדיר את חובות הרישוי וסמכויות אכיפה ופיקוח במרכזים מורשים. כאמור, פרק השיקום המניעתי נחקק רק בחודש אוגוסט 2011, ותחולתו בהדרגה - ביום 17.8.2013 לעברייני מין שרמת הסיכון לביצוע עבירת מין נוספת על ידם אינה גבוהה, וביום 17.8.2014, לעברייני מין שרמת הסיכון כאמור היא גבוהה (חוק הפיקוח, 2006).

עד אז ימשיכו לפעול המסגרות המועטות שהוקמו בשנים האחרונות. מסגרות אלה נחלקות לשני סוגים: מסגרות בקהילה ומסגרות טיפוליות בכלא. המסגרות בקהילה קיימות בשירות המבחן למבוגרים והן מיועדות לעברייני מין שטרם נגזר דינם ורמת מסוכנותם מוערכת כנמוכה (שחורי, בן דוד ואידיסיס, 2008; אלישע, 2010).

כ- 700 עברייני מין מופנים לשירות המבחן למבוגרים מדי שנה בשנה והם המהווים כשלושה עד ארבעה אחוזים מכלל העבריינים המופנים לטיפול בקהילה בשמונה עד עשרה קבוצות מדי שבוע מדיווח של עדן ובר. ממדגם שערך שירות המבחן בו השתתפו 157 מטופלים, שקיבלו טיפול מלא של שנה וחצי בין השנים 2001 - 2006, עלה כי ל- 88.5% מהם לא נפתחו תיקים פליליים נוספים בגין עבירות מין במהלך תקופה של עד שש שנים (עדן ובר, 2010).

בשנת 2005 נפתח בקהילה מרכז יום ראשון מסוגו בארץ לטיפול בעברייני מין ברמת מסוכנות בינונית. הוא פעל במתכונת ניסיונית עד לשנת 2008 ולווה במחקר, אשר ממצאיו הצביעו על כך שתוכנית הטיפול הינה יעילה בהפחתת מסוכנות של עברייני מין וביכולת השתלבותם

בקהילה באופן נורמטיבי, דהיינו תועלת לעבריין המין עצמו ולחברה כולה. מעבר לתועלת החברתית, המחקר הצביע גם על תועלת מוסרית וכלכלית של התוכנית (אידיסיס ושחורי, 2009).
באשר לטיפול בעברייני מין בכלא, עד לאחרונה הגוף היחיד שנתן מענה לטיפול ייעודי לעברייני מין כלואים היה היחידה לפסיכיאטריה משפטית של בית חולים באר יעקב הממוקמת בכלא מג"ן שבמתחם איילון, אולם לאור משאבים מוגבלים, טיפול שכזה יכול לתת מענה לחלק קטן מהאסירים בעוד שעבריין מין רבים נמצאים ברשימת המתנה, ללא כל מענה טיפולי. (שחורי, בן דוד ואידיסיס, 2008; אלישע, 2010). בעקבות חקיקת חוק הפיקוח הוחלט בשירות בתי הסוהר לרכז עברייני מין באגף ייחודי, תחילה בכלא מעשיהו ולאחר מכן בכלא חרמון, בהן פועלות קבוצות טיפול ייעודיות לעברייני מין, מעבר לקבוצות טיפול פסיכו-חינוכיות שקיימות גם בכלא צלמון, שיטה, ניצן ורימונים (דוח שירות בתי הסוהר, 2010). מדיווח שהתקבל מלשכת השר לביטחון פנים עולה, כי במרץ 2009 היו בישראל 22,725 אסירים מתוכם 10% השפוטים בגין עבירות מין. 321 עברייני מין השתתפו ב-14 קבוצות טיפול, הפרוסות בבתי הסוהר השונים בישראל (מזרחי וטל, 2010).

יצוין, כי על אף ששב"ס מחזיק באסירים רבים בעלי לקות שכלית ונפשית לא פותחו מתקני כליאה ומערכות טיפול ותמיכה מותאמות לאוכלוסייה זאת. ההיפך הוא הנכון, רוב הטיפול שניתן בשב"ס נעשה בקבוצות טיפוליות, וחלק מתנאי הסף להיכלל בקבוצות הללו כולל יכולת ביטוי מילולית טובה (בעברית), תובנה, יכולת אמפתיה וכן יכולת קרוא וכתוב.

מערכת טיפול ותמיכה מותאמת לאוכלוסייה זו חסרה גם בקהילה. בהעדר מסגרות טיפוליות תומכות נשלח עבריין המין המוגבל לריצוי עונש מאסר בפועל, במקום לשלוח אותו לוועדת אבחון שתחליט על דרכי טיפול בו, בהתאם לסעיף 19ד לחוק הסעד (טיפול במפגרים), התשכ"ט – 1969, הקובע כי בית המשפט רשאי לצוות שאדם שהוא מפגר ונידון למאסר ירצה את עונשו במעון נעול. "חקיקת חוקים כגון חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח-1998 וחוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית) התשס"ה-2005, מהווים דוגמאות לחקיקה שמטרתה עיגון והבטחת זכויותיהם של אנשים בעלי מוגבלות לכבוד ולשוויון [...] כחלק מהמחויבות הבסיסית לנהוג בשוויון נדרשות רשויות המדינה לבצע התאמות למציאת מסגרות עונשיות וטיפוליות הולמות עבור אנשים עם מוגבלויות גם בהליכים פליליים."¹¹

¹¹ מכתבה של ד"ר חגית לרנאו, סגנית הסניגור הציבורי הארצי, מיום 19 ביולי 2012, בנושא "הצעה לדיון: התאמת הענישה והטיפול בהליך הפלילי לאנשים עם מוגבלויות".

זאת ועוד, חשוב להכיר את התרבויות השונות ואת המאפיינים, ולנסות לפעול מתוך רגישות לתרבות גם בתחום זה הטיפול צריך להיות תוך רגישות תרבותית. ישראל הינה ארץ הגירה וחברה רב תרבותית ומתקיימים בה מגזרים רבים אלו לצד אלו: עולים מברית המועצות לשעבר, מאתיופיה, המגזר החרדי, המגזר הערבי ועוד. לכל אחד מאלו תרבות, נורמות וערכים שחייבים להבינם ולהביאם בחשבון בתהליכי אבחון וטיפול, משום שבישראל מתבססים בעיקר על הנורמות המערביות (אתגר, 2009).

מחקרה של אלישע (2010) העלה, כי רוב עברייני המין שהשתתפו בו הביעו רגשות חיוביים מסוג תקווה, אמונה ואופטימיות, ביחס לעתידם וליכולת השיקום וההשתלבות התקינה שלהם בקהילה לאחר שחרורם מהכלא. לצד זאת, רובם הודו כי הם יזדקקו גם בעתיד להמשך תמיכה ופיקוח עליהם, שיסייעו להם בחיזוק ושימור השינויים החיוביים אצלם לאורך הזמן וגם ימנעו מהם מלמעוד. מכאן ניתן לומר, לעניות דעתי, כי שימוש מושכל בחוק הפיקוח, הכולל פיקוח ושיקום, במקרים המתאימים, יכול להוות מערך תמיכה שכזה.

חוקתיות החוקים

לאחר הסקירה שניתנה בנוגע להסדרים ולחוקים הקיימים בארץ ובעולם, ראוי לעמוד על אחת השאלות המתלוות לחוקים מעין אלה - השאלה החוקתית. פוג'י (2011) מעלה במאמרה את סוגיית החוקתיות של חוקים המגבילים עברייני מין לאחר שריצו עונשם, ומתייחסת לאמירה לפיה "לעתים נטען שחוקים אלה פוגעים פגיעה בלתי מידתית בזכויות האדם שאת חירותו וזכויותיו מגבילים, בעוד המדינה עושה שימוש בלתי סביר או שרירותי בכוח." אחרים יטענו כי מדובר בחקיקה שאיננה קוהרנטית, ארכאית ומפלה, וכי מדובר בצווים אזוריים דרקונים מטבעם (Lewis, 2004). תשובתה של פוג'י (2011) הינה כי החוק חוקתי! "[...] לא רק מבחן כוונת המחוקק תומך בדעתי כי החוק חוקתי [...] את החוקתיות ניתן להסיק בעיקר מתוך הדגש שמושם על מידתיות הפגיעה, התנאי המופיע בכל ההוראות הרלוונטיות ומעניק להן את הנופך החוקתי הנדרש, כמו גם מתוך הדגש המושם בסעיפים נוספים בחוק הפיקוח (ראו: סעיף 10, סעיף 13(ג), סעיף 24).

לעומת זאת, במהלך הליכי החקיקה סברה הסניגוריה הציבורית כי החוק מעורר קשיים חוקתיים כבדי משקל, בכך שהוא מאפשר להטיל באופן רטרואקטיבי הגבלות קשות על חופש התנועה, חופש העיסוק וזכויות יסוד אחרות של אנשים אשר סיימו לרצות את עונשם. כל זאת, נוכח חשש שהם עלולים לבצע עבירות בעתיד [...] ("לוח הסניגורית הציבורית לשנת 2008 - 2009).

ניתן להניח כי על הדברים הללו היה משיב פרופ' אהרון ברק באומרו, כי "אין זכויות האדם החוקתיות מוחלטות. הן זכויות יחסיות בלבד. זכות אדם אחת גורעת מזכות אדם אחרת, תוך יצירת איזון (פנימי) המשקף את המשפט (הציבורי והפרטי) שלנו. יחסיות זו של הזכויות מתבטא בייחוד בצורך לפגוע בזכויות אדם לשם השגתן של מטרות חברתיות (איזון חיצוני). צורך זה קיים בכל חברה ובכל עת" (ברק, 1996, עמ' 3). הפסיקה במדינת ניו-גי'רזי הרחיקה לכת ושללה כלל ועיקר עריכת איזון כלשהו בין האינטרסים וקבעה חד משמעית כי אינטרס המדינה והציבור במניעת עבירות מין גוברת באופן מוחלט על הזכות לפרטיות של העבריין (עציוני וקלצקי, Teichman, 2005; 2001). לעומת זאת אנשי ה-Human Rights Watch, סוברים כי החוקים הללו נועדו לשרת את הציבור, אולם ראוי לשמור על האיזון כך שיהיו כמה שפחות מגבילים (www.hrw.org, 2007).

ברק (1996) מוסיף ואומר, כי הפגיעה בזכויות אדם תהא במסגרת פסקת ההגבלה, כאשר "מבחן זה כולל בחובו שלושה מבחני משנה: רציונליות, אמצעי הפוגע במידה הפחותה, ויחס סביר בין מטרה לאמצעי" (ברק, 1996, עמ' 5; ראו: בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל). על שלושת מבחני המשנה נעמוד עתה:

הרציונל לפגוע בזכויות אדם לשם השגתן של מטרות חברתיות ברור במקרה זה. הוא נובע מההכרה כי "עבריינות מין היא בעיה מורכבת המצריכה פתרון מורכב ורב-ממדי" (גרשוני, 2008, עמ' 118). הפגיעה בקורבנות היא קשה במיוחד וגם העלויות הנובעות ממנה גבוהות במיוחד, מכאן שבקביעת המדיניות יש מקום לשים דגש בנושא הרצידיביזם המיני (בן פורת ופישמן, 2005; Center for Sex Offender Management, 2001). החוק נולד מתוך הדאגה לציבור (Lewis, 2004), והמגמה לצמצם את הסיכון להתרחשותן העתידית של עבירות אלה משקפת צורך חברתי חיוני (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל). מכאן, התכלית העומדת ביסודו של חוק זה הינה ההגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין חוזרות על ידי עברייני מין (ראו: סעיף 1 לחוק הפיקוח; ב"ש 9220/10 פלוני נ' מדינת ישראל), כאשר צווי הפיקוח והמעקב מהווים את הכלים החשובים ביותר להשגת תכלית זו (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל).

בנוגע לאמצעי הפוגע במידה הפחותה עמדה פוג' (2011) באומרה, כי קשה לענות מראש על השאלה מהי הגבלה מידתית ואיזו הגבלה תחרוג ממבחן זה, הואיל ויש לבחון כל מקרה לגופו, לפי מסוכנותו של הנאשם המסוים והגירויים הפוטנציאליים לפגיעה נוספת בידיו, והוסיפה כי אין ספק שבשנים הקרובות יהיה על בתי המשפט לבחון בקשות לגופן על מנת לוודא כי מתקיים

תנאי המידתיות. וכך "במהלך השנים, מאז כניסתו של החוק לתוקף, ניתנו מספר החלטות חשובות אשר מדגישות את הצורך בביקורת שיפוטית קפדנית ובאימוץ פרשנות מצמצמת של המגבלות המוטלות על פי חוקי "לוח הסניגורית הציבורית לשנת 2010 - 2011, עמ' 57; ראו: בש"פ 1098/12, פלוני נ' מדינת ישראל; ראו גם: בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל; בש"פ 6817/11, פלוני נ' מדינת ישראל; 5876/10 פלוני נ' מדינת ישראל; בש"פ 1064/12 פלוני נ' מדינת ישראל; בש"פ 9220/10 פלוני נ' מדינת ישראל; בש"פ 3014/08 פלוני נ' מדינת ישראל).

בבש"פ 962/10 (פלוני נ' מדינת ישראל), כבי השופטת פרוקצ'יה ניתחה את העקרונות והדילמות העומדים בבסיס החוק והדגישה את הצורך בקביעת בלמים ואיזונים שיבטיחו יישום מידתי של החוק באומרה כי: "החוק מבקש להגשים את ההגנה על הציבור מפני עבירות נשנות באופן הפוגע בזכויות העבריינין, אך במידה שאינה עולה על הנדרש, כלשון סעיף 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו וסעיף 4 לחוק יסוד: חופש העיסוק [...] מציאת נקודת האיזון הראויה בהתנגשות זו מונחית על ידי הצורך בריסון רב בהטלת מגבלות על חירות נאשם שהשלים את ריצוי עונשו, והגבלתן לתכליות המוגדרות שהחוק נועד להשיגן, תוך שמירה על מידתיות האמצעים הננקטים, לבל יופעלו מעבר לנדרש [...] הריסון השיפוטי מצריך קודם לכל התייחסות לשאלה האם מתקיימים תנאי הסף להוצאת צו פיקוח, בשים לב לרמת המסוכנות של העבריינין שהוכחה (עמ' 10)... "הריסון השיפוטי ביישום ההסדר החקיקתי בעניין צווי פיקוח משתקף גם בשלב שלאחר ההחלטה ליתן צו. הוא נוגע לסוג האמצעים שיש להטילם ולמשך התקופה שבה יחול הצו במסגרת התקופה המרבית. על אמצעים אלה ועל משך תקופת התחולה לעמוד בדרישת המידתיות (עמ' 11). כך ש"על כפות המאזניים ניצבים, מן הצד האחד, אינטרס ההגנה על הציבור מפני עבירות מין חוזרות, ומן הצד האחר, אינטרס הפרט, עבריינין אשר ריצה את עונשו, לממש את זכויותיו כאדם לחירות, לכבוד, לחופש תנועה, לחופש עיסוק, ולפרטיות; לכל אלה יש לתת את המשקל הראוי להם הן במסגרת שיקול הדעת אם לעשות מלכתחילה שימוש באמצעי של צו פיקוח, והן בגדר ברירת תנאי הפיקוח וההגבלות שנדרש להטילן במסגרת צו פיקוח והן מבחינת משך תקופת תחולתו של הצו..." (עמ' 13).

היחס הסביר בין המטרה לאמצעי בא לידי ביטוי באמצעות התאמת אמצעי הפיקוח למטרת החוק והתאמת ההגבלות ותנאי הפיקוח שהוטלו על העבריינין, לסיכון הנשקף ממנו. בשלב זה בוחנים אם הצו תואם את מאפייניו ונסיבותיו הייחודיות של העבריינין; אם הצו צופה פני עתיד ולא מסתמך על מעשי העבר - ככל שלא עולה מהן אינדיקציה למסוכנות בהווה [...] תנאי מרכזי לעמידה במבחני המידתיות הוא כי יש להימנע מהטלת מגבלות גורפות וכי תנאי הפיקוח יקבעו

לפי התאמה אישית לנסיבות העברייין הספציפיים, לסיכון הנשקף ממנו ולעבירות בהן הורשע, כאמור (בש"פ 1098/12 פלוני נ' מדינת ישראל; ראו: סעיף 13(ב) לחוק הפיקוח; גרשוני, 2008).

בבש"פ 9220/10 פלוני נ' מדינת ישראל מחלק בית המשפט העליון את שישה עשר התנאים המפורטים בסעיף 13 לחוק הפיקוח לשלוש קבוצות, בהדגישו כי "[...] התנאים השונים מגוונים המה ואינם עומדים באותה השורה [...] הקבוצה הראשונה מתווה את הקשר בין עברייין המין לבין קצין הפיקוח 13(א)(1-4) [...] הקבוצות השניה והשלישית מופיעות בסעיף 13 (ב) נוגעות באופן ישיר בגרעין של מאפייני עבירת המין. [...] והקבוצה השלישית מאופיינת בפגיעה כללית בחירותו של עברייין המין ועל כן קשה היא יותר. לדוגמא סעיף קטן (11) – מגבלה לעניין מקום מגורים או עבודה; סעיף קטן (10) – מגבלה על עבודה במקומות מסוימים [...]". בית המשפט מוסיף ומציין כי "[...] הפגיעות המנויות בקבוצה השלישית נועדו למקרים בהם המסוכנות גבוהה יותר [...]", וכי "[...] דרך הבדיקה, ובמיוחד ביחס לתנאי המנוי בקבוצה השלישית, מורכבת מארבעה חלקים: הראשון, קיומה של הצדקה להטיל תנאי פיקוח, בהתבסס על החומר המקצועי ועל פי נסיבות המקרה; השני, בדיקת מידת הפגיעה בחירות העברייין עקב תנאי פיקוח מסוים. השלישי, הלימות הפגיעה בחירות העברייין ביחס לסיכון הנשקף לציבור כתוצאה ממסוכנותו. הרביעי, מידתיות – התנאי מגשים את מטרת ההגנה על הציבור באופן שאינו פוגע יתר על המידה בזכויות המפוקח (ראו גם בש"פ 6566/11 פלוני נ' מדינת ישראל).

גם ערכאות עליונות של בתי המשפט בארצות הברית נתנו, מן הסתם, דעתם על החוקים הללו, ובעיקר בהתייחס לטענות שעלו בדבר סנקציות החברתיות הסמויות שנגזרות מיישומם. הרישום במאגר מידע פומבי ויידוע הציבור אודות עברייני מין עלול להטיל עליהם סנקציות חברתיות חריפות ביותר כמו תקיפות פיזיות או ונדליזם, מניעת מגורים או תעסוקה כלשהי. לסנקציות אלה אופי עונשי וגמולי ולא מניעתי. בתי המשפט קיבלו את הטענה והגיבו בהחלטות ממתנות ומרסנות של חובות הרישום והיידוע שהוטלו בערכאות נמוכות יותר, כמו למשל הצבת שלטים סביב ביתו של עברייין המין (לסקירה מקיפה של פסיקה בעניין זה ראו: Teichman, 2005). גם בשאלת שלילת הזכות לפרטיות של עברייין המין, בית המשפט הכיר תאורטית בקיומה של הזכות לפרטיות, בייחוד בנוגע לכתובת מגורים, אולם באיזון בין האינטרסים השונים קבע כי זכות הציבור לדעת ולהגן על עצמו גוברת. אחד מהשיקולים לטובת הזכות לפרטיות הוא העובדה שהסנקציות החברתיות מונעות שיקום של העברייין ומוסיפות לדחוק אותו לנישה של הישור המועד, כך שלבסוף הנבואה מגשימה את עצמה (עציוני וקלצקי, 2011; Teichman, 2005).

הערכת מסוכנות לרצידיביזם מיני

בשנים האחרונות אנו עדים לשימוש הולך וגדל בהערכות מסוכנות (סרוגוביץ, 2010). לנוכח תחושות הפחד והאיום שהקיפו את כל תחומי החיים החלו מדינות לחפש אחר מענה הולם (אייזנשטדט, 2007), וכלי הערכת המסוכנות הפכו לכה נפוצים בארה"ב עד אשר חלק מאנשי רשויות ה- Parole צוטטו כאומרים כי שחרור מוקדם של אסיר ממאסר מבלי להשתמש בכלי לחיזוי מסוכנותו הינו פרקטיקה כמעט רשלנית (סרוגוביץ, 2010).

בישראל, עם חקיקת חוק הפיקוח, הפכה הערכת המסוכנות לכלי המרכזי לקבלת החלטה ליישום החוק. מעמדה התבצר ככלי העיקרי בהתמודדות עם עברייני מין במערכת המשפט הפלילי בשלבים שלאחר הרשעה (סרוגוביץ, 2010; לרנאו ועוז, 2011), והיא מהווה המלצה בפני בית משפט בעניין הפעלת אמצעי פיקוח ומעקב (עציוני וקלצקי, 2011). מכאן שחוק הפיקוח מעביר את הדגש ממבחנים משפטיים, כגון סיווג העבירה, לעבר הערכת מסוכנות וניהול סיכונים (פוגץ, 2011), ומסמל, כאמור, את המעבר מהפנולוגיה המסורתית לפנולוגיה החדשה (שוהם, שביט, קאבאליון ועינת, 2009).

הערכת המסוכנות נעשית בידי בעל מקצוע שהוכשר במיוחד לאבחן עברייני מין (גרשוני, 2008) ועליו חלות הוראות סעיף 26(א) לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971, לפיהן בית המשפט יכול לצוות על חקירה בעל-פה בבית המשפט, ולהיעתר לבקשתו של בעל דין לצוות על כך. הערכת המסוכנות מוגדרת כחישוב ההסתברות שהתנהגות פוגענית תתבצע והיא כוללת הערכה לגבי שכיחות ההתנהגות הפוגעת, מידת השפעתה ומי ייפגע ממנה (Kemshall, 1996). על פי הספרות מקובל לערוך חלוקה לרמות מסוכנות של עברייני מין לרצידיביזם מיני - נמוכה; נמוכה-בינונית; בינונית; בינונית-גבוהה; גבוהה; גבוהה מאוד (Epperson, Kaul, huot, see: Hanson & Thornton, 1999; Hesselton, Alexander & Goldman, 1998).

קיימות שתי שיטות עיקריות להערכת מסוכנות בקרב עברייני מין בוגרים - הערכות מסוכנות שהן קליניות-מובנות (Structured Clinical Judgment) (Hanson & Morton- 2004; Bourgon, 2004; Lievore, 2004) והערכות מסוכנות אקטואריות, באמצעות כלים סטטיסטיים (Hanson & Thornton, 2000; Lievore, 2004; Janus & Prentky, 2003).

הערכת המסוכנות הסטטיסטית ובניית הכלים האקטואריים התפתחו בעקבות ספרו של מונהן (Monahan, 1981; אבולעפיה, 2008). ממצאים מחקרניים הצביעו על קשיי הדיוק בהערכת

המסוכנות בשיטות קליניות והעלו ספק באשר יכולת החיזוי של מסוכנות עתידית (אבולעפיה, 2008; חסין, 1984; לרנאו ועוז, 2011; Hanson & Morton-Bourgon, 2004), עד כדי השוואתה ל"הטלת מטבע" (כהן, 2010, עמ' 29).

בניית הכלים הסטטיסטיים התבססה על מחקר שבחן את האוכלוסייה הרלבנטית, תחילה בקרב עבריינים אלימים ולאחר מכן בקרב עבריין מין (אבולעפיה, 2008). איש המקצוע בשטח אוסף מידע ומעריך אם תכונות מסוימות קיימות אצל הנבדק. לכל תכונה יש ערך מספרי וצירוף התכונות יחד מספק תוצאה מספרית. המספר הזה מועבר לטבלה המראה מה הסיכוי למסוכנות עתידית (וייס, 2008). ציון זה הינו קביעת מסוכנות אובייקטיבית שאינה אמורה להיות תלויה בשיקול דעתו של הבודק (Monahan, 2004). הכלים המובנים תורמים להבנה מעמיקה ומקיפה יותר של הגורמים להתנהגות עבריינית ואלימה, המינוח האחד מוביל לשפה משותפת ולבהירות. הם מאפשרים בניית מסד נתונים למחקר ולהעמקה אשר עשויים אפוא לתרום להחלטות משפטיות וטיפוליות מדויקות ומקצועיות יותר (וייס, 2008). אולם, למרות הצגתם ככלים מדעיים ומהימנים, הרי שרבים מהם עדיין לא קיבלו תוקף מדעי ומהימנותם של כלי ההערכה הקיימים מוטלת בספק (Amstrong, 1995).

ההמלצה הרווחת כיום היא שיש לשלב את שני סוגי הכלים - הקליניים והאקטואריים - על מנת להשיג דיוק רב יותר בהערכות (Thornton, 2002; Knight & Thornton, 2007; Craig, Beech & Borwen, 2006; כהן, 2010). כמו כן, מומלץ להתייחס אל שלושה משתנים עיקריים: משתנים סטטיים (תכונות היסטוריות שאינן משתנות) משתנים דינאמיים יציבים (משתנים באיטיות בתגובה להתערבות טיפולית או חלוף הזמן) ומשתנים דינאמיים אקוטיים (משתנים בפרק זמן קצר ביותר: מצב רוח, שכרות וכו'), הניתנים למדידה בעיקר על ידי קציני פיקוח הנמצאים בקשר עם העבריין בקהילה (כהן, 2010; Hanson, 2000).

קיימים מספר כלים שנועדו להערכת מסוכנות, ובהם כלים אקטואריים להערכת משתנים סטטיים, להערכת משתנים דינאמיים, לראיונות קליניים חצי מובנים ולהערכת אישיות בהערכת מסוכנות מינית. הכלים המתמקדים במשתנים סטטיים נבנו בשיטה סטטיסטית-מחקרית להערכת סיכון לעבירות מין חוזרות (כהן, 2010), ולגביהם קיים מחקר רב, לעומת המשתנים הדינאמיים, אשר המחקר אינו חד-משמעי באשר להשלכותיהם בצירופים שונים (Hanson, 2003).

הכלים נבנו על ידי חוקרים שונים בארצות הברית ובקנדה (כהן, 2010), ובהם: RRASOS (Coding Rules) Static-99 ;(Hanson, 1997) (Rapid Risk Assessment for Sex Offenders) ;(Harris, Phenix, Hanson, Thornton, 2003 ;Hanson & Thornton, 1999) (Revised Minnesota Sex Offender) MnSOST-R ;(Thornton, 2002) (Risk Matrix) 2000RM Epperrson, Kaul, huot, Hesselton, Alexander & Goldman,) (Screening Tool-Revised). (1998).

כלי הערכה לתכנים דינאמיים, אשר מצא קשר מובהק בין הציונים שהופקו מהשאלון ובין רצידיביזם מיני הוא ה-SARN. הגורמים שנמצאו באופן תיאורטי כקשורים לרצידיביזם מיני, והעשויים לסייע בניבוי מסוכנות לביצוע עבירות מין הם: מידת העיסוק במין; משיכה מינית לילדים; משיכה למין אלים; עניין במיניות הקשורה לעבריינות; יחסי מין כריבות; תפיסה סטריאוטיפית לגבי נשים ותפיסתן כערמומיות; צורך בסיפוק הדחף המיני ללא התחשבות ברצון האחר; עמדות בעד אונס; עמדות בעד מין עם ילדים; אי התאמה; התמרמרות; היעדר אינטימיות; אינטימיות מעוותת; אימפולסיביות; ליקוי ביכולת לפתור בעיות; התפרצויות אמוציונאליות חסרות שליטה. (כהן, 2010; Thornton, 2002).

לעומת זאת, מחקרם המקיף של Hanson & Morton-Bourgon (2004) מצא, כי המשתנים "הטיפוליים" (רמת אמפתיה נמוכה לקורבן, הכחשה, תובנה, מוטיבציה נמוכה לטיפול) הם בעלי קשר זניח או שאינם מגלים כל קשר להערכת מסוכנות מינית. משתנים אלה, לכל היותר יכולים להעיד על התאמה ויכולת של הנבדק להיות במסגרת טיפולית. מטפלים לרוב מתייחסים לחשיפה מלאה כדבר רצוי, ובתי המשפט נוטים לגלות התחשבות באלה שמפגינים חרטה. עם זאת מעט אנשים מוכנים לחשוף את המשגים שלהם ואת העבירות שביצעו. המחקר מגלה כי חשיפה מלאה של מאפיינים אישיים מתקשרת להשלכות חברתיות שליליות, ביניהן התקדמות ירודה בטיפול. יוצא מכך, שההתנגדות להיות מתויג כעבריין מין איננה מקושרת לרצידיביזם מוגבר, למרות שהדבר עלול ליצור מחסומים למעורבות בטיפול. עבריינים אשר עושים הפחתה בהתייחס לעבירות שביצעו, לפחות מודים בכך שעבריינות מין היא שגויה" (Hanson & Morton-Bourgon,) (2004).

וכך, מדיווחי הארגון העולמי של המטפלים בעברייני מין (ASTA - Association for the Treatment of Sexual Abusers) עולה, כי רבים מהם מכחישים את העבירות שיוחסו להם או

ממזערים ממעשיהם או מחומרתם. זו יכולה להיות תוצאה של מוטיבציה נמוכה או חוסר תובנה ;
ערך עצמי שיופחת במידה ומודים ; פחד מהשלכות חיצוניות שליליות (Lord, Wilmot, 2004).
עוד נמצא כי הכחשה איננה דיכוטומית והיא נעה על רצף של שלוש רמות : הפרכה (refutation),
מזעור (minimization) והכחשת המרכיבים האישיותיים (depersonalization). (הפרכה פירושה
הכחשה מלאה ; מזעור פירושו הכחשת משך הפגיעה והכחשת האחריות בשלושה אופנים : רצון
הקורבן, לחץ ומתח, טעות אנוש ; הכחשת המרכיבים האישיותיים פירושה חוסר יכולתו של
העבריין לזהות את החלקים הפוגעניים באישיותו : הכחשת תכנון, הכחשת סטייה מינית אשר
מובילים להכחשת סכנה עתידית) (Schneider & Wright, 2004), כאשר ההחלטה להודות באופן
הדרגתי נצפית ב- 80% מהמקרים (Lord, Wilmot, 2004). יחד עם זאת, יש לציין כי ממחקרם
של נונס ועמיתיו (2007) עולה אינדיקציה לכך שהכחשה מגבירה את הסיכון של רצידיביזם,
לפחות בקרב עברייני מין בעלי רמת מסוכנות מינית נמוכה על פי מימדים אקטואריים (Nunes, et al., 2007).

בישראל, השימוש בהערכת המסוכנות מחויב מכוח סעיף 6 לחוק הפיקוח (2006), המצווה
כי "... הגופים המנויים בסעיף קטן זה, לא יחליטו בנוגע לעברייני מין בענינים המפורטים להלן
אלא לאחר קבלת הערכת מסוכנות עדכנית...". מב"ן והמרכז להערכת מסוכנות אמונים על
כתיבת הערכות המסוכנות לבית המשפט. בהתאם לכללי מב"ן (2011) הערכת המסוכנות מתבצעת
בשיטה של ראיון קליני מובנה (structured clinical judgment) והיא מבוססת על שקלול
פקטורים סטאטיים ופקטורים דינאמיים, כפי שהוסבר במבוא, ותוקפה הוא לשנה אחת בלבד.
סרוגוביץ (2010) טוען, כי למרות שמעריכי המסוכנות נוהגים לכוון הערכת מסוכנות זו
כהערכת סיכון קלינית מובנית, הרי שלא נעשה כל שימוש בכלים מובנים ספציפיים, ואלה אינן
הערכות סיכון מובנות כפי שפורט מעלה, אלא הערכת סיכון קליניות לכל דבר ועניין. "מעריך
המסוכנות מקבל החלטות על סמך ניסיונו השיפוטי הסובייקטיבי לגבי המשקל שיש לתת לכל
אחד מגורמי הסיכון, הדינמיים והסטאטיים שאיתר במאובחן. בסופו של דבר גורמי הסיכון
ישוקללו באופן אינטואיטיבי לציון מסוכנות כללי." (סרוגוביץ, 2010, עמ' 99).

על אי השימוש בכלים מובנים ניתן ללמוד גם ממכתבה של גבי להמן, היועצת המשפטית
של מב"ן דאז : "מב"ן אינם משתמשים באופן עיוור בכלים אבחוניים, אשר פותחו בחו"ל, לא
תוקפו בארץ לא לעברית ולא לחברה הישראלית, ושימוש לא מבוקר בהם, כמות שהם מצביע על
חוסר הבנה וחוסר מקצועיות. מב"ן כן מסתמכים על התכנים המופיעים באותם כלים, שנמצאו

במחקרים ובספרות הבינלאומית, בתחום הערכת המסוכנות המיני, כקשורים לרצידיביזם מיני. " מסמך זה נכתב כמענה לביקורת שנמתחה על מב"ן כנגד עריכת אבחון ללא שימוש בכלים מובנים, אובייקטיביים ומקצועיים בפ"ח (ת"א) 1035/03 (מדינת ישראל נ' פלוני), והוא הוצג בפני יו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט בדיון שהתקיים בכנסת. (knesset.gov.il, 28 במאי 2008).

כך או כך, הערכת המסוכנות סובלת מ"טעות שלילית" (false negative), המתארת מצב שבו המערכת מנבאת רמת מסוכנות נמוכה ובפועל מתברר כי האיש חזר להתנהגותו המסוכנות, ומ"טעות חיובית" (false positive), המתארת ניבוי של אמת מסוכנות גבוהה של האדם, המאפשרת למערכת להגבילו ולהרחיקו עוד בטרם נעשה המעשה המסוכן (שהם, 2008; סרוגוביץ, 2010) ולגבי רוב עברייני המין יכולת החיזוי אינה עולה על 50%, כאשר הערכות המסוכנות מדויקות יותר כאשר המסוכנות היא גבוהה מאוד או נמוכה מאוד (www.knesset.gov.il, 2005).

לרנאו ועוז (2011) מציגות במאמרו את הבעייתיות העולה מן השימוש בהערכות המסוכנות ככלי המרכזי לקבלת החלטה על יישום החוק, ומן התלות הכפולה של בית המשפט בכלי זה. "ראשית, החוק מחייב את בית המשפט להידרש להערכת מסוכנות לפני קבלת החלטה, ובכך יוצר מעמד מיוחד לכלי הזה, על אף כל מגבלותיו. שנית, ההילה המקצועית של מעריך המסוכנות יוצרת בידול בין הפרופסיה המשפטית לבין פרופסיית המאבחנים, ומדגישה את האוטוריטה של מעריך המסוכנות ביחס לחוסר הידע המקצועי של השופט [...]" (לרנאו ועוז, 2010, עמ' 20). "הריאיון הקליני של הנבדק, שאינו חולה פיזית, מבוסס על הריאיון הרפואי, שבו נלקחים מן החולה פרטי ההיסטוריה הרפואית שלו לצורך מתן אבחנה לגבי מחלתו. מדובר בשיח של כוח. הרפואה היא בעלת כוח מדעי, כוח מנרמל, המשתמש במונחיה ובסמליה והיונק מכוחה הלא מוגבל." (סרוגוביץ, 2010, עמ' 95; Foucault, 1977). נדמה כי רק במקרים חריגים ונדירים דוחה השופט את הערכת המסוכנות המוצגת לפניו, ומפעיל הלכה למעשה את שיקול הדעת אשר ניתן לו בחוק [...]" (לרנאו ועוז, עמ' 20).

בעייתיות נוספת ניתן לראות בעצם העובדה שהערכות המסוכנות שנכתבות בישראל אינן מלוות במחקר הערכה. ד"ר בירגר, מנהל מב"ן, ציין בדיון שהתקיים בוועדת חוקה, חוק ומשפט (פרוטוקול 640), כי "עד היום לא נעשו מחקרים בישראל בשל מכשלות של קבלת מידע. למשל, כשאני רוצה לבדוק רצידיביזם, כלומר עברייני מין שמעד, ולהשוות אותו לחוות הדעת למסוכנות שניתנה לו, אני צריך לקבל מאגרים מהמשטרה ומבית המשפט. כל הניסיונות שלנו להגיע למאגרים האלה נתקלו בקשיים." וגבי' להמן, היועצת המשפטית של מב"ן ושל המרכז להערכת

מסוכנות, הוסיפה כי "היו נתונים על רצידיביזם, ועל בסיס זה התחילו לדבר על החוק. אבל עכשיו אנחנו מדברים יותר על תיקוף של הערכות מסוכנות, ובאיזו מידה. היום נותנים הערכות מסוכנות בכלים כאלה או אחרים, אתה שואל את עצמך אחרי כמה שנים אם צדקת או לא. זה הדבר שחשוב ביותר ללוות במחקר." (www.knesset.gov.il, 13 באוגוסט 2008).

מטרת המחקר ותרומתו הצפויה

מטרתו של מחקר זה היא לבחון את הבניית שיקול הדעת של בתי השופט כפי שבאה לידי ביטוי בהחלטות להטלת צווי פיקוח על עברייני מין לפי חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006. דהיינו, אילו שיקולים מנחים את השופט - גמול, הרתעה, מניעה, שיקום וכיו"ב, וכן תבחן מידת שיקול הדעת של השופט - רחבה או מצומצמת.

הסמכות להוציא צו פיקוח מותנית בקבלת הערכת מסוכנות, ובכך שהתברר לבית המשפט כי "רמת הסיכון כי העבריין יבצע עבירות מין נוספת, אינה נמוכה" (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל). בצו הפיקוח בית המשפט קובע את **תקופת הפיקוח**, כאשר סעיף 14 לחוק הפיקוח קובע כי תוקפו של צו הפיקוח לא יעלה על חמש שנים לרמת מסוכנות מעל לנמוכה ועד לבינונית-גבוהה, ועד 20 שנה לרמת מסוכנות גבוהה ומעלה. בנוסף בצו הפיקוח נקבעים **התנאים והמגבלות** אשר מוטלים על העבריין, על פי סעיף 13 לחוק (חוק הפיקוח, 2006, וכן ראו: בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל, לרנאו ועוז 2011). למשל, אם מתברר כי הגורם המרכזי לביצוע העבירה היה אלכוהול או פורנוגרפיה, ייאסר עליו לצרוך אלכוהול ולצפות בפורנוגרפיה, הידועים כמסירי עכבות, או אם למשל מדובר בפדופיל, הוא יורחק ממקומות כינוס לקטינים.

מספר המאמרים שנכתבו ביחס לחוק הפיקוח הוא מצומצם ביותר, כך שבכתיבת עבודה זו תהיה תרומתה להרחבת הידע. יתר על כן בעבודה יושם דגש על זכויות האדם וזכויות הפרט, ועל המתח שבין חוק זה לבין עקרונות חוקתיים ודמוקרטיים, בין זכויותיו של הנאשם לבין הגנה על הציבור בכללותו ובין זכויותיו של נפגע העברה הספציפי. תרומה נוספת עשויה להיות באמצעות גישור בין שתי דיסציפלינות – המשפטית והקרימינולוגית, כאשר ניתוח התוכן של ההחלטות המשפטיות ייעשה מזווית ראייה קרימינולוגית התורמת לפרספקטיבה של מדעי ההתנהגות. השילוב בין עולם המשפט לבין עולם הקרימינולוגיה יבוא בקרוב לידי ביטוי גם באמצעות יישום פרק השיקום, מעבר לכתיבת הערכות מסוכנות.

שיטת המחקר

המחקר הנוכחי נערך לפי עקרונות הגישה האיכותנית, המתאפיינת ביחס הוליסטי לתופעות חברתיות (Stake, 1995) והיא מדגישה את טבעה הסובייקטיבי של המציאות ואת הצורך בהבנת האופן בו היא נתפסת כמקור לגיבוש של ידע על אודות העולם סביבנו. החוקרים המשתמשים במתודולוגיות איכותניות מכירים בייחודיות של מקרי המחקר ושואפים להבין תופעות ומצבים כישויות שלמות (Lincoln & Guba, 2000). ההנחות של העמדה האיכותנית רואות את מרכיבי התופעה הנחקרת כקשורים אלו לאלו ואינם ניתנים להפרדה. הקשרים אלו הם בעלי תפקיד משמעותי בהבניית המציאות של האירועים הנחקרים (שקדי, 2010; Denzin & Lincoln, 2000).

הפרדיגמה האיכותנית לא הובנה או התקבלה בעבר במידה נרחבת כמו הפרדיגמה הפוזיטיביסטית (הכמותית, הקונבנציונלית או המדעית). אימוץ כל אחת מהפרדיגמות האלו מביא את החוקרים להשתמש במתודות מחקר שונות. הן מבוססות על הנחות יסוד שונות לחלוטין ואי אפשר שטענות מחקריות שנבעו מגישה אחת, יהיו נתונות לאימות או להפרכה באמצעות טענות מחקריות המבוססות על הגישה המחקרית האחרת (שקדי, 2010; Guba & Lincoln, 1989). יש מתודות מחקריות שתואמות ביותר את הגישה האיכותנית-קונסטרוקטיביסטית, כגון: תצפית משתתפת, ריאיון עומק, קבוצת מיקוד וסוגים שונים של מתודות לניתוח תצפיות, ריאיונות ומסמכים. חוקרים איכותניים עשויים להשתמש, אם כי בצורה מבוקרת, גם במתודות מחקריות המתאימות יותר למחקר כמותני-פוזיטיביסטי, כגון, תצפית טהורה, ריאיון מובנה, שאלון או תהליכי ניתוח תוכן (שקדי, 2010).

החוקר האיכותני הוא הכלי המחקרי העיקרי לאיסוף וניתוח המידע, אולם, החוקר אינו בבחינת לוח חלק. החוקרים ניגשים למחקר עם הנחות מוקדמות, במידה מסויימת, שמקורן בניסיון אישי ומקצועי מוקדם יותר המניע אותם לגבי התופעה הנחקרת. המחקר מתחיל בדרך כלל בבעיה או בסוגיה מחקרית שהחוקרים מעוניינים לעסוק בה ולא בתיאוריה ובהשערות מוגדרות. בהמשך, התהליך המחקרי הוא דינאמי וגמיש, במהלכו שואלים שאלות, מקשיבים למושאי המחקר וחוזרים ומעצבים מחדש את השאלות בצורה שתשקף את ההבנה המתפתחת של הבעיה (שקדי, 2010; Denzin & Lincoln, 2000).

כלים: מחקר זה יתבצע באמצעות ניתוח תוכן (Content Analysis) של פסקי דין (צווי פיקוח). זהו תהליך שיטתי המכוון להוצאת דפוסים של משמעות מתוך טקסטים, באמצעות זיהוי

מרכיבים רעיוניים, קיבוצם לאשכולות של משמעות וארגון לקטגוריות ולתמות כלליות (Marshall & Rossman, 1995). כלומר, תהליך של פירוק והרכבה - פירוק הטקסט ליחידות ניתוח נפרדות, והרכבתן מחדש בשיטה של השוואה מתמדת לקטגוריות אנליטיות. ניתוח הנתונים האיכותני מגיע לסיומו כאשר הקטגוריות מוגדרות, היחסים ביניהן מתבססים על נתונים משמעותיים והן משולבות לתוך תיאור, סיפור או תיאוריה מבוססת בעלת משמעות (Seidel & Kelle, 1995).

לפי בירנבוים (1993), אחת הדרכים בשיטת המחקר האיכותנית היא איסוף הנתונים שנעשה באמצעות ניתוח תוכן של תעודות, מסמכים וכדומה. ניתוח תוכן שם דגש על הבנה באמצעות מבט מקרוב על המילים והפעולות של האנשים הנחקרים. הניתוח הנושאי מתייחס למילים ולתיאורים של האינפורמנטים כמשקפים את הרגשות שלהם, המחשבות האמונות והידע. ניתן להבחין בשתי טכניקות ניתוח עיקריות: טכניקות הממוקדות בניתוח מילים וטכניקות הממוקדות בניתוח קטגוריאל של קטעי טקסט (שקדי, 2010). על פי נחמיאס ונחמיאס (1982) את הנתונים שהתקבלו מרשומות ארכיוניות ומסמכים, שכוללים גם פרוטוקולים של ישיבות, תוכן מכתבים, יומנים ועוד, אפשר לנתח בעזרת השיטה של ניתוח תוכן. תהליכים שיטתיים של ניתוח התוכן מאפשרים הקשת היסקים תקפים ומהימנים.

הליך ואיסוף הנתונים: מערך המחקר התבסס על 40 תיקים שהתנהלו במסגרת בקשות שהוגשו לפי סעיף 12 לחוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006, בחמשת בתי המשפט המחוזיים ברחבי הארץ. ההחלטות נלקחו מבתי המשפט המחוזיים בתל-אביב, בירושלים, בבאר-שבע, חיפה ונצרת, כאשר מכל אחד מבתי משפט אלו נותחו שמונה החלטות. בשל כלל המיצוי והרוויה ניתן היה להסתפק במספר זה של תיקים, כפי שיוסבר בהמשך.

הוראות חוק הפקוח על עברייני מין, חלו בהדרגה, כאשר - פעימה ראשונה החלה ביום 1 באוקטובר 2006, על עברייני מין שנידון למאסר בפועל וריצה את מלוא תקופת המאסר שהוטל עליו; פעימה שניה ביום 1 באוקטובר 2007, על עברייני מין שפגע בקטין; ופעימה שלישית ביום 1 באוקטובר 2008 עד 1 באוקטובר 2011, על עברייני מין שנידון למאסר בפועל, אף אם לא סיים לרצות את מלוא תקופת המאסר שהוטלה עליו; פעימה רביעית ביום 2 באוקטובר 2011, על כלל עברייני המין. ההחלטה היתה להתמקד בפעימה השלישית - בתקופה שבין ה-1 באוקטובר 2008 ועד 1 באוקטובר 2011 משום שמדובר בפרק זמן תחום ומוגדר, בעוד שהפעימה הרביעית החלה רק באוקטובר אשתקד, ועדיין לא הצטבר ניסיון רב. כמו כן, הפעימה הראשונה והשניה היו מעין

תקופת הרצה בה החוק נלמד על ידי המערכות השונות, כולל מערכת בתי המשפט. לעומת זאת, הפעימה השלישית נכנסה לתוקף לאחר "תקופת ההרצה", וכללה מספר רב של החלטות מהן ניתן היה ללמוד על מגוון פניה של התופעה.

המחקר התייחס אך ורק לתיקים שבהם ניתן ייצוג מטעם הסניגוריה הציבורית, אשר מייצגת באחוז ניכר של התיקים הללו.¹² לחוקרת ניתן היתר מיוחד לעיין ולבחון תיקים אלה לצורך עבודת המחקר הנוכחית. התיקים נשלפו מהתוכנה לניהול תיקים של הסניגוריה הציבורית והוצאו על ידי החוקרת מארכיב התיקים בכל אחד מהמחוזות. החומר הרלבנטי שכלל את פרוטוקול הדיון, החלטת השופט, הבקשה של הפרקליטות והמלצת יחידת הפיקוח צולם על ידי החוקרת. השאלתה להנפקת הרשימה היתה: "איתור הליכים לפי עילות מינוי 18(א)(14)" לחוק הסניגוריה הציבורית, התשנ"ה-1996, בתקופה שבין 1 באוקטובר 2008 עד 1 באוקטובר 2011. מתוך הרשימה של כל מחוז בנפרד, נבחרו שמונה תיקים, אשר ניתנה בהן החלטה מנומקת, ממנה ניתן ללמוד על תהליך ההבנייה של השופטים. יצוין, כי לא נבחרו תיקים בהם ניתנה החלטה בהסכמה מלאה של הצדדים. כמו כן, לא נבחרו תיקים שהיו מוכרים לחוקרת במסגרת תפקידה כמנהלת ענף פיקוח על עברייני מין בסניגוריה הציבורית.

ניתוח הנתונים: ניתוח הנתונים כלל מספר שלבים. תחילה קראתי את מכלול ההחלטות ברצף על מנת לקבל את תחושת השלם, דהיינו תמונה שלמה וכוללת, שכן השלם גדול מסך חלקיו. תהליך הקריאה אינו פסיבי ובמהלכו נשאלות שאלות רבות על הנתונים ומתחילה החשיבה על משמעותם (Higgins, 2009). כמו ששקדי (2010) מציין גם לגבי קריאה זאת לא היתה המפגש הראשון שלי עם הנתונים, שכן הם היו מוכרים לי מתוך עבודתי, אולם התמונה שהתקבלה אז היתה חלקית ולא מאוזנת. שטראוס וקורבין (Strauss & Corbin, 1990) מתארים שלב זה כתחילת עבודה עם פאזל.

השלב השני הוא הניתוח הממפה, שבו החוקרים מבקשים למצוא קשרים בין הקטגוריות על גבי הצירים האופקיים והאנכיים במספר רמות של קטגוריות ותת קטגוריות (שקדי, 2010). בשלב זה קראתי שוב את ההחלטות, ביתר העמקה. כל החלטה קיבלה קוד זיהוי ומספר סידורי, כפי שיוסבר בהמשך. ערכתי טבלה בתוכנת "Excel", אשר כללה רשימה ארוכה של השמות המושגיים שעלו מההחלטות (מכיוון שמדובר בהחלטות של שופטים המונחים של האינפורמנטים

¹² בתקופה שבין 1.10.2008 עד 1.10.2009, הסניגוריה הציבורית ייצגה ב-129 תיקים מתוך 174, ובתקופה שבין 1.10.2009 עד 1.10.2010, הסניגוריה הציבורית ייצגה ב-205 תיקים מתוך 243 (נאמן, 2010).

דומים לשמות המושגיים). במקביל ערכתי מסמך "Word" ובו רשמתי את ההיגדים הרלבנטיים שעלו מתוך ההחלטות. הכלל שעמד לנגד עיני היה כלל המיצוי, דהיינו מציאת מונחים עד לרוויה, עד אשר הדברים חוזרים על עצמם שוב ושוב.

השלב השלישי הוא הניתוח הממוקד בו מקובצים השמות המושגיים לקבוצות שונות ובתהליך של צמצום היגדים חופפים נוצרו מספר יחידות תוכן משמעותיות. כך הוגדרו שתי קטיגוריות מרכזיות ולאחר מכן הוגדרו תת קטיגוריות בתוך הקטיגוריות המרכזיות. הגדרת התמות שעל פיהן ייערך הניתוח וקביעת יחידות הניתוח הן שלבים הכרחיים בתהליך ובאמצעותן יתאפשר עיבוד של הנתונים והצגתם באופן מפורש ומוכן (צבר - בן יהושע, 2001).

השלב הבא הוא שלב הניתוח התיאורטי, המבנה תיאורים והסברים מושגיים-תאורטיים של התופעה הנחקרת, לעומת הבניית תיאורים ממוקדים. התיאור הוא תיאור פרשני, המשקף נקודת הסתכלות של החוקרים על התופעה (שקדי, 2010).

תוקף ומהימנות: כוחו של מחקר זה, ככל מחקר איכותני, הוא גם חולשתו. במחקר איכותני אין יומרה לאובייקטיביות מצד החוקר. החוקר מנתח את המידע שאסף בדרך מסוימת המושפעת מניסיון חייו האישי והמקצועי וכך המידע מפורש ונמסר במחקר. לכן, היכולת לנתח טקסטים מלכתחילה היא מוגבלת ולא ניתן לעולם להגיע למכלול המשמעויות בטקסט ותוקף הדברים הוא לא "אחת ולתמיד" (Gee, 2005). יחד עם זאת, על מנת להקטין במידת האפשר את הסובייקטיביות של החוקר, דעותיו, עמדותיו והסתייגויותיו לגבי התופעה הנחקר, חשוב להקפיד על הכללים המבטיחים את אמינותו של המחקר (צבר-בן-יהושע, 1990). בעבודת מחקר זו, במטרה לשמור על אובייקטיביות רבה ככל האפשר וכדי שלא תיווצר הטיה כלשהי בתוצאות המחקר, הוחלט להימנע מקביעה מוקדמת של קטגוריות תוכן, תמות או סגנון, אשר בהתייחס אליהן ייערך המחקר, וזאת על מנת לשקף במידה הנאמנה ביותר את אשר יעלה מן המחקר.

הקוראים רוצים לדעת שהמחקר בוצע כהלכה באופן שהמצאים ראויים לאמון (Arksey & Knight, 1999). "מתן אמון" על-פי Lincoln & Guba (1985), מורכב מאמינות (credibility), מיכולת העברה (transferability), מיכולת לסמוך (dependability) ומהיכולת לאשר (confirmability). מונחים אלה מקבילים לתקפות פנימית, הכללה, מהימנות ואובייקטיביות בהתאמה. מתן אמון במחקר קשור לאופן שבו אנו מתייחסים לנתונים, אוספים ומנתחים ומדווחים עליהם. דגש עיקרי מושם בעובדה ששלבי המחקר וההשפעות המלוות אותו יהיו מודעים לחוקר ושקופים כלפי הקוראים (שקדי, 2010).

הציטוטים מתוך החלטות השופטים, אשר הובאו בפרק הממצאים, מהווים מדד לאמינות במחקר הנוכחי. ציטוטים רבים מאפשרים לקורא להעריך את הפרשנות המוצעת (צבר בן-יהושע, 2001). חלק מהציטוטים הובלטו על ידי החוקרת בקו, במטרה להדגיש את חשיבותם ולעמוד עליהם בפרק הדיון. יחד עם זאת, היתה הקפדה על שמירת האנונימיות של המשתתפים ועל חיסיון כל פרט מזהה. למטרה זו ובשל העובדה שהדיונים התקיימו בדלתיים סגורות, לכל תיק ניתן מספר פיקטיבי ולשופטים הוצמדו אותיות במקום שמותיהם. החשש מפני מעורבות יתר של החוקר ומפרשנות שלו, צומצם באמצעות שקיפות של הנתונים. מעבר לציטוטים שהובאו ניתן יהיה לגשת לבסיס הנתונים הרחב, המורכב ממונחים רבים, אותם קיבצתי לכדי קטיגוריות. כמו כן, בשל המעורבות האישית שלי בתחום זה מתוקף עבודתי בסניגוריה הציבורית, ועל מנת לשפר את הערך המדעי ואת המהימנות, נבחרו אך ורק תיקים שבהם לא היתה לי כל נגיעה. התיקוף במחקר הנוכחי נעשה גם באמצעות שימוש בקוראים חיצוניים (צבר בן-יהושע, 2001). מנחת המחקר שימשה כקוראת חיצונית. המנחה ליוותה את הליך המחקר, קיבלה לידיה את בסיס הנתונים והתייחסה גם לאופן ניתוח הראיונות והפרשנויות שהצעתי, כפי שהם באים לידי ביטוי בפרק הממצאים.

מגבלות: הכללת הממצאים ממדגם מצומצם על אוכלוסייה גדולה יותר, מהווה את אחת ממגבלותיו של המחקר האיכותני. הקוראים הם הקובעים אילו היבטים של המחקר אפשר להכליל לגבי הקשר חדש, בעוד שהחוקרים מחויבים לתמוך בתהליך זה על ידי מתן תיאור עשיר ומפורט בדו"ח המחקר (צבר בן-יהושע, 2001). במחקר האיכותני אנו לא מבקשים להכליל אלא להראות את מגוון פניה של התופעה. המחקר הנוכחי מאפשר הבאת מגוון קולות וראייה הוליסטית שתוצאתה קבלת תמונה שלמה, המהווה בסיס להבנה ולהיקש לגבי תופעה רחבה וכללית יותר (Stake, 2000), שכן על ידי לימוד הייחודיות של המקרה הפרטי אנו לומדים להבין את האוניברסלי (Simons, 1996).

מגבלה נוספת ניתן לראות בכך שהמחקר התבסס אך ורק על תיקים בהם ניתן ייצוג מטעם הסניגוריה הציבורית (למרות שהסניגוריה הציבורית מייצגת באחוז ניכר מהתיקים הללו). גם בעצם העובדה שהתיקים שנבחנו היו תיקים של ערכאה מחוזית, ניתן לראות מגבלה מחד גיסא, ומהימנות, מאידך גיסא. הרשימה שהנפקתי העלתה כי מרבית התיקים מתקיימים בבית משפט מחוזי, ולכן הוחלט להתמקד אך ורק בערכאה זו, ולא ליצור תמהיל של שתי ערכאות. יצוין, כי הגשת כתב אישום לבית משפט מחוזי איננה מעידה על כך שמדובר ברמת מסוכנות גבוהה יותר.

אתיקה: מטרתו של המחקר המדעי היא הרחבת הידע האנושי והבנת ההליכים בטבע ובאדם. החופש לחקור חייב להיות כפוף לכללים אתיים, שכן המדע אינו פועל בריק ערכי. הוא מהווה מרכיב במערכות הסובבות אותו ולכן עליו לקיים יחסי גומלין תוך שקיפות והקפדה על זכויותיהם, כבודם ורווחתם של המעורבים במחקר (לנדאו, 2007). לחוקר ישנה מחויבות לסודיות ולהגנה על פרטיותם של המשתתפים וכן חובה להימנע מפגיעה בהם (קן, 2007). במחקר זה מדובר בניתוח תוכן של פסקי דין, ועל כן לא היה צורך להקפיד על כללי אתיקה שיש להכיל בראיונות של משתתפים במחקר. הומצא אישור בכתב לעיון בתיקים לצורך עבודת מחקר זו. כמו כן, הצעת המחקר אושרה על ידי ועדת האתיקה של המחלקה לקרימינולוגיה, וכן על ידי סגן דקן ביה"ס ללימודים מתקדמים.

ממצאים :

עבודת מחקר זו התבססה על 40 תיקים של חמשת בתי המשפט המחוזיים ברחבי הארץ. שתי בקשות נדונו בפני הרכב של שופטים וכל היתר נדונו בפני דן יחיד. שלוש החלטות ניתנו בשנת 2008, 11 החלטות ניתנו בשנת 2009, 17 החלטות ניתנו בשנת 2010 ותשע החלטות ניתנו בשנת 2011. כאמור במטרה לשמור על חסיון הנאשמים לכל תיק ניתן מספר פיקטיבי - המספר הראשון מסמל את קוד בית המשפט, שני המספרים האחרונים מסמלים את השנה בה ניתנה ההחלטה והמספרים האמצעיים הם חלק ממספר התיק במקור. בית משפט מחוזי בתל-אביב-יפו קיבל את הקוד 1, חיפה - 2, נצרת - 3, באר-שבע - 4, ירושלים - 5. כמו כן, כל החלטה קיבלה מספר רץ מאחת עד 40 כסימון עזר לחוקר.

בפרק זה יוצגו הממצאים אשר עלו מן המחקר. הם יאוגדו תחת שתי תמות עיקריות שיקולים משפטיים ושיקולים קליניים. תחילה יוצגו השיקולים המשפטיים, הכוללים את השיקולים המסורתיים שנובעים מהמודלים השונים של ענישה, מתכליתו של חוק הפיקוח ומהפסיקה הנוהגת. לאחר מכן יוצגו השיקולים הקליניים, אשר כוללים את חוות הדעת המוגשות על-ידי המומחים - מעריכי המסוכנות ומומחים מטעם ההגנה - וכן את הגורמים המשפיעים על רמת המסוכנות. לבסוף תיבחן התוצאה הסופית, דהיינו שיקולי השופטים לעניין עצם הטלת הצו, לעניין משך התקופה ולעניין התנאים והסמכויות.

כבר עתה יצוין כי ממצאי המחקר מצביעים על ייחוס וחשיבות רבה יותר בדברי השופטים לשיקולים הקליניים לעומת השיקולים המשפטיים, ולכן פרק השיקולים הקליניים מכיל פרטים רבים יותר. יתכן כי הדבר נובע מחשיבותה של הערכת המסוכנות בעיני השופטים.

שיקולים משפטיים

עבודת מחקר זו בוחנת את השיקולים הנלקחים בחשבון על-ידי השופטים בבואם להטיל צו פיקוח על עברייני מין במסגרת חוק הפיקוח (2006). בפרק זה יוצגו השיקולים המשפטיים. ממצאי המחקר העלו מספר קטיגוריות של משמעות בהיבט המשפטי, ובהן: תכלית החוק - ההגנה על הציבור, שיקולים מסורתיים - השיקול המניעתי והשיקומי, מידתיות ואיזון בין אינטרס החברה לבין הפגיעה בזכויות הפרט, שיקולים הקשורים לעברו הפלילי של המשיב, לסוג העבירה שביצע, לנסיבות ביצועה ולמידת חומרתה של העבירה. שיקולי בית המשפט מתקבלים, בדרך כלל, לאחר ששמע את באי כח הצדדים, כמקובל בשיטה האדברסרית.

תכלית החוק - הגנה על הציבור.

ממצאי המחקר העלו, כי ההגנה על הציבור עומדת לנגד עיני השופטים. פעמים רבות הם מצטטים בהחלטותיהם את מטרת החוק ואת הרציונל העומד מאחוריו. "מטרת החוק הינה להגן על הציבור. זו תכלית חקיקתו [...]" (21409, עמ' 3). " [...]. האינטרס הציבורי אשר הביא לחקיקתו של החוק נהיר על פניו. הוא נולד מתוך צורך להגן על הציבור מפני פגיעתם הרעה של עברייני מין מועדים. עבירות מין נמנות על החמורות שבעבירות המנויות בחוק העונשין, ועל הקשות והפוגעניות ביותר מבחינת תוצאותיהן לקרבנות העבירה; לא אחת, מתאפיינים מבצעהן בתכונה של רצידיביזם ולעיתים הקרבנות הם קטינים ובגירים חסרי ישע. המגמה לצמצם את הסיכון להתרחשותן העתידית של עבירות אלה משקפת צורך חברתי חיוני" (בש"פ 962/10 בתוך: 49210, עמ' 4). כמו כן, בית המשפט מוסיף ומסביר כי החוק" [...]. מיועד להגן על הציבור מפני ביצוע עבירות מין חוזרות ע"י עברייני מין, באמצעות הערכות מסוכנות בשלבים שונים של ההליך המשפטי ותוכנית מעקב ופיקוח [...]. מדובר בחוק שמטרתו הגבלת חירותם וזכויותיהם הבסיסיות של עברייני מין מועדים, מעבר לענישה שהושתה עליהם בהליך הפלילי וזאת לשם הגנה על הציבור [...]" (41310, עמ' 2).

השיקול המניעתי והשיקול השיקומי.

עוד מעלים ממצאי המחקר, כי ה**שיקול המניעתי**, הקשור לתיאוריה התועלתנית, הינו שיקול משמעותי, שכן " [...]. צו הפיקוח צופה את פני העתיד, וכל מטרתו למנוע פגיעה נוספת, עתידית, של עבריין המין בקרבנות פוטנציאלים נוספים [...]. " (49210, עמ' 4). בית המשפט העליון עמד על כך ש" [...]. מתן צווי פיקוח לא נועד משום בחינה להוסיף על עונשו של עבריין המין [...]. (בש"פ 962/10 פלוני נגד מדינת ישראל), ונראה כי בתי המשפט פועלים מתוך עיקרון זה.

מעבר לשיקול המניעתי, ניתן היה להבחין במספר החלטות אשר כללו גם **שיקולים תועלתניים של טיפול ושיקום** של עבריין המין, למרות שפרק השיקום עדיין לא נכנס לתוקף. בהחלטה 19909 נקבע כי " ...הפיקוח בתנאים המבוקשים אין בו כדי להכביד יתר על המידה ואף יהיה בו כדי לעזור למשיב בהמשך תהליך השיקום, כך שתקופת הפיקוח המבוקשת ראויה ומידתית". בהחלטה 29710 נקבע כי " ...יש הגיון בכך שהן לצרכי פיקוח והן לצרכים של ניסיון להגיע לטיפול כלשהו..." (29710, עמ' 2), ובהחלטה 51310 בית המשפט עמד על כך ש" בכל מקרה, נוצל הדיון כדי לשמוע את ההתקדמות שחלה במצבו של המשיב: [...]. והורה בהחלטתו לשב"ס " ...להמציא לב"כ הצדדים ולבית המשפט את כל החומר הנוגע למשיב, כולל שיקומו

בבית הכלא, ולקצין הפיקוח הורה "...להגיש לבית המשפט דיווח ראשוני על פעולותיו עם המשיב [...] משהתקבלה חוות דעת חיובית של המנהל לטיפול ושיקום האסיר בשב"ס...". לעומת זאת, בהחלטה אחרת, העיר בית המשפט בשולי החלטתו, כי "[...] לא ניתן להעתר לבקשות אלה במסגרת הדיונית הנתונה שמטרתה הגנה על הציבור ולא טפול או שיקום המשיב [...]]" (58811, עמ' 3), וזאת בהתייחס לשורה של בקשות שהעלתה הסניגורית בטיעוניה, שמטרתן שיקומו של המשיב בחברה, ועל אף שהשופטת סברה כי "...מצבו של המשיב טעון טיפול ושיקום וקוצר ידה של המשיבה עד כה בעניין זה מעלה הרהורים [...]]" (58811, עמ' 3).

איזונים ומידתיות.

נראה כי הצורך ב"מידתיות" לא נעלם מעיני השופטים. במחצית מפסקי הדין התייחסו השופטים לצורך במידתיות, אולם רק מקצתם נימקו והרחיבו באופן שניתן היה ללמוד על יישומו. במלים אחרות, היו שופטים שהשתמשו בהחלטתם במילה "מידתיות", אך לא נימקו ולא ערכו דיון ממנו ניתן היה ללמוד על הבנייתה. השופטים אשר הרחיבו עמדו על כך ש"[...] קביעת אמצעי הפיקוח שיוטלו על כל עבריין מין מחייבת עריכת איזון בין האינטרסים, כאשר ראוי לה לפגיעה שתהא מידתית, ותפגע מעט ככל האפשר במי ששחרר לאחר שריצה זה כבר עונש מאסר, תוך שמירה על האינטרס של טובת הציבור [...]]" (42808, עמ' 4). מעבר לכך, מסביר בית המשפט כי "...מציאת נקודת האיזון הראויה בהתנגשות (בין זכותו של נאשם לחירות ולכבוד לאחר תום ריצוי עונשו לבין בטחון הציבור) מונחית על ידי הצורך בריסון רב בהטלת מגבלות על חירות נאשם שהשלים את ריצוי עונשו, והגבלתן לתכליות המוגדרות שהחוק נועד להשיג, תוך שמירה על מידתיות האמצעים הננקטים, לבל יופעלו מעבר לנדרש (בש"פ 962/10 בתוך: 49210, עמ' 4), וכי "...הריסון השיפוטי ביישום ההסדר החקיקתי בעניין צווי פיקוח משתקף גם בשלב שלאחר ההחלטה ליתן צו. הוא נוגע לסוג האמצעים שיש להטילם במסגרת צו הפיקוח, משהוחלט על הוצאתו. הוא נוגע למשך התקופה שבה יחול הצו במסגרת התקופה המרבית. על אמצעים אלה ועל משך תקופת התחולה לעמוד בדרישת המידתיות [...]]" (בש"פ 962/10 בתוך: 49210, עמ' 5).

על אף פסקי הדין המנחים לעניין האיזונים הנדרשים, רק מקצת ההחלטות כללו דיון סביב האיזונים שעל בית המשפט לערוך טרם מתן צווי פיקוח ומעקב - האיזון בין זכותו של נאשם לחירות לאחר תום ריצוי עונשו, לבין האינטרס הציבורי שנועד להגן על בטחון הציבור מפני עבירת מין עתידית (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל), כפי שבא לידי ביטוי בדברים הבאים: "המחוקק הקפיד לערוך איזון זהיר בין הסכנה הנשקפת ממי שכבר הורשע בביצוע עבירות מין

והצורך להישמר מפניה לבין החשש לפגוע בחירותו של מי שכבר הורשע בעבירת מין מעל למידה הנדרשת. התוצאה של האיזון האמור עולה בבירור מסעיפיו השונים של החוק הנדון" (25309, עמ' 5), וכן ב" [...] הסדרי החוק, ובכלל זה הכללים בדבר צווי הפיקוח והמעקב הכלולים בו, מגלמים ברקעם התנגשות בין זכותו של נאשם לחירות לאחר תום ריצוי עונשו, כנגזרת מזכויות היסוד הנתונות לו לחירות ולכבוד, לבין האינטרס הציבורי שנועד להגן על בטחון הציבור מפני עבריינות מין עתידית, הטומנת בחובה פוטנציאל פגיעה בעלת חומרה מיוחדת בקורבנות עתידיים [...] " (49210, עמ' 4). ולכן [...] החוק מחייב זהירות וריסון מיוחדים בעצם הפעלת הסמכות השיפוטית להורות על מתן צו פיקוח. בעניין זה, נדרשת הקפדה יתירה בעצם עשיית השימוש באמצעי של מתן צווי פיקוח, ובעניין זה נדרש שלא לחרוג מעבר לצרכים החיוניים בלבד להגנת הציבור. שנית, משהוחלט על הוצאת צו פיקוח, קיימת חובה להגביל את תוכנם של תנאי הפיקוח להכרחי בלבד. העובדה כי הפרט, אשר לגביו מוצא צו פיקוח, ריצה כבר את עונשו, שילם את חובו לחברה, וניצב בפתחו של דף חדש בחייו, מחייבת נקיטת זהירות מרובה, לבל תפגענה זכויותיו למעלה מן הנדרש [...] " (49210, עמ' 5).

יצוין, כי החלטותיו של בית המשפט המחוזי בבאר-שבע בלטו בכתיבת דיון רחב ומקיף בנוגע לתכלית החוק, לעריכת איזונים בין האינטרסים השונים ולמידתיות הנדרשת, כאמור בדוגמאות שהובאו לעיל. אף על פי כן, בית משפט זה לא קיצר את תקופת הפיקוח ולא צמצם את התנאים והסמכויות שנתבקשו על ידי המדינה, ולו במקרה אחד. לעומת זאת, חלק מבתי משפט אחרים, אף שלא נהגו לערוך דיון מקיף ואף לא לאזכר פסיקה מנחה של בית המשפט העליון, הביאו לידי ביטוי את האיזון הנדרש בתוצאה הסופית. חלקם נהגו לציין את המלה "מידתיות", מבלי לערוך דיון רחב. כך למשל, סבר בית המשפט באחת ההחלטות, כי " [...] הפיקוח בתנאים המבוקשים אין בו כדי להכביד יתר על המידה [...], כך שתקופת הפיקוח המבוקשת ראויה ומידתית [...] " (19909, עמ' 1), ובהחלטה אחרת סבר כי " [...] בהתחשב במסוכנותו הגבוהה של המשיב תקופת הפיקוח המבוקשת הינה ראויה ומידתית [...] ". (19609, עמ' 3). דהיינו, המלה "מידתיות" מרמזת על עריכת איזון בין האינטרסים. האם ניתן ללמוד ממצאים אלו כי החלטות מנומקות יותר מצביעות על "אי הנוחות" שחש בית המשפט אל מול הפגיעה בזכויות הפרט אותה הוא מבצע והצורך להצדיק את קבלת הבקשה במלואה?

סוג העבירה, נסיבות ביצועה ומידת חומרתה.

ממצאי המחקר מעלים כי חלק מהשופטים התייחסו לסוג העבירה כשיקול המצדיק הוצאת צו בכלל ותנאים ומגבלות בפרט. בית המשפט הסביר כי **"התנאים אשר נקבעו על ידי לעיל נראים לי רלוונטיים לסוג העבירה..."** (23209, עמ' 3). כמו כן, בית המשפט התייחס ל" **[...] עבירה החמורה בה הוא הורשע [...]"** (58811, עמ' 1), ולנסיבות ביצוע העבירה, שכן **"[...] לא ניתן להתעלם מהנסיבות שבהן בוצעו מעשי האינוס [...] לתעוזה ולנחישות שאפיינו את מעשיו [...]"** (12011, עמ' 2). מעבר לכך, בית המשפט לקח בחשבון את העובדה כי **"בעת ביצוע העבירות תלה ועמד נגדו מאסר על תנאי לתקופה משמעותית [...]"** (21909, עמ' 3), ואת העובדה ש" **[...] המעשים נמשכו על פני שנים [...]"** (53410, עמ' 4). (יוער, כי חלק מהגורמים שצוינו כאן מהווים גם פקטורים קליניים).

לעומת זאת, כאשר ניתן היה להתחשב בנסיבות ביצוע העבירה "לטובתו" של המשיב, שהרי בית המשפט עמד על כך ש **"[...] אין מחלוקת על כך שכשנה לפני ביצוע המעשים הללו הותקף המשיב על ידי בריונים ונחבל בראשו. מעשי ההתעללות המיניים בוצעו כנראה מתוך נקמה על התקיפה דנן [...]"** (19609, עמ' 3) - לא ניתן לכך כל ביטוי בסופו של דבר והבקשה של המדינה התקבלה במלואה.

זאת ועוד, גם כאשר בית המשפט עומד על מכלול השיקולים לקולא ובהם **"תמונה חיובית של המשיב, אשר עשה כבוד דרך ארוכה..."** (42509, עמ' 5; וכן 22911, עמ' 1; 19909, עמ' 1) - הוא אינו משקלל אותם בתוצאה הסופית. רק בהחלטה אחת הדבר בא לידי ביטוי בקיצור תקופת הפיקוח בנימוק שהמשיב **"...עמד בתנאי צו הפיקוח...יש לשבח את המשיב על כך שעלה בידו להתנתק מהשימוש באלכוהול... לנוכח הניסיון המוצלח של הפיקוח הזמני...לנוכח המוכנות של המשיב להחמיר עם עצמו..."** (57910, עמ' 1-2), ובית המשפט מטיל תקופת פיקוח של שלוש שנים במקום ארבע השנים המבוקשות. דהיינו, השיקולים נשענים על הנסיבות לחומרא ולא על הנסיבות לקולא.

הרשעתו וגזר דינו של עבריין המין בעבר ובהווה, חלוף הזמן ושיעור המועדות.

חלק מהשופטים לקחו בחשבון את הרשעתו וגזר דינו של עבריין המין במקרה דנן, כמו גם את הרשעותיו והרצידיביזם שלו בכלל, שכן **לדידן** של בית המשפט **"ניסיון החיים מלמד כי עבריינים המבצעים עבירות מין נוטים, חלק ניכר מהם, לשוב ולעבור אותו סוג של עבירות פעם או פעמיים נוספות [...]"** (25309, עמ' 5). לא ברור מדוע בית המשפט מתייחס ל"ניסיון החיים" ולא לידע מחקרי המתייחס לאבחנה המבדלת של עבריין המין בינם לבין עצמם, לשיעור

המועדות בכלל ולשיעור המועדות בהתחשב ברמת המסוכנות של אותו עבריו מין. במקרה דנן, לא נקבע על ידי מעריך המסוכנות שמדובר בסטייה מינית, המהווה מנבא מובהק לרצידיביזם מיני, ורמת המסוכנות לא היתה גבוהה.

חלק מהשופטים התייחסו לחלוף הזמן מאז ביצוע העבירה ומאז השחרור ממאסר, כאשר לא אחת עמדו על גורם זה לשלילה בהסתמך על דברי ב"כ המדינה: **"ב"כ המדינה אף טען כי מחקרים הראו שככל שמתרחקים ממועד השחרור ממאסר, כך פוחתת ההרתעות מביצוע עבירות מין (29710, עמ' 2), דבר שאינו נכון בהכרח. היו פעמים שבית המשפט התייחס לחלוף הזמן בחיוב ו" [...]**בהתחשב במועד ביצוע העבירה ובהתחשב בעובדה שהמשיב לא עבר עבירה נוספת כלשהי [...]", קיצר את תקופת הפיקוח באחד המקרים משנתיים ימים לשנה וחצי (54510, עמ' 1).

דברי באי-כח הצדדים וקולו של עבריו המין.

כנהוג בשיטת המשפט האדוורסרית, הטיעונים מובאים לפתחו של בית המשפט על-ידי בעלי הדין. ממצאי מחקר זה מעלים כי בית המשפט נוטה להתייחס בהחלטתו לדברי באי-כוח הצדדים במרבית המקרים, אולם נוטה לקבל את טיעוני בא-כוח המבקשת יותר מאשר את טיעוני בא-כוח המשיב. רק בשני מקרים העדיף בית המשפט את דברי בא-כוח המשיב, תוך שהוא מציין זאת במפורש באומרו: **"עיינתי בבקשה ובצורפותיה וסבורני כי יש ממש בדברי ב"כ המשיב לענין אורך תקופת הפיקוח."** (19308, עמ' 2), וכך: **סבורני כי לענין התנאים הדין הוא עם ב"כ המשיב..."** (19009, עמ' 1).

עוד אנו למדים מן הממצאים, כי ישנן פעמים בהן בית המשפט מעודד את הצדדים להגיע להסכמה ולגבש הסדר, כפי שבא לידי ביטוי בדברים הבאים: **"אני משבח את ב"כ הצדדים על כך שהדין היה ענייני מטרתו היתה להגיע לפיתרונות מעשיים [...]** אני מציע כי ב"כ הצדדים ינסו להיפגש ביניהם ולהגיע לנוסח מוסכם של צו פיקוח ומעקב, כולל התייחסות פרטנית לביטוי המופיע בפריט הרביעי [...] כמו כן, ינסו ב"כ הצדדים להגיע להבנות והסכמות לגבי תקופת הפיקוח [...]" (51310, עמ' 6). לציין, כי הדבר בלט במיוחד בתיקים שהתנהלו בבית המשפט המחוזי בנצרת¹³.

ממצא עגום אחר מעלה כי רק במקרים נדירים שמע בית המשפט את המשיב עצמו, והתייחס לדבריו בהחלטתו לאמור: **" [...]** במהלך הדיון אמר כי נישא והוא עומד להיות אב.

¹³ בשל דרך ההסכמה, המקובלת מאוד בנצרת, היה קושי למצוא החלטות מנומקות שיש בהן דיון, ממנו ניתן ללמוד על הפעלת שיקול דעתו של השופט.

לדבריו, הוא אינו מצליח למצוא עבודה שכן אין באפשרותו לקבל תעודת יושר ולכן הוא עובד רק באופן מזדמן. המשיב אמר כי הוא מוכן לקבל על עצמו מרצונו מגבלה של איסור צריכת אלכוהול במסגרת הצו הנוכחי, שכן בכל מקרה אין בכוונתו לצרוך אלכוהול אשר לטעמו מהווה שורש הרע בהסתבכויותיו הפליליות." (57910, עמ' 1). ממצא זה ממחיש, לדעתי, את ההתעלמות של בתי המשפט מהרובד האנושי של עבריין המין, ואת חוסר היכולת לראות את האדם שבו מעבר לעבירה שביצע, תמורה ככל שתהיה. דבר זה עלול לפגום בעריכת האיזונים הנדרשים, ולהוביל לפגיעה שאיננה מידתית בזכויות הפרט.

לסיכום פרק זה, הדן בשיקולים המשפטיים, ניתן לומר כי מטרתו של החוק ברורה, וכי בתי המשפט שוקלים את התכלית בדבר ההגנה על הציבור, באמצעות צמצום ומניעת האפשרות לביצוע עבירות מין חוזרות. לכאורה, הרטוריקה של בית המשפט הינה של עריכת איזון בין האינטרסים ופגיעה מידתית במי ששוחרר לאחר שריצה עונש מאסר, אולם נראה כי שמירה על האינטרס של טובת הציבור, כפי שהחוק מייצג - גוברת. רק במספר מועט של מקרים שם בית המשפט את האינטרס של הנאשם שריצה את עונשו על כפות המאזניים ונתן את המשקל אם לעשות מלכתחילה שימוש באמצעי של צו פיקוח, בהתאם להלכה הפסוקה:

"על כפות המאזניים ניצבים, מן הצד האחד, אינטרס ההגנה על הציבור מפני עבירות מין חוזרות, ומן הצד האחר, אינטרס הפרט, עבריין אשר ריצה את עונשו, לממש את זכויותיו כאדם לחירות, לכבוד, לחופש תנועה, לחופש עיסוק, ולפרטיות; לכל אלה יש לתת את המשקל הראוי להם הן במסגרת שיקול הדעת אם לעשות מלכתחילה שימוש באמצעי של צו פיקוח, והן בגדר ברירת תנאי הפיקוח וההגבלות שנדרש להטילן במסגרת צו פיקוח והן מבחינת משך תקופת תחולתו של הצו..." (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל, עמ' 13). כמו כן, הרושם הוא כי ניתן משקל רב יותר לדברי ב"כ המבקשת, שכן רק בשני מקרים העדיף בית המשפט את דברי ב"כ המשיב באופן מפורש, וכי "קולו" של המשיב לא נשמע. בית המשפט מסתפק בהתרשמות הקלינית המפורטת בהערכת המסוכנות ורואה את המשיב דרך משקפיו של מעריך המסוכנות.

עוד ניתן ללמוד כי מרבית השופטים לא נותנים משקל לשיקול הטיפולי שיקומי, אף על פי שהוא מתחשב בכך כגורם המשפיע על רמת המסוכנות, כפי שנלמד בפרק הבא – ובצדק. בית המשפט נימק את היעדר השיקול הטיפולי שיקומי בעובדה שבמסגרת דיונית זו המטרה היא הגנה על הציבור ולא טיפול או שיקום המשיב. כמו כן, ניתן ללמוד כי בית המשפט לוקח בחשבון את סוג העבירה, נסיבות ביצועה, חומרתה ומידת הרצידיביזם של המשיב, כשיקול להוצאת צו

פיקוח, למרות שחלק מהשיקולים מרמזים על קונספט ענישתי וחלקם אינם מבוססים על ידע מחקרי.

יש לציין, כי הנלמד הוא באמצעות ניתוח תוכן מתוך הכתוב בלבד, וכל מה שאיננו נכתב - איננו נלמד, שכן אין מטרתה של עבודה זו להוסיף אלמנט פרשני חוץ טקסטואלי בניסיון להסביר את המשמעויות וההנחות של השופטים.

שיקולים קליניים

כאמור בפתח הדברים של פרק הממצאים, בשל החשיבות של הערכת המסוכנות בהתאם לחוק והשיקולים הקליניים שנובעים או שקשורים להערכה זו, נמצא ביטוי רב יותר בדברי השופטים לשיקולים אלו, ולכן פרק זה מכיל פרטים רבים יותר מאשר פרק השיקולים המשפטיים. קטיגוריות המשמעות שעלו תחת השיקולים הקליניים הם: הערכת המסוכנות, חוות דעת מטעם ההגנה, רמת המסוכנות והגורמים שיש בהם כדי להשפיע עליה.

הערכת המסוכנות.

ממצאי המחקר מלמדים כי הערכת המסוכנות הפכה לכלי מרכזי לצורך קבלת החלטה בעניין הפעלת אמצעי פיקוח ומעקב. נמצא כי לכל הבקשות של הפרקליטות לפי סעיף 12 לחוק הפיקוח, צורפה הערכת מסוכנות בהתאם לנדרש בחוק ובמספר רב של החלטות בית המשפט התייחס באופן מפורש לאמור בהערכת המסוכנות ואף עמד על חשיבותה, כלהלן: **"הבסיס לכל החלטה באשר לצו פיקוח ומעקב הוא הערכת המסוכנות. כפי שצוין על ידי בית המשפט העליון בבש"פ 3014/08 פלוני נ' מ"י: "בפני בית המשפט ניצבת הערכת המסוכנות, והיא צריכה להוות את הבסיס לכל החלטה לגבי צו הפיקוח. במה דברים אמורים? על בית המשפט לבחון את ענייני הפרטני של עבריין המין, כפי שהוא משתקף מהערכת המסוכנות שבוצעה לו - נסיבות ביצוע העבירה וחומרתה, התנהגותו של עבריין המין במאסרו, הכרתו במעשים שביצע ונכונותו לקבל טיפול במידה והגורמים המוסמכים סברו כי יש מקום לטיפול, הערכת גורמי הטיפול לגבי המסוכנות הקונקרטיה הנשקפת ממנו, ועוד גורמים נוספים המשתנים ממקרה למקרה."** (58809, עמ' 3).

מן ההחלטה בתיק מס' 21909 אנו למדים כי **"...בנושאים שבתחום מקצועי, כמו רפואה, למשל, יטה בית המשפט לקבל את חוות הדעת של המומחים [...]. כך גם בנושאים של הערכת מסוכנות. הכלים להעריך את המסוכנות הן בידי המומחה, אולם, כאמור, יכול בית המשפט**

מטעמים שונים שלא לקבל חוות דעת זו.” (21909, עמ' 2), אולם הממצאים העלו כי חוות דעת אלה התקבלו בכל המקרים נשוא מחקר זה.

עוד אנו למדים מהחלטה זו כי “הערכת המסוכנות מבוססת על שקלול פקטורים סטטיים ופקטורים דינאמיים. פקטורים סטטיים הינם גורמים הקשורים לעברו של אדם ולפנומנולוגיה של עבירותיו. פקטורים אלו אינם משתנים עם הזמן, פקטורים דינאמיים הינם גורמים הקשורים לאישיותו, לסביבתו, לנטיית המיניות שלו וכדומה. פקטורים דינאמיים עשויים להשתנות עם חלוף הזמן או בתגובה להתערבות טיפולית.”

הסבר זה, אשר מופיע כיום כתבנית בכל הערכת מסוכנות, ניתן בעקבות “ביקורת שהוטחה [...] בפסק הדין פח (ת”א) 1035/03, שם יצא בית המשפט [...] כנגד עריכת אבחון ללא שימוש בכלים מובנים, אובייקטיבים ותוך כדי הסתמכות על עובדות קונקרטיות של המקרה בלבד.” (21909, עמ' 3). “המומחית הבהירה כי השימוש בנתונים אובייקטיביים או מבחנים אקטואריים כפי שבאים לידי ביטוי במבחנים כמו “סטטיק 99”, מבחן הנהוג בארה”ב, אינו נעשה ביחידת האבחון באותה הדרך, שבוססה על אוכלוסיה בארה”ב ובקנדה. המבחן בין שתי הגישות הוא שבעוד שבמבחנים האקטואריים ניתן ניקוד בגין כל פקטור, הרי יחידת האבחון נוהגת בדרך שנראית לה נכונה יותר, של הערכה כללית.” (21909, עמ' 2-3). על דרך זו נעמוד בפרק הדיון.

חוות-דעת מטעם ההגנה.

נמצא כי מטעם ההגנה לא הוגשה ולו חוות-דעת נגדית אחת שאתגרה את הערכת-המסוכנות. בתיק אחד הוגשה חוות-דעת משלימה לחוות-הדעת שכתב המטפל בתיק העיקרי, בתיק אחר הוגשה חוות-דעת המטפלת, שהוגשה במקור בתיק העיקרי, עליה עמד בית-המשפט באומרו כי: “חוות הדעת הפרטית שהגיש המשיב איננה עדכנית. היא נערכה לפני כשנתיים ואין בה התמודדות עם הממצאים והמסקנות שפורטו בהערכת המסוכנות והובילו למסקנה כי מסוכנות המשיב גבוהה. יצוין כי חוות הדעת הפרטית שהגיש המשיב הייתה ידועה למעריכת המסוכנות ולא היה בה כדי לשנות מעמדה.” (53410, עמ' 4). כמו כן, בתיק אחד, נקראה מעריכת המסוכנות לחקירה נגדית, לבקשת הסניגור, אולם חקירתה לא גובתה בחוות דעת נגדית ובית המשפט מתח ביקורת על ההגנה, כלהלן: “הגב’ [...] נחקרה על חוות דעתה חקירה ארוכה למדי, ומנגד לא הובאה מטעם המשיב כל חוות דעת מקצועית שהיא [...] בהעדר חוות דעת מקצועית נגדית, לא אוכל לומר כי שיטת הבדיקה איננה טובה או יסודית מספיק או לוקה בחסר לעומת

השיטה האמריקאית [...]” (21909, עמ' 2 ועמ' 4). בתיק אחר ביקשה הסניגורית את הבהרת מעריך המסוכנות בדבר שימוש בסמים מסוכנים וצריכת סמים (19009, עמ' 1). יתכן כי בהיעדרה של חוות דעת נגדית, לא נותר לבית המשפט, אלא לקבל את הדברים שנכתבו בהערכת המסוכנות.

רמת המסוכנות.

מרבית השופטים התייחסו לרמת המסוכנות כשיקול להטלת הצו בכלל ולמשך התקופה והתנאים בפרט, לאמור: **”נוכח כל האמור לעיל ובמיוחד רמת המסוכנות הגבוהה הנשקפת מהמשיב כפי שהיא עולה מהערכת המסוכנות** [...]” (53410, עמ' 4); ובאשר לאורך התקופה [...] מאחר ומדובר באדם בעל רמת מסוכנות מינית גבוהה כפי שפורט בהערכת המסוכנות סבורני כי תקופה של 4 שנים הינה תקפה מידתית והולמת במקרה זה.” (19009, עמ' 1).

גורמים (פקטורים) שיש בהם כדי להשפיע על רמת המסוכנות.

כאמור, נראה כי בית המשפט נותן דעתו באופן כללי כאשר מדובר במכלול נסיבות שהן לחומרה, לעומת נסיבות שהן לקולא. כמו כן, בית המשפט נוטה לעמוד על הגורמים אשר מגבירים מסוכנות ולהתחשב בהם כשיקול להטלת הצו, יותר מאשר על הגורמים שיש בהם כדי להפחית מרמת המסוכנות. לעתים הוא מצטט את הגורמים כמכלול ולעתים בוחר בעצמו אילו גורמים לתת משקל רב יותר. בהחלטה 41310 ציטט בית המשפט את המכלול, מבלי לערוך אבחנה אילו גורמים מגבירים מסוכנות ואילו לא. וכך כתב: **”בסיכום הערכת המסוכנות צוין, לאחר שקלול כל הפקטורים הסטטיים (אדם צעיר, בעל רקע נורמטיבי, רווק, ביצע את עבירת מין כלפי קורבן מזדמן שהינה בת משפחה ושימוש באלכוהול כמסיר עכבות), ושקלול הפקטורים הדינמיים (אינו מבין את מהות העבירה שביצע, אינו סבור שהאלכוהול מהווה בעיה עבורו הפיקוח החברתי עליו מוגבל ועוד)...**” (41310, עמ' 2).

על החשיבות שבית משפט מייחס לגורמים השונים ניתן ללמוד מן הקטיגוריות הבאות:

טיפול: הגורם הבולט ביותר עליו עמדו השופטים היה הטיפול בעבריין המין. כמחצית מההחלטות התייחסו לגורם זה, כאשר ברובן ההתייחסות היתה להיעדר טיפול או לאי הפקת תועלת ממנו, שכן **”מחוות הדעת עולה, כי המשיב לא עבר הליך טיפול יעודי לעברייני מין וכי בבדיקתו הביע חוסר תובנה לגבי מצבי הסיכון הקשורים לחזרה לשתיית אלכוהול או לביצוע עבירות מין.**” (12011, עמ' 1). במקרים בודדים ההתייחסות היתה בהיבט החיובי, לכך ש**”המשיב עבר טיפול לעברייני מין גם במסגרת הכלא והוא עתיד להמשיך בטיפול זה גם בעתיד, דבר**

שעשוי, כאמור, להפחית מסוכנותו המינית [...]". (1990, עמ' 1). יחד עם זאת, רק במקרה אחד גורם הטיפול, ביחד עם גורמים נוספים, הביא לקיצור תקופת הפיקוח מארבע שנים ל- 30 חודשים. במקרה זה בית המשפט נימק כי "[...] בהינתן הטיפול שעבר במסגרת שב"ס - האיזון הראוי הוא שלתקופה קצרה יותר מזו המבוקשת תוטלנה על המשיב כל ההגבלות אשר המדינה מבקשת וכל אמצעי הפיקוח שקצין-הפיקוח מבקש שיהיו לו כדי לממש את הפיקוח." (1980, עמ' 3). בשלוש החלטות עמד בית המשפט על חוסר שיתוף פעולה עם גורמי הטיפול או עם מעריך המסוכנות, ובהחלטה אחת ציין כי "[...] היה צורך בצו הבאה על מנת להבטיח התייצבותו של המשיב." (22911, עמ' 1).

גורמים הקשורים בגילו, באישיותו ובאבחנתו הקלינית של עבריין המין: גורם בולט נוסף אליו התייחס בית המשפט הוא החשד כי מדובר בסטייה מינית (הפרעה בדחף המיני), שכן "[...] לא ניתן לשלול קיומה של הפרעה פדופילית לא בלעדית [...]". (23209, עמ' 2), או לקביעה כי "[...] יש בדוח המסוכנות בסיס מוצק לקביעה בדבר היות המשיב סובל מפדופיליה [...] מדובר באדם בעל סטייה מינית פדופילית עם משיכה לקורבנות משני המינים [...]". (49911, עמ' 2). כמו כן, השופטים עמדו על הדחף המיני המוגבר של המשיב כעל גורם מגביר מסוכנות, לאמור כי "[...] המשיב סובל מהיפרסקסואליות, מתקשה בדחיית סיפוקים וזקוק לסיפוקים מיניים תדירים מגוונים". (21909, עמ' 2).

בהחלטות אחרות התייחס בית המשפט לקושי בריסון הדחפים של המשיב ולשימוש בכוח, אשר באו לידי ביטוי בהיותו "[...] אימפולסיבי, בעל סף גירוי נמוך, חסר גבולות [...] אין מוסרות שיעצרוהו כל אימת שיצרו מעמיד לפניו פיתוי [...]". (21909, עמ' 2-3), כאל גורם מגביר מסוכנות. בהחלטה אחת בית המשפט התייחס ל" [...] אי שימוש בכוח [...]". (4130, עמ' 1), כגורם מפחית מסוכנות, על אף שזו לא מצאה ביטויה בהחלטה.

במקצת ההחלטות התייחס בית המשפט, בהסתמך על הערכת המסוכנות, לאישיותו של המשיב כאשר "ההתרשמות היא מאדם בעל הפרעת אישיות קשה [...] אישיות בלתי בשלה [...] קווים אנטיסוציאליים בולטים" (21909 עמ' 2-3). בית המשפט עמד על התסמינים הנפשיים של משיב אחד ועל הפגיעה האורגנית של משיב אחר. כמו כן, בית המשפט בחלק מהחלטותיו להיותו של המשיב "[...] מניפולטיבי, לא אמין ולא יציב [...]". (19609, עמ' 2), כאל גורם מגביר מסוכנות.

מעבר לכך, בחלק מההחלטות היתה התייחסות לגילו של המשיב. באחת מהן "[...] בשים לב לגילו המתקדם של המשיב ולהערכה כי החל מגיל ששים חלה, ברוב המקרים, ירידה ברמת המסוכנות המינית [...]". (58809, עמ' 4), החליט בית-המשפט לצמצם את תקופת הפיקוח

והמעקב מחמש שנים לארבע שנים. לעומת זאת, בהחלטה אחרת עמד על כך כי "[...] גם מעריך המסוכנות ציין בחוות דעתו, כי לגילו המבוגר של המשיב אין ליתן משקל רב, שכן הוא ביצע את העבירות כבר בגיל מבוגר" (49210, עמ' 6).

ממצאים אלה מסתמכים אך ורק על מה שכתוב בהערכת המסוכנות ובית המשפט לא הוסיף עליהם את התרשמותו הבלתי אמצעית. המשמעות היא, שבית המשפט מאמץ את ההתרשמות הקלינית של מעריך המסוכנות, ומתעלם באופן כזה או אחר מעברייני המין שעומד לפניו ומיכולת ההתרשמות ששמורה לו בכל שלב בעת ניהול ההליך הפלילי.

גורמים הקשורים בתפקודו ובאורח חייו של עבריין המין: בית המשפט התייחס לתפקודו של עבריין המין במאסר ומחוצה לו. הוא ציין כי המשיב "ריצה את מאסרו ללא בעיות משמעת ואפילו התאפשר לו לצאת לחופשות בנות 24 שעות בביתו" (42509, עמ' 5), למרות שהדבר לא הובא בחשבון בסופו של דבר.

במעט מההחלטות התייחס בית המשפט לאורח החיים של המשיב בהיבט החיובי, ואף נאחז במקרה אחד בנימוק זה לשם הצדקת המידתיות שבהטלת הצו, שכן: "לעת הזו נמצא המשיב בישיבה. נטען כי בחר לשנות את אורחות חייו. אם אכן זה כיוון חייו הרי שאין במגבלות הפיקוח כדי לפגוע פגיעה ממשית באורח חיים זה ואין בהטלת הצו לתקופה המרבית כדי להוות סד בלתי מידתי על המשיב." (21409, עמ' 3).

בית המשפט מיעט להתייחס לתוכניות הקונקרטיות של המשיב, לרבות השתלבותו בעבודה כלשהי – גורם הנחשב בספרות כגורם מפחית מסוכנות. רק בשתי החלטות עמד בית המשפט על כך שהמשיב "[...] טרם השתלב בעבודה [...]". (57910, עמ' 1), או שהוא "[...] ללא הרגלי עבודה קבועים [...] (29710, עמ' 2), ובהחלטה אחת עמד על כך שהמשיב "[...] עובד מאז שסיים את ריצוי עונשו." (51310, עמ' 4). כמו כן, בשתי החלטות עמד בית המשפט על כך ש" [...] למשיב אין תוכניות קונקרטיות, וכי הוא לא פירט כל מסגרת שיוכל לחזור אליה [...]". (53410, עמ' 4).

בחלק מן ההחלטות התייחס בית המשפט לשימוש במסירי עכבות, המהווה "[...] גורם סיכון רציני [...]". (11710, עמ' 1), באומרו כי "[...] ההיגיון העומד מאחורי החוק הוא שהפיקוח והמעקב שיוטלו על מי שעבר עבירת מין והתנאים שיקבע בית המשפט בהחלטתו ירחיקו את עבריין המין מחומרים מעוררים מינית ומצריכת משקאות משכרים וסמים מסוכנים שהם חומרים מסירי עכבות [...]". (25309, עמ' 1).

גורמים הקשורים ברמת התובנה ולקיחת האחריות של עבריין המין על מעשיו: בחלק מההחלטות התייחס בית המשפט לחוסר התובנה של המשיב כגורם מגביר מסוכנות ובהחלטה אחת התייחס להבנת נזקקותו כפקטור מפחית מסוכנות. בית המשפט עמד גם על היעדר מודעותו של המשיב לגורמי סיכון עתידיים, שהרי "[...] מדו"ח הערכת המסוכנות ניתן ללמוד כי [...] לאורך השנים לא ערך המשיב כל שינוי בתפיסותיו, הוא עדיין חסר תובנה לחומרת המעשים [...] אינו מודע למצבי הסיכון עבורו [...] ואינו לוקח אחריות על מעשיו." (41310, עמ' 1).

כמו כן, בית המשפט עמד על אי לקיחת אחריות, הכחשה וחוסר אמפתיה מצד המשיב, באומרו כי "[...] בהתאם לחוות הדעת של המרכז להערכת מסוכנות עולה, כי המשיב מכחיש, לאורך השנים, את ביצוע העבירות וטוען לעלילת שווא [...], ואינו מגלה כל אמפתיה לקורבנות [...]". (49210, עמ' 2). כמו כן, "[...] התייחסותו למעשים שביצע מלמדים על אי לקיחת אחריות, על אי הפנמה ועל חוסר תובנה [...]" (12011, עמ' 3).

מעבר לכך, בית המשפט התייחס לגישה הקורבנית של המשיב, באומרו כי יש להתחשב באמור בחוות הדעת של מעריכת המסוכנות לפיה "[...] המשיב הכחיש את ביצוע העבירות המיוחסות לו, הפגין חוסר אמפתיה כלפי הקורבן וגילה גישה קורבנית [...]". (ת"ס 42808), ואף עמד על "[...] ייחוס הסכמה והדדיות לקורבן [...]", (41310, עמ' 2).

ממצאים אלה מרמזים על כך שבית המשפט "שבוי" לעתים בקונספט הענישתית, המוכר לו משלב גזר הדין, כאשר הוא לוקח בחשבון את הודאתו או הכחשתו של הנאשם, את מידת לקיחת האחריות של עבריין המין על מעשיו, את מידת האמפתיה שגילה כלפי הקורבן וכיו"ב – גורמים שאינם רלבנטיים בהכרח לצורך הערכת המסוכנות והוצאת צו הפיקוח, משום שהם אינם מהווים מנבא מובהק לרצידיביזם מיני.

גורמים הקשורים בסביבתו של עבריין המין: בית המשפט נתן את דעתו על כך שאין למשיב גורמי תמיכה בקהילה, משום ש"[...] משפחתו מאמינה בחפותו וככל הנראה לא תהיה ערה לגורמי סיכון ולא תציב גבולות [...]". (49210, עמ' 2), והחשיב זאת, בצדק לרעתו של המשיב. מנגד במקרה אחר, עמד על כך ש"גם אחיו הבוגר ממנו הופיע לדיון ומוכן לתרום מזמנו ומיכולת ההשפעה שלו על המשיב [...]". (22911, עמ' 1), אולם לא החשיב זאת לטובתו, ועובדה זו לא מצאה ביטוייה בצמצום תקופת הפיקוח או תנאי הפיקוח והמעקב.

בחלק מההחלטות התייחס בית המשפט לגורם של זוגיות - פעם בהיבט השלילי, באומרו כי למשיב אין "[...] קביעות ביחסים בין אישיים [...]". (29710, עמ' 2), וכי "[...] חשש ממשבר בחיי הנישואין עלול להעלות את המסוכנות המינית [...]". (42509, עמ' 6), ופעם בהיבט החיובי,

שהרי "[...] המשיב עצמו במהלך הדיון אמר כי נישא והוא עומד להיות אב [...] (57910, עמ' 1), והחשיב זאת לטובת המשיב.

בית המשפט התייחס גם למקום מגורי המשיב. על פי רוב בהיבט השלילי, שכן המשיב "[...] משתחרר ללא מקום מגורים קבוע [...]" (12011, עמ' 2), ופעם אחת בהיבט חיובי - העובדה כי המשיב "[...] מסיים לשפץ את ביתו ועומד להינשא [...] (51310, עמ' 1), המתווספת לגורמים נוספים, השפיעה בסופו של דבר על החלטת בית המשפט, אשר קיצר את משך הצו באופן משמעותי.

גורמים הקשורים לפנומנולוגיה של העבירות: במקצת מן ההחלטות ציין בית-המשפט את העובדה שהפגיעה המינית היתה בקרובי משפחה. הוא עמד על כך ש" [...] הילדות ראו בו בן משפחה והמשיב יכול היה לפגוע בהן דווקא בשל הנגישות אליהן ומאחר והן סמכו עליו כמי שהופקד לטפל בהן יחד עם דודתן [...]" (49210, עמ' 7), והחשיב זאת כגורם מגביר מסוכנות, הגם שהדבר אינו נתמך בספרות בהכרח. לעומת זאת, בית משפט אחר, קיצר את תקופת הפיקוח מארבע שנים לשלושים חודשים משום שהתחשב בכך ש" [...] פגיעותיו בעבר היו בבני משפחה [...]" (19808, עמ' 3), מעבר לגורמים הנוספים בהם התחשב ושאותם פירט. כמו כן, בית המשפט התייחס בהחלטה אחת לפגיעה בזרים כאל גורם מגביר מסוכנות באומרו כי "[...] מדובר בעברייני מיני רצידיביסט שפגע, בקטינות ובבגירות, קרובי משפחה וזרים [...]" (ת"ס 42309, עמ' 2), ובאחרת התייחס ל" [...] עובדה שהמשיב ביצע עבירות מין בקורבן שהכיר היכרות שטחית וקצרה [...]" (ת"ס 42808).

בית המשפט נתן דעתו, בשתי החלטות, גם לכך שהפגיעה היתה במקום פרטי - באחת כגורם מפחית מסוכנות ובאחרת כגורם מגביר מסוכנות, משום "[...] עבירותיו בוצעו הן במקום פרטי והן במקום ציבורי [...]" (ת"ס 42309, עמ' 2).

זאת ועוד, באחת ההחלטות ציטט בית המשפט מתוך הערכת המסוכנות כגורם מגביר מסוכנות את העובדה שהמשיב "[...] פגע בקטינות מקבוצות גיל שונות [...]" (49219, עמ' 2), ודחה את בקשת הסניגור לערוך אבחנה לעניין זה ולצמצם את המגבלה, כמו גם צמצומה לעניין מין הקטינים, שהרי "[...] בהעדר הערכה מקצועית המחריגה את הסכמה מהמשיב גם לקטינים (זכרים), אינני סבורה שיש מקום לאבחנה המבוקשת [...]" (49210, עמ' 7).

ממצאים אלה מצביעים על פער הידע בין שיקולי בית המשפט לבין הידע המחקרי, משום שהם מייחסים לגורמים מסוימים משמעות שאיננה נתמכת במחקר, בדומה לגורמים של הכחשה

אי לקיחת אחריות וחוסר אמפתיה. כמו כן, הם מצביעים על פערי ידע של השופטים בינם לבין עצמם, משום שחלקם מתחשבים בהם לקולא וחלקם לחומרה.

מכל האמור בפרק הממצאים הקליניים ניתן ללמוד, כי בית המשפט מסתמך בעיקר על רמת המסוכנות לרצידיביזם מיני הנשקפת מהמשיב, כפי שנקבעה בהערכת המסוכנות, במיוחד ככל שהדבר נוגע לרמת המסוכנות בטווח הגבוה יותר. הוא מאמץ את ההתרשמות הקלינית של מעריך המסוכנות ומבטל את התרשמותו שלו. כמו כן, בית המשפט נוטה להתייחס לנסיבות לחומרה ולעמוד על הגורמים אשר מגבירים את רמת המסוכנות, ובעיקר על אי הפקת תועלת מטיפול, כמו גם על קיומה או חשד לקיומה של סטייה מינית ולשימוש במסירי עכבות. זאת ועוד, בית המשפט נותן משקל לגורמים המוכרים לו משלב גזירת הדין ולגורמים שנראים בעיניו כגורמים מגבירי מסוכנות, הגם שאלה אינם מסתמכים על ידע מחקרי.

גם בכל הקשור לשיקולים הקליניים, כמו גם לשיקולים המשפטיים, ניתן לראות שונות בין בתי המשפט. שופטי בית המשפט המחוזי בבאר שבע, רובם ככולם, ציטטו חלקים מהערכת המסוכנות ו/או התייחסו לגורמים שונים מתוכה. לעומת שופטי בית המשפט המחוזי בנצרת שם בלטה חוסר התייחסותם הרשמית של השופטים לתוכן הערכת המסוכנות ולגורמים המפורטים בה. החלטה אחת בלבד של בית משפט זה כללה התייחסות לרכיב של אלכוהול ולהיעדר טיפול. שופטי בית המשפט המחוזי בחיפה נטו להתייחס בעיקר לגורמים של הפרעה בדחף המיני וטיפול ולהתעלם מכל היתר. שופטי בית המשפט המחוזי בתל-אביב התייחסו למונחים קליניים וקרימינולוגים, רק כבמחצית מן ההחלטות ובחלקן אף באופן מצומצם ביותר (טיפול ואלכוהול). ממצאים דומים עלו מהחלטות שופטי בית המשפט המחוזי בירושלים.

החלטה לעניין הוצאת צו הפיקוח לגבי עבריו מין

הממצאים העלו כי שיקול הדעת של בית המשפט מצומצם ביותר בבואו לקבוע את תנאי הפיקוח, המגבלות והענקת הסמכויות, ורחב יותר, לכאורה, כאשר מדובר במשך תקופת הפיקוח. בפרק זה תינתן סקירה קצרה בכדי להצביע על שיקול הדעת המוגבל של בית המשפט, תוך השוואה בין טווח השיקולים של בית המשפט לגבי המגבלות והסמכויות לעומת משך תקופת הפיקוח.

סעיף 12(א) לחוק הפיקוח קובע כי "בית המשפט, לאחר שקיבל הערכת מסוכנות, רשאי להוציא לגבי עבריו מין צו פיקוח ומעקב לתקופה שיקבע, אם סבר, לאחר שקיים דיון בעניין, שרמת הסיכון כי עבריו המין יבצע עבירת מין נוספת אינה נמוכה [...]". (חוק הפיקוח, 2006). כמו כן, "בידי בית המשפט לבחור בכל מקרה את תנאי הפיקוח המתאימים (לפי סעיף 13(ב)); את אופי

סמכויות הפיקוח (לפי סעיף 18(א)); ואת משך תקופת הפיקוח (לפי סעיף 14) ההולמים את המקרה. (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל).

כבר בראשית הדברים יצוין, כי בכל ארבעים התיקים שנבחנו במסגרת מחקר זה ובהם הובאו בקשות בפני בית המשפט, ההחלטה היתה להוציא לגבי עבריו המין צו פיקוח ומעקב, על אף שנתונה בידו הרשות לכך ולא החובה. רק במקרה אחד התנגד ב"כ המשיב "[...] **לעצם הטלת הצו**" (21909, עמ' 1) - נתון שהוא די מפתיע.

שיקולי בית המשפט ביחס לתקופת הפיקוח הראויה: ממצאי המחקר מעלים כי בית המשפט נעתר לבקשת הפרקליטות והטיל את מלוא תקופת הפיקוח המבוקשת במרבית הבקשות, למרות התנגדותה של הסניגוריה לכך על פי רוב. יש לציין, כי בית המשפט לא הוסיף על התקופה המבוקשת, אף לא באחד מן המקרים. (בסך הכל ההתפלגות היתה כלהלן: צו אחד הוטל למשך חמש שנים, כאשר דובר ברמת מסוכנות גבוהה; 17 צווים הוטלו למשך ארבע שנים, כאשר במרביתם דובר על רמת מסוכנות גבוהה (11 גבוהה, 4 בינונית-גבוהה, 1 בינונית-נמוכה, 1 בינונית); עשרה צווים הוטלו למשך שלוש שנים, כאשר במרביתם דובר על רמת מסוכנות בינונית (6 בינונית, 2 בינונית-גבוהה, 1 גבוהה); צו אחד הוטל למשך שלוש וחצי שנים (בינונית-גבוהה); שני צווים הוטלו למשך שנתיים (נמוכה-בינונית ובינונית); ארבעה צווים הוטלו למשך שנתיים וחצי (3 בינונית, 1 בינונית-נמוכה); שלושה צווים הוטלו למשך שנה וחצי (בינונית, גבוהה ונמוכה-בינונית) וצו אחד הוטל למשך שנה (בינונית גבוהה)).

מכאן, ניתן לראות מעין "תעריפוץ" לפיו תקופת הפיקוח המוטלת על עברייני מין שרמת מסוכנותם גבוהה הינה ארבע שנים, תקופת הפיקוח המוטלת על עברייני מין שרמת מסוכנותם בינונית או בינונית-גבוהה הינה שלוש שנים, ותקופת הפיקוח המוטלת על עברייני מין שרמת מסוכנותם בינונית או בינונית-נמוכה הינה שנתיים.

נמצא כי בית המשפט קושר, מן הסתם, בין רמת המסוכנות לתקופת הפיקוח באומרו כי "[...] בהתחשב במסוכנותו הגבוהה של המשיב תקופת הפיקוח המבוקשת הינה ראויה ומידתית, ואני קובעת כי תקופת הפיקוח תמשך 4 שנים כמבוקש [...]". (19609, עמ' 3), או באומרו כי "מאחר ונקבעה למשיב מסוכנות בינונית ולא גבוהה, אין מקום ליתן את תקופת הפיקוח המקסימלית הקבועה בחוק וניתן להסתפק בתקופה קצרה יותר" [...]. (19307, עמ' 2). ניתן להבחין, כי ככל שרמת המסוכנות גבוהה יותר, כך תקופת הפיקוח ארוכה יותר, מבלי להתחשב בנוק שעלול להגרם כתוצאה מחזרה על אותם מעשים.

כמו כן, בית המשפט שוקל את האפשרות העומדת להאריך את הצו לפי סעיף 14(ב) ואת האפשרות העומדת לעיון חוזר וערר לפי סעיף 23, כפי שמוסבר להלן: "אשר לאורך תקופת הצו, יש לזכור, כי התקופות המרביות לתחולת צווי הפיקוח קבועות בסעיף 14 לחוק והכלל הוא, כי משך התקופה של צו פיקוח לא יעלה על חמש שנים. אם הוצא צו לתקופה קצרה יותר, ניתן להאריכו, מעת לעת, עד לתקופה של חמש שנים, אם מצא בית המשפט שרמת הסיכון להישנות עבירות מין אינה נמוכה. ובכל מקרה, בכל שלב, רשאים עבריין המין, או נציג המדינה, לפנות לבית המשפט בבקשה לעיון חוזר בצו הפיקוח, אם התגלו עובדות חדשות או השתנו הנסיבות, ועל כן ניתן גם לבקש להאריך או לקצר את תקופת הפיקוח." (49210, עמ' 5-6). שיקול זה בא לידי ביטוי בחלק מן החלטות, כאשר הנטל מוטל על כתפי המבקשת ועל כתפי המשיב כמעט באותה מידה.

במקצת המקרים קשר בית המשפט בין משך תקופת השחרור המוקדם לבין משך תקופת הפיקוח, לאמור: "הסיבה לתקופת הפיקוח הארוכה מקורה בעובדה שתכנית רש"א (הרשות לשיקום האסיר) למשיב הינה למשך 21 חודש בעוד תקופת הרישיון היא כארבע שנים..." (42509, עמ' 5), ובאחת ההחלטות הסביר בית המשפט כי "אני קובע תקופה זו ואינני מפחית ממנה לאור זה שנרשם בהערכת המסוכנות כי היא לטווח ארוך" (22911, עמ' 1), למרות ש"הטווח הארוך" על פי כללי מב"ן הוא לשנה אחת ולא שלוש שנים, כפי שפסק בית המשפט בסופו של דבר.

שיקולי בית משפט ביחס לתנאי הפיקוח והמעקב לפי סעיף 13 לחוק הפיקוח: סעיף 13(ב) קובע כי "בית המשפט לאחר שקיבל את המלצות יחידת הפיקוח בדבר תנאי הפיקוח והמעקב המומלצים בעבור עבריין המין, רשאי לכלול בצו הפיקוח את התנאים הבאים, אם סבר שקיים קשר בין המגבלה הקבועה בתנאים לבין הסיכון הנשקף מעבריין המין לבצע עבירת מין נוספת [...]". (חוק הפיקוח, 2006).

ממצאי המחקר מעלים כי במרבית הבקשות ציווה בית המשפט להטיל על המשיב את מלוא התנאים והמגבלות המבוקשים על ידי הפרקליטות, למרות התנגדות הסניגורים בהתייחס לתנאים מסוימים, שאינם תנאי חובה. במקצת ההחלטות צמצם בית המשפט את התנאים והמגבלות המבוקשים בהסכמת המשיב ובא כוחו ובמעט בקשות צמצם בית המשפט את התנאים והמגבלות המבוקשים על פי מיטב הבנתו, וללא הסכמה של המשיבה, כלהלן:

בתיק מספר 21409 (עמ' 2), בית המשפט התבקש להגביל שימוש באינטרנט באופן שייאסר על המשיב לגלוש לאתרים פורנוגרפיים או להשתמש בתוכנות להורדת סרטים, לפי

סעיף 13 (ב)2) בהחלטתו ציין בית המשפט כי "[...] תנאי זה מעורר, בעיקרם של דברים, בעיות פיקוח. הגדרתו של חומר פורנוגרפי אינה ברורה מאליה. [...] בנוסף, אינני רואה כיצד ניתן לקיים פיקוח מהותי על מימושו של תנאי זה. עם זאת ובשים לב לנטיותיו של המשיב [...], אני מורה כי ... יקבע כי ככל שמבקש המשיב לצפות ... בחומר ... אשר קיימת אפשרות שיש בו גם חומר פורנוגרפי, עליו לפנות בבקשה מראש לקצין הפיקוח ולפרט את החומר בו הוא מבקש לצפות ולקבל את אישור." ובאותו תיק צמצם בית המשפט את המגבלה על התחברות עם קטינים לפי סעיף 13(ב)7), כך ש"יאסר על המשיב להימצא במחיצתו של קטינות אלא בנוכחות שני בגירים נוספים שאחד מהם תהיה אישה בגירה." (21409, עמ' 2).

בתיק מספר 19009 (עמ' 1), בו נתבקשה מגבלה על צריכת משקאות משכרים או שימוש בסמים מסוכנים לפי סעיף 13(ב)1), סבר בית המשפט כי "[...] אין אינדיקציה כי העבירות בוצעו לאחר שהמשיב צרך משקאות משכרים. לענין האיסור בשימוש בסמים מסוכנים מדובר בעבירה פלילית אין צורך להכניסה כתנאי לתנאי הפיקוח אם כי לקצין הפיקוח ינתנו הסמכויות שבסעיף ח' שמשמעותן שניתן יהיה לדרוש מהמשיב להיבדק על מנת לוודא שאיננו משתמש בסמים מסוכנים". לעומת זאת, בתיק מספר 31210, ציין בית המשפט כי "[...] בכל הכבוד לטענה אותה מעלה ב"כ המשיב, לפיה יש כפילות בין חוק העונשין לבין החוק שלפנינו, הרי שמשקבע המחוקק מפורשות בסעיף 13(ב)1) לחוק כי באשר לעברייני מין ניתן להטיל בין תנאי הפיקוח גם תנאי של איסור שימוש בסמים מסוכנים, ושעה שהמשיב שבפנינו עבר בענין זה, הרי שסבורנו שיש להטיל את המגבלה האמורה [...]."

בהחלטות אחרות הגביל בית המשפט את השימוש באלכוהול "[...] על פי ההגבלות הקבועות בפקודת התעבורה." (35710, עמ' 2; 11710, עמ' 1), ובאחת מהן הוסיף כי "[...] יהיה רשאי המשיב באישור המפקח בלבד, ביום ובשעות שיקבע המפקח, לשתות אלכוהול בעת האירוע המשמח [...]." (35710, עמ' 2).

בתיק מספר 58811 לא נעתר בית המשפט לבקשת ב"כ המשיבה להרחקה גיאוגרפית ממקום מסוים (סעיף שלא נכלל בהמלצת יחידת הפיקוח). בהחלטת בית המשפט לא נמצא נימוק לאי הכללת תנאי זה. לעומת זאת, בשתי החלטות אחרות בית המשפט הוסיף תנאים אשר לא התבקשו על ידי ב"כ המבקשת, אך הומלצו על-ידי יחידת הפיקוח, ואלה הם: מגבלה על התחברות עם חסרי ישע בתיק מספר 58809, והימנעות מיצירת כל קשר עם קורבן העבירה בתיק מספר 54510 (יתכן כי תנאים אלה נשמטו בטעות מבקשת הפרקליטות). כמו כן, במספר החלטות בודדות ניתנה הבהרה של בית המשפט לתנאים מסוימים, לבקשת ב"כ המשיב.

יש לציין כי התנגדותה של הסניגוריה להטלת מגבלה על מקום עבודתו של עבריין המין נדחתה על ידי בית המשפט בכל פעם שהועלתה, מהנימוק הבא: "אכן, העבירה שבגינה נותן המשיב היום את הדין אינה קשורה למקום עבודתו, ואולם, לנוכח האמור לעיל, בדבר השימוש לרעה שהמשיב עושה באלכוהול, והעובדה כי העבירה בוצעה כנגד חסר ישע, מצדיקים מניעת מגע בין המשיב לחסרי ישע, או מקום שבו נעשה שימוש באלכוהול. לפיכך, אין להיענות לבקשת באת כוח המשיב לבטל התנאי בסעיף ה'." (41511, עמ' 2), ובתיק אחר כתב בית המשפט כי "במחלוקת שנפלה בין ב"כ הצדדים השתכנעתי בעמדתה של המבקשת, לפיה יש ליתן בידי קצין המבחן (כך במקור. ע"מ) סמכות לאשר מקום עבודה בו יבקש המשיב לעבוד, שכן אפשר, והמשיב יבקש לעבוד במקום עבודה ובו ילדים, ואלה עשויים להימצא בסכנה מפניו, וסכנה זו יוכל למנוע קצין המבחן (כך במקור. ע"מ) שימאן לאשר מקום עבודה שכזה." (32110, עמ' 1).

שיקולי בית המשפט ביחס לסמכויות קציני הפיקוח: סעיף 18(א) קובע כי "לקצין פיקוח יהיו הסמכויות המפורטות להלן לצורך מילוי תפקידיו לפי חוק זה, ככל שקבע אותן בית המשפט בצו פיקוח, כדי למנוע ביצוע עבירת מין נוספת[...]." (חוק הפיקוח, 2006).

רק במספר מועט של החלטות צמצם בית המשפט מסמכויות קציני הפיקוח, שכן בית המשפט רואה בסמכויות הפיקוח "[...] סמכויות הנדרשות למפקח על מנת לבצע את תפקידו." (41511, עמ' 2). בחלקן צמצום הסמכויות היה מכוון, ובחלקן לא ברור אם מדובר בטעות קולמוס. על כל פנים, הצמצום נגע בעיקר לסמכות המצוינת בסעיף 18(א)(6), שעניינו חיפוש במקום מגוריו של עבריין המין וברכבו, לרבות חדירה לחומר מחשב. כאשר בית המשפט נעתר לבקשה לסמכויות לפי סעיף 18(א)(6), עמד על כך כי "סמכות החיפוש נדרשת אך ורק על מנת לוודא כי המשיב איננו שוהה ביחידות עם קטינים." (19909, עמ' 2). ובהחלטה אחרת ציין כי "החיפוש הוא לעניין סמים מסוכנים בגופו." (31210, עמ' 2).

כמו כן, בית המשפט דחה טענתם של סניגורים לפיה יש כפילות בין הסעיפים הקטנים שבסעיף 13(ב) לבין הסעיפים הקטינים שבסעיף 18(א) לחוק הפיקוח בנימוק כי "[...] כל אחד מהסעיפים יועד למטרה מסוימת, ואין האחד מוציא את השני." (29710, עמ' 3).

אם כן, ניתן לומר כי ידיו של בית המשפט כבולות, מן הסתם, לתקופה הנתונה בחוק, והכלל הוא כי משך התקופה של צו הפיקוח לא יעלה על חמש שנים. בית המשפט תלוי בהערכת מסוכנות עדכנית בה נקבעת רמת המסוכנות לרצידיביזם מיני. הממצאים מעלים כי רמת המסוכנות הינה המדד למשך התקופה, למרות שתוקפה של הערכת המסוכנות על-פי כללי מבי"ן הוא לשנה אחת בלבד.

גם כאשר מדובר בהטלת תנאים ובמגבלות, ידיו של בית המשפט כבולות ונתונות למפורט בסעיף 13, שהינו בגדר "רשימה סגורה" (בבש"פ 10216/08 פלוני נ' מדינת ישראל), שאין להוסיף עליה, או לשנות מנוסחה. כמו כן, נדרש קשר בין המגבלה הקבועה בתנאים לבין הסיכון הנשקף מעברייך המין לבצע עבירת מין נוספת.

ממצא נוסף אשר עלה מהמחקר הנוכחי הוא, כי רק מתי מעט מן השופטים מסבירים לעברייך המין את משמעות הצו ואת תנאי, כנדרש על פי סעיף 12(ה) לחוק הפיקוח, לאמור: "הוציא בית המשפט צו פיקוח, יודיע לעברייך המין כי הוא מצוי בפיקוח ובמעקב, ויסביר לעברייך המין את משמעות הצו ואת תנאיו, לרבות חובתו לשתף פעולה עם קצין הפיקוח." (חוק הפיקוח, 2006). בתיק 58811, לא רק ש"בית המשפט הסביר למשיב משמעות צו הפיקוח [...]". הוא אף פנה אל ב"כ המשיב וזו [...] מתבקשת אף היא לשבת עם המשיב ולהסביר לו היטב את החלטת בית המשפט". בהחלטה אחרת, מעבר להבהרת בית המשפט את משמעות צו הפיקוח ותנאי הבהיר בית המשפט למשיב [...] כי הפרה של תנאי הפיקוח הנה עבירה פלילית שדינה עד שנתיים מאסר בפועל, לפי סעיף 22 לחוק." (58809, עמ' 5).

הלימה בין המלצת יחידת הפיקוח לבקשת הפרקליטות: לכל הבקשות צורפה המלצת יחידת הפיקוח בהתאם לסעיף 11(2) לחוק הפיקוח, אשר לשונו היא: "להמליץ לפני בית המשפט, על פי הערכת מסוכנות, על תנאי פיקוח ומעקב לעברייך מין;...". מן הממצאים עולה, כי בקשות הפרקליטות, רובן ככולן, כוללות את המלצת יחידת הפיקוח הן אשר למשך התקופה של צו הפיקוח, והן אשר לתנאי הפיקוח והמעקב בהתאם לסעיף 13 לחוק, כמו גם סמכויות קציני הפיקוח, בהתאם לסעיף 18 לחוק הפיקוח. בבקשה אחת הוסיפה הפרקליטות לבקשתה תנאי (הרחקה גיאוגרפית ממקום מסוים) וגרעה תנאי מבקשה אחרת (התחברות עם חסרי ישע). בבקשה אחת ביקשה להטיל פיקוח למשך חמש שנים במקום ארבע שנים, עליהם המליצה יחידת הפיקוח, ובבקשה אחת ביקשה להוסיף סמכות, אשר לא נתבקשה על יחידת הפיקוח.

דיון

ממצאי המחקר מכוונים לדיון ביקורתי. דיון כזה יכול להיעשות מנקודת המבט של הקרימינולוגיה הביקורתית (Critical Criminology), אשר מספקת מסגרת התייחסות למחקר הקרימינולוגי ומסגרת תיאורטית להבנת הפרט (Caringella-MacDonald, 1997).

הקרימינולוגיה הביקורתית מכירה בניגודיות שבין הגישה של זכויות האדם, שכוללת רגישות לדיכוי ולפיקוח, לבין גישה אלטרנטיבית המדגישה אספקטים של הגנה על החברה, מניעת פשיעה ופיקוח חברתי (Van-Swaaningen & Taylor, 1994; Ben-David, 2000). היא מניחה כי הגדרת תופעות של פשיעה והבנייתן, הן בעיקר תוצר של יחסי הכוחות בחברה, כאשר האליטות והמעמדות השולטים עושים בכך שימוש על מנת לקדם את האינטרסים שלהם (Schwartz & Hatty, 2003). מנקודת מבט זו, המכשיר העיקרי לשליטה חברתית הינו החוק הפלילי ומערכת אכיפת החוק (Ben-David, 2003), כאשר הרשויות השלטוניות, הפועלות בסדר חברתי קפיטליסטי, פוגעות בזכויות אדם (גימשי, 2008).

את חוק הפיקוח ניתן להסביר בקונטקסט של יחסי כוח בחברה, כאשר עצם הרעיון של הטלת פיקוח הוא ניצול הכוח של הממסד. חוק הפיקוח מסמן ומתייג את עברייני המין וההתייחסות אליו שונה מתחילת ההליך ואף לאחר סיומו. חוק הפיקוח מאפשר להעריך את רמת המסוכנות של עברייני המין, ובית המשפט לוקח זאת בחשבון בעת גזירת הדין¹⁴, להבדיל מעוברי חוק אחרים. כמו כן, חוק הפיקוח מפר את נקודת האיזון שהכרנו עד כה, בה עוברי חוק נשפטו ו"שילמו" את חובם לחברה, ומותיר את הכח בידי הממסד גם לאחר סיום ההליך הפלילי בעניינו של עברייני המין. החוק מאפשר לתייג את עברייני המין בשל סוג העבירה שביצע ומקנה לממסד יכולת לפקח ולהגביל אותו להבדיל מעוברי חוק אחרים, אשר לעתים מעשיהם אינם פחותים בחומרתם (עבירת הרצח, למשל), או שאישיותם והפתולוגיה שלהם מורכבת וקשה יותר משל עברייני המין.

את השיקולים המשפטיים של בית המשפט להטיל צו פיקוח ניתן לבסס על התיאוריה התועלתנית. קריאה מעמיקה של החוק ומטרתו מלמדת כי החוק נשען על התיאוריה התועלתנית

¹⁴ ממדגם שערכה ד"ר יהודית אבולעפיה העלה, כי "ככל שהערכת המסוכנות גבוהה יותר נעשה בה יותר שימוש" (עמ' 4). מתוך חוברת תקצירים מיום עיון בנושא הערכות מסוכנות, שהתקיים במכללה האקדמית אשקלון ביום 10.3.2010.

(The utilitarian theory of punishment), הטומנת בחובה את המודל המניעתי, ולא על תיאורית הגמול (The retributive theory of punishment) (Moberly, 1968; Ten, 1987), אשר מזוהה עם הגישה הקלאסית. ממצאי מחקר זה אכן מלמדים כי השיקול העיקרי מבין השיקולים המשפטיים המוכרים מהספרות הינו **השיקול המניעתי** (Incapacitation), ויש לקוות כי בבוא היום השיקול יהיה גם שיקומי. הפרספקטיבה המניעית מעמידה במרכז שיקולים של הגנה על שלום הציבור ושל הרחקת העבריין המסוכן מן החברה (קנאי, 1991), כאשר הדגש הוא על פעולות שנועדו לנטרל את העבריין, להגביל אותו ולמנוע ממנו מלבצע נזק נוסף בחברה (שוהם, שביט, קאבליון ועינת, 2009).

מטרת החוק איננה הרתעתית "למען ישמעו ויראו..." אלא למען "...ולא יזידון עוד" (דברים י"ז, י"ג), והיא "... בבחינת אמצעי מנע מפני פגיעה עבריינית עתידית נוספת העלולה להתרחש..." (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל). אמצעי מנע אלה מוסדרים בסעיף 13 לחוק הפיקוח וקציני הפיקוח אמונים על אכיפתם בהתאם לסמכויות שניתנו להם על-פי סעיף 18 לחוק זה. (על כך נעמוד בהמשך).

השיקול השיקומי: נראה כי השיקול השיקומי עליו עמדו מקצת השופטים, הקל עליהם בהטלת הצו, משום שסברו כי יהיה בו כדי לעזור למשיב בתהליך שיקומו. ברם, פרק השיקום לא נכלל אז במסגרת חוק הפיקוח ולא ניתן היה להציע תוכניות טיפול ושיקום. וכאן נשאלת השאלה האם נכון היה לחוקק את החוק במתכונתו הפיסחת? האם נכון להטיל סנקציות פיקוחיות בלבד, בעוד הספרות מלמדת כי הטלת תנאי פיקוח ומעקב ללא שיקום מונע עלולים להגביר את מסוכנותו של עבריין המין עקב היותו נתון בלחצים שמקורם במגבלות ובתנאים המוטלים עליו במסגרת צו הפיקוח, וכי תוכניות מכוונות שליטה המבקשות להרתיע פוגעים דרך פיקוח ואיומי ענישה - אינן יעילות, משום שהן אינן עונות על הצרכים הקרימינווגניים של עבריין המין, אינן מכוונות לשנות את המנבאים הידועים כמגבירי מסוכנות ואינן מתאימות לתיאוריות של טיפול קוגניטיבי-התנהגותי (Petersilia, 2004).

כמו כן, ככל שתנאי הפיקוח והמעקב מגבילים והדוקים יותר, כך הם מפחיתים את הסיכויים להשתלבותו של עבריין המין מחדש בחברה (Reentry). קבלה חברתית של עבריין המין בהתאם לתיאוריית הביוש הרה אינטגרטיבי, המבחינה בין אישיותו של העבריין לבין התנהגותו (Braithwaite, 1989), במקום נידויו והרחקתו מהחברה הכללית עשויה להיות יעילה יותר (אלישע, 2010).

אם כבר חוקקו את החוק, אזי שבתי המשפט יתחשבו גם בעקרונות אלו. פרק השיקום, שיכנס לתוקף בהפרש של כשבע שנים מיום תחולת הפיקוח והמעקב¹⁵, עתיד להשלים את הגישה של הגנה על הקהילה - "Community protection approach" - המשלבת ענישה, פיקוח וטיפול ביחס לעבריין המין. שימוש נכון ומיטבי בחוק הפיקוח, הכולל מחד גיסא תנאים ומגבלות, ומאידך גיסא טיפול למי שמתאים לכך, עשוי להפחית את רמת המסוכנות של עבריין המין ולהועיל למטופל עצמו ולחברה כולה, בעצם צמצום שיעורי המועדות ומניעת קורבנות נוספת. לשם כך בית המשפט צריך לראות לנגד עיניו גם את עבריין המין ולא רק את החברה. הממצאים מלמדים כי בודדים המקרים בהם בית המשפט התרשם בעצמו מעבריין המין ושאל לדעתו. כאשר מדובר בעבריין מין, נדמה כי נעלמים הערכים של כבוד האדם, כבוד הנאשם וכבוד המשיב.

שיקולים של תגמול ונקם (Retribution) לא הופיעו באופן מפורש בהחלטות השופטים, שכן "פיקוח לא נועד משום בחינה להוסיף על עונשו של עבריין המין. צו הפיקוח צופה את פני העתיד, וכל מטרתו למנוע פגיעה נוספת, עתידית של עבריין המין בקרבנות פוטנציאליים נוספים, והוא אינו נסמך על הרשעתו וגזר דינו, הנטועים במעשי העבר" (בש"פ 2686/07, מדינת ישראל נ' פלוני; בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל). יחד עם זאת, בהחלטות רבות נמצאו יסודות בעלי אופי גמולי ובהם חומרת העבירה, סוגה, היקפה, תוצאותיה ותקופת העונש שגזר בית המשפט. "עצם שקילת שיקולים המצויים הרחק בעברו של האסיר... מבטאים, במידה רבה, תפיסת עולם גמולית" (דגן, 2010, עמ' 158).

גם פרשנותו של בית המשפט העליון מגלמת בתוכה יסודות בעלי אופי גמולי והיא צופה בחלקה פני עבר, באומרו כי "על בית המשפט לבחון את עניינו הפרטני של עבריין המין, כפי שהוא משתקף מהערכת המסוכנות שבוצעה לו - נסיבות ביצוע העבירה ו**חומרתה**, התנהגותו של עבריין המין במאסרו, הכרתו במעשים שביצע ונכונותו לקבל טיפול במידה שהגורמים המוסמכים סברו כי יש מקום לטיפול, הערכת גורמי הטיפול לגבי המסוכנות הקונקרטית הנשקפת ממנו, ועוד גורמים נוספים המשתנים ממקרה למקרה" (בש"פ 3014/08 פלוני נ' מדינת ישראל). ממצאי המחקר העלו כי בתי המשפט נוהגים להתייחס ליסודות אלה, ובעיקר לחומרת העבירה, ואף ציטטו פרשנות זו של בית המשפט העליון בהחלטות שנבחנו (ראו החלטות מספר 58809; 49210; 42509).

¹⁵ באוגוסט 2013 יכנס לתוקף פרק השיקום המונע לעבריין מין שרמת הסיכון לביצוע עבירת מין נוספת על ידם אינה גבוהה, ובאוגוסט 2014, לעבריין מין שרמת הסיכון כאמור היא גבוהה.

בעניין זה ראוי להבחין בין היסודות אשר עלולים מחד גיסא להוות אופי גמולי, ומאידך גיסא להוות גורם מגביר מסוכנות. כך למשל, עברו הפלילי של עבריין המין, אופי העבירות שביצע ומספר ההרשעות הקודמות, נמצאו כגורמים הקשורים למסוכנות (Hanson & Hanson, 2000; Thornton, 1999), לעומת חומרת העבירה, אשר איננה מהווה בהכרח מנבא למסוכנות מינית. אנשי מקצוע יעידו, כי לא פעם רמת המסוכנות של עבריין מין שהואשם באונס אכזרי וברוטלי תעמוד על רמה נמוכה יותר משל עבריין מין שהואשם במעשה מגונה בפומבי. למשל, כפי שבא לידי ביטוי בדברי היועצת המשפטית של ועדת חוקה, (פרוטוקול 616): "יכולה להיות עבירה שהיא נחשבת עבירה מאוד קלה, אבל רמת הסיכון שנשקף מן אדם היא מאוד גבוהה. ויכולה להיות עבירה מאוד חמורה, שרמת הסיכון היא נמוכה." (www.knesset.gov.il), 21 בנובמבר 2005). וכאן בא לידי ביטוי פער הידע של השופטים, כפי שבא לידי ביטוי בהחלטתם, לבין הספרות המחקרית.

נראה כי שיקול של חומרת עבירה במסגרת הטלת צו פיקוח נשען על שיקולי הענישה המוכרים לבית המשפט בבואו לגזור דינו של אדם, שכן על-פי כהן (Cohen, 1986) ככל שהעבירה חמורה יותר בנסיבותיה, ההגנה על קורבן העבירה באמצעות ענישה מחמירה, הרתעתית ומתאימה לנסיבות, מהווה שיקול חשוב ומרכזי. כמו כן, נראה כי בית המשפט נוטה להתייחס בשיקוליו לפקטור זה כאשר מדובר בעבירה חמורה, אולם נוטה להתעלם כאשר מדובר בעבירה מן הרף הנמוך, שכן רק בהחלטה אחת, עמד על כך שלא נעלמה מעיניו "טענת הסניגור כי חלקו של מרשה באותה מסכת היה משני", לעומת החלטות רבות אחרות בהן הדגיש בית המשפט את חומרת מעשיו של המשיב, ואף את חוסר הבנתו למעשיו ואי לקיחת אחריות עליהם, אך לא להיפך. כך למשל, עבירה של מעשה מגונה בפומבי באמצעות חשיפת איבר המין בציבור, המהווה עבירה מן הרף הנמוך, לעומת עבירה של מעשה סדום בקטין. בית המשפט ייטה לציין את חומרת מעשה הסדום, שאין להקל עמו ראש, (ראו למשל בתיק 58811), אך לא יציין את מידתה הפחותה של הראשונה. כאשר מדובר בעבירה מהסוג הראשון - מעשה מגונה בפומבי - אנו נוכחים פעמים רבות כי מדובר ברמת מסוכנות הנוטה לכיוון הגבוה יותר, שכן ניתן יהיה למצוא מאפיינים התואמים הפרעה בדחף המיני. אז ניווכח כי בית המשפט ייתפס לרמת המסוכנות. כלומר, בית המשפט מתייחס לחמור מבין השניים ומסקנה זו מתחזקת כי נוכח הממצא של אבולעפיה לעיל כי "ככל שהערכת המסוכנות גבוהה יותר נעשה בה יותר שימוש."

בעניין זה נראה כי יש הבדל בין שיקולים קליניים לבין שיקולים משפטיים לפחות ככל שהדבר נוגע לחומרת עבירה. בחלק בלתי מבוטל מהמקרים זו איננה מהווה בהכרח מנבא לרצידיביזם מיני, ועל כן לא נלקחת לרוב בחשבון בשקלול הגורמים, אולם בשיקולים משפטיים רצוי שתילקח בחשבון ותהווה מדד למידתיות. האם נכון יהיה להטיל תקופת פיקוח ארוכה עם תנאים מגבילים מבלי לערוך אבחנה אם מדובר בעבירת מין מן הרף הגבוה או הנמוך ומה מידת הנזק שהיא עלולה להסב?

זאת ועוד, בית המשפט לא עורך את האיזון שבין השיקולים של חומרת העבירה ורמת המסוכנות אל מול השיקולים של השיקום והשילוב מחדש בחברה וגם כאשר ניתן משקל לשיקולים אלה, הם לא זוכים למעמד מאזן בין אינטרס החברה לבין הפגיעה במשיב. למעשה מדובר באיזון אופקי ולא באיזון אנכי.

ובכלל, גם כאשר בית המשפט עומד על "כברת הדרך הארוכה וההתרשמות החיובית מהמשיב" (42509, עמ' 5), כמו גם עמידתו בצו הפיקוח, בסופו של דבר, שיקולים אלה השפיעו במקרה אחד בלבד על החלטת בית המשפט ובעטים נענה לתקופת פיקוח קצרה בשנה אחת מזו שהתבקשה על ידי הפרקליטות. דהיינו בית המשפט נוטה להתייחס לשיקולים לחומרא יותר מאשר לקולא, וכך גם לעמוד על הגורמים אשר מגבירים מסוכנות מאשר על הגורמים שיש בהם כדי להפחית מרמת המסוכנות, כפי שיובהר בהמשך.

הערכת המסוכנות: מן הספרות ומלשון החוק למדנו כי הערכת המסוכנות הפכה לכלי המרכזי לקבלת החלטה ליישום החוק. מעמדה התבצר ככלי העיקרי בהתמודדות עם עברייני מין במערכת המשפט הפלילי בשלבים שלאחר הרשעה (סרוגוביץ, 2010; לרנאו ועוז, 2011), והיא מהווה המלצה בפני בית משפט בעניין הפעלת אמצעי פיקוח ומעקב (עציוני וקלצקי, 2011).

מעמדה הרם של הערכת המסוכנות עולה בבירור ממצאי המחקר והוא מדגיש ביתר שאת את טענתן של לרנאו ועוז (2011) בדבר התלות הכפולה של בית המשפט בהערכות המסוכנות. גם טענתו של Foucault (1977) כי הריאיון הקליני של הנבדק, שאינו חולה פיזית, מבוסס על הריאיון הרפואי, שבו נלקחים מן החולה פרטי ההיסטוריה הרפואית שלו לצורך מתן אבחנה לגבי מחלתו, וכי מדובר בשיח של כוח מדעי רפואי - באה לידי ביטוי בהחלטות השופטים. היטיב לתארה בית המשפט בהחלטתו בתיק מס' 21909 - "[...] בנושאים שבתחום מקצועי, כמו רפואה, למשל, יטה בית המשפט לקבל את חוות הדעת של המומחים אם כי 'המילה האחרונה' היא לבית המשפט [...]". כך גם בנושאים של הערכת מסוכנות. הכלים להעריך את המסוכנות הן בידי המומחה, אולם,

כאמור, יכול בית המשפט מטעמים שונים שלא לקבל חוות דעת זו. לא מצאתי בנידונו סיבה שלא לקבל את חוות הדעת של המומחים מטעמה של המבקשת" (עמ' 2).

ממצאי המחקר מעלים כי לא רק בנדונו לא נמצאה סיבה שלא לקבל את חוות הדעת של מעריכי המסוכנות מטעם מב"ן או המרכז להערכת מסוכנות, אלא בכל הבקשות שהובאו בפני בית המשפט. יש בכך כדי לאשש את הסברה עליה עמדו לרנאו ועוז (2011), לפיה "[...] רק במקרים חריגים ונדירים דוחה השופט את הערכת המסוכנות המוצגת לפניו, ומפעיל הלכה למעשה את שיקול הדעת אשר ניתן לו בחוק [...]" (עמ', 20). יתכן כי הסיבה לכך, מעבר לאמור לעיל, הינה אי הגשת חוות דעת נגדיות מטעם ההגנה. בהיעדרן יקשה על בית המשפט לשוות לנגד עיניו תמונה אחרת מזו שהצטיירה בהערכת המסוכנות, או להשתכנע כי רמת המסוכנות פחותה מזו שנקבעה על-ידי מעריך המסוכנות.

מעמדה של הערכת המסוכנות במשפט הישראלי התבצר, למרות שמדובר בכלי בעייתי מאוד, אשר ראוי להתייחס אליו בספקנות רבה (לרנאו ועוז, 2011), ולמרות שבהערכות סיכון אלו לא נעשה כל שימוש בכלים מובנים ספציפיים (סרוגוביץ, 2010), שהרי ממצאים מחקרניים מעלים ספק באשר יכולת החיזוי של מסוכנות עתידית, ובעיקר כאשר זו אינה מבוססת על כלים סטטיסטיים מובנים שנוצרו לשם כך (לרנאו ועוז, 2009; 2011; Hanson & Morton-Bourgon, 2009).

ממכתבה של גב' להמן למדנו על אי השימוש בכלים מובנים ספציפיים: "מב"ן אינם משתמשים באופן עיוור בכלים אבחוניים, אשר פותחו בחו"ל, לא תוקפו בארץ לא לעברית ולא לחברה הישראלית, ושימוש לא מבוקר בהם, כמות שהם מצביע על חוסר הבנה וחוסר מקצועיות. מב"ן כן מסתמכים על התכנים המופיעים באותם כלים, שנמצאו במחקרים ובספרות הבינלאומית, בתחום הערכת המסוכנות המיני, כקשורים לרצידיביזם מיני." כמו כן, מחקירתה הנגדית של מעריכת המסוכנות בתיק 21909, הנזכר בממצאים, למדנו כי יחידת האבחון נוהגת בדרך שנראית לה נכונה יותר, של הערכה כללית, בה לא ניתן ניקוד לכל פקטור, אלא מדובר בשקלול של נתונים הקליניים והסטטיים.

אם כך, ניתן לומר כי מעריכי המסוכנות במדינת ישראל עורכים ראיון קליני שבו מעריך המסוכנות מקבל החלטות על סמך ניסיונו השיפוטי הסובייקטיבי לגבי המשקל שיש לתת לכל אחד מגורמי הסיכון, הדינמיים והסטטיים שאיתר במאובחן. בסופו של דבר גורמי הסיכון ישוקללו באופן אינטואיטיבי לציון מסוכנות כללי (סרוגוביץ, 2010), אשר יתקבל ללא ספק תוך מתן "משקל להתרשמות הקלינית ולשקלול כללי (בניגוד לפרטני) של כל הנתונים." (21909, עמ' 4), וזאת למרות שהערכת מסוכנות קלינית נחשבת בספרות המקצועית לכלי אבחון מיושן, נתון

להטיות אישיות של מעריך המסוכנות, לא מהימן ובעל שיעור גבוה של טעויות (Monahan, 1981 ; חסין, 1984) - "טעויות שליליות" (false negative) או "טעויות חיוביות" (false positive) (שהם, 2008 ; סרוגוביץ 2010). כדי לנטרל הטיות אישיות ולצמצם טעויות מסתייע שרות המבחן ב"מערכת תומכת החלטות" ("Decision Support System", Shpira, 1990) להמלצתו למטרה, לפרקליטות ולבית המשפט. קצין המבחן מזין פרטיו האישיים של הנבדק וזו מתגבשת לכדי מידע שקצין המבחן מקבל לפני החלטתו הסופית. אם קיים פער של שתי רמות בית המלצת קצין המבחן להמלצת המחשב, לחומרה או לקולה, על קצין המבחן לרשום נימוקיו לאימוץ המלצת המחשב או דחייתה. על בסיס זה מומלץ להקים מודל שימש גם את מערכי המסוכנות (חובב ועדן, 2008).

זאת ועוד, הערכת המסוכנות במתכונתה הנוכחית איננה שלמה וחתומה, לעניות דעתי. לרוב נעדר ממנה חלק משמעותי, הלא הוא הצרכים והסיכוי שלצד הסיכון. כאשר הערכת המסוכנות איננה מאירה את נקודות החוזק הקיימות אצל עבריין המין ואיננה כוללת המלצות שיש בהן כדי להפחית מרמת המסוכנות - המלצות הנוגעות לצרכים הקרימינוגניים של עבריין המין בהתאם לעיקרון הצורך המותאם (need principle), ניתן לומר, כי היא איננה מאוזנת ושלמה, לא בהתאם למודל הקרימינולוגיה החיובית (see: Ronel & Elisha, 2010), ואף לא בהתאם למודל סיכון-צרכים (see: Andrews, Bonta & Wormith, 2011), שכן הערכת מסוכנות מקצועית מספקת מידע לא רק לגבי רמת הסיכון, אלא גם לגבי צרכיו הקרימינוגניים של העבריין ואפילו לגבי הפרוגנוזה הטיפולית (כהן, 2010), והקרימינולוגיה החיובית מדגישה את קיומן של חזקות אישיות המצויות אצל הפרט (מבנה אישיות, תפישות, סובייקטיביות, אמונות, ערכים, רגשו חיוביים), ובסביבתו (משפחה, מערכת חינוך, חברי קבוצת השווים, גורמי טיפול ושיקום), המסייעות לו להתרחק מפשיעה או לחדול ממנה בשלבים מאוחרים יותר (Ronel & Elisha, 2010). כמו כן, הערכת המסוכנות במתכונתה הנוכחית איננה מותאמת ואיננה מונגשת לעברייני מין בעלי לקות שכלית (לעומת לקות נפשית, שזו התמחותו של מב"ן), והבדיקה איננה נעשית ברוח חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ו-2005. הבדיקה נערכת מבלי להתחשב בקושי של הנבדק להביע את עולמו הפנימי כתוצאה מאותם ליקויים קוגניטיביים ומבלי להתחשב בידע המובא בספרות אשר יוחדה לאוכלוסייה זו (אפשטיין וורד, 2010).

בנוסף, הערכת המסוכנות נעדרת רגישות רב תרבותית, שכן בישראל מתבססים בעיקר על הנורמות המערביות, ומתעלמים בעת תהליכי אבחון וטיפול מנורמות וערכים של תרבויות אחרות המתקיימות בישראל. (אתגר, 2009). למעשה הערכת המסוכנות שאמורה היתה לסייע ולאבחן לצורך טיפול, הפכה לכלי שנועד לסייע בקביעת רמת ואמצעי הפיקוח.

לסיכום, ניתן לומר, כי חוק הפיקוח מעביר את הדגש ממבחנים משפטיים לעבר הערכת מסוכנות וניהול סיכונים (פוג'י, 2011), אולם נראה כי ראוי היה לעשות זאת על קרקע בטוחה יותר ולא לחוקק חוק הנשען על כלי המוטל בספק ואשר לא תוקף כלל וכלל בארץ. להערכת המסוכנות משקל רב בקביעת גורלו של עבריין מין, במיוחד לפני מתן גזר דין, והיא עלולה להגביל את חירותו, כאילו היתה כלי מדעי שאיננו סובל מטעויות. כדי לצמצם טעויות רצוי היה להשתמש בכלי דומה ל"מערכת תומכת החלטות" של שרות המבחן. כמו כן, ראוי כי הערכת המסוכנות תכלול גם את גורמי הסיכוי, לצד גורמי הסיכון, שהם מצביים ולא תכונתיים.

שיקולי מסוכנות - פקטורים המשפיעים על רמת המסוכנות: למדנו כי בית המשפט

מתרשם מהערכת המסוכנות באופן כללי ומסתמך בעיקר על רמת המסוכנות לרצידיביזם מיני, המצוינת בהערכת המסוכנות. לעתים אף מצטט קטעים מתוכה, בעודו נוטה להתייחס למה שנתפס בעיניו כמשמעותי, לרבות התייחסותו לפקטורים אשר פורשו כפקטורים מגבירי מסוכנות, אם על ידו או אם על ידי מעריך המסוכנות. התרשמתי כי אין קו שיטתי המאפיין את בחירת הפקטורים, וכי בית משפט עושה בהם שימוש, יעיל ככל שיהיה, על פי מיטב הבנתו ובהקשר אינטואיטיבי, ולא דווקא מתוך ידיעה והבנת השפה הקלינית ומתוך בקיאות מחקרית אשר לפקטורים המקושרים עם מסוכנות.

מן הקטע הבא ניתן ללמוד על חוסר הבהירות ועל פערי הידע בין השופטים לבין עצמם לבין הידע המחקרי שלהם. בית המשפט מצטט את דבריו של מעריך המסוכנות אשר נכתבו תחת הכותרת "פקטורים סטטיים" לפיהם מדובר ב"אדם צעיר, בעל רקע נורמטיבי, רווק, ביצע עבירות מין כלפי קורבן מזדמן שהינה בת משפחה ושימוש באלכוהול כמסיר עכבות." (41310, עמ' 2).

נשאלת השאלה כיצד מפרש הקורא את הפקטורים הללו? כיצד ידע בית המשפט, עורך הדין או כל אדם אחר, שאיננו מתמחה בהערכת מסוכנות לרצידיביזם מיני, להבחין בין המשתנים מגבירי המסוכנות לבין המשתנים ממתני המסוכנות במקרה זה?

האם יודע הוא שככל שהגיל צעיר יותר כך שיעורי המועדות גבוהים יותר? (לעומת מחקרים שהצביעו על התחשבות בענישה כאשר מדובר באדם צעיר), מה המשמעות של היותו רווק ושל ביצוע העבירות כלפי קורבן מזדמן. מן המחקר ניתן ללמוד, כי לבית המשפט ישנה

לעתים נטייה אינטואיטיבית לחשוב שפגיעה בבת/בן משפחה מגבירה את רמת המסוכנות לרצידיביזם מיני ו"בשל הנגישות אליה, יכול לשוב ולפגוע דווקא בה..." אולם, המחקר מראה, כי שיעור הרצידיביזם בקרב עבריינים הפוגעים רק בבני משפחתם נמוך יותר מאלו הפוגעים מחוץ למשפחה (Hanson & Thornton, 1999) (וכמובן מאלו הפוגעים גם בתוך המשפחה וגם מחוצה לה).

זאת ועוד, האם המשפטן ומי שאיננו מומחה בהערכת מסוכנות לרצידיביזם מיני מודע לכך שפגיעות אשר התפרסו על פני שנה עד שש שנים, מהוות פקטור מגביר מסוכנות, לעומת פגיעות שנמשכו יותר משש שנים? ; כי פגיעה בקורבנות בגיל 13 עד 15 שנים נמצאה מקושרת מבחינה סטטיסטית לרצידיביזם מיני יותר מאשר פגיעה בגיל צעיר או מבוגר יותר? ; שיש הבדל בין הפסקת טיפול על ידי הצוות המטפל לבין הפסקת טיפול של עבריין המין מרצונו, כך שהראשונה מגבירה את רמת מסוכנותו לעומת האחרונה? (Epperrson, Kaul, huot, Hesselton,) (Alexander & Goldman, 1998); כי שיעור הרצידיביזם בקרב עבריינים שפגעו מינית בילדים או בוגרים זכרים גבוה יותר מאלו שלא פגעו בזכרים? ; כי קשר זוגי אינטימי ממושך עשוי להפחית עבריינות מינית חוזרת, ולשם כך נדרש הוא להוכיח (כאשר מדובר על משתנים סטטיים), כי התגורר עם בן/בת זוג במשך שנתיים במהלך חייו? (Hanson & Thornton, 1999; Hanson).

עוד ניתן ללמוד מן המחקר, כי חלק מהשופטים התייחסו להכחשה, אי לקיחת אחריות וחוסר אמפתיה מצד המשיב במכלול השיקולים להטלת הצו. ברם, למרות שאינטואיטיבית אמור להיות קשר בינם לבין רמת המסוכנות, נמצא כי מדובר במשתנים בעלי קשר זניח אם בכלל להערכת מסוכנות לרצידיביזם מיני. משתנים אלה יכולים להעיד, לכל היותר, על התאמה ויכולת של הנבדק להשתלב במסגרת טיפולית והם מכונים "משתנים טיפוליים" (Hanson & Morton- Bourgon, 2004). כמו כן, רבים מעברייני המין מכחישים את ביצוע העבירות שיוחסו להם או ממזערים ממעשיהם או מחומרתם, כתוצאה מפחד מהשלכות חיצוניות שליליות, ממוטיבציה נמוכה או חוסר תובנה, ערך עצמי שיופחת וכו' (Lord & Wilmot, 2004). בנוסף, חשוב להיות ערים לכך שהכחשה איננה דיכוטומית והיא נעה על רצף של שלוש רמות: הפרכה (refutation), מזעור (minimization) והכחשת המרכיבים האישיותיים (depersonalization), כך שגם עברייני מין מכחישים ממוקמים במקומות שונים על פני הרצף.

בנוסף, התרשמתי כי האבחנה בין פדופיל מקובע לפדופיל רגרסיבי איננה בהירה דיה, וכי ישנה נטייה להתייחס אל שתיהן כאל הפרעה בדחף המיני (סטייה מינית). לפי גרות' ובירנבאום (Groth & Birnbaum, 1978) הפדופיל המקובע סובל מהפרעה בדחף המיני ועונה להגדרה של סטייה מינית בהתאם לקריטריונים שנקבעו ב- DSM-IV-TR (2000), ואילו הפדופיל הנסוג לא בהכרח. העדפתו המינית הראשונית הינה כלפי נשים בוגרות, לעומת הפדופיל המקובע שהעדפתו המינית הינה כלפי ילדים והתפתחותו הפסיכו-סקסואלית מעולם לא עברה שלב זה. מעבר לכך, כאשר מעריך המסוכנות איננו מציין בהערכת המסוכנות כי מדובר בחשד או בקיומה של סטייה מינית, בית המשפט אינו עומד על כך כלל, ואף אינו מסיק מכך מסקנה על דרך השלילה. כלומר, אם אין קביעה חד משמעית שמדובר בסטייה מינית, או בחשד לסטייה מינית, אזי אין מדובר בסטייה מינית. לאבחנה זו נודעת חשיבות רבה, שכן סטייה מינית מהווה מנבא מובהק לרצידיביזם מיני (Hanson & Morton-Bourgon, 2004), והיא משפיעה על רמת המסוכנות. מכאן, שהתנאים והמגבלות אשר יוטלו על עבריין מין שאובחן כבעל סטייה מינית פדופילית מקובעת, כמו גם משך תקופת הפיקוח, אמורים להיות מחמירים והדוקים יותר מהתנאים והמגבלות שיוטלו על עבריין מין שביצע עבירת מין על רקע רגרסיבי ולא התמכרותי (וזאת מבלי להמעיט בחומרת העבירה ובהשלכותיה).

לסיכום, נראה כי נודעת חשיבות רבה להבנת השפה והמונחים הקליניים, הקרימינולוגיים והפסיכולוגיים, אשר מופיעים בהערכת המסוכנות. ראוי שתהיה הנגשה של הערכת המסוכנות, תוך אבחנה ברורה, אם היא קיימת, ופירוט הפקטורים מגבירי וממתני המסוכנות. כל זאת לצד פירוט של גורמי הסיכון וגורמי הסיכוי, במידת האפשר. על בית המשפט להבין את המשמעות המסתתרת מאחורי המלים, בבואו להטיל צו פיקוח.

מידת שיקול הדעת של בית המשפט בהטלת צו פיקוח ומעקב

לאחר דיון בשיקולים המשפטיים והקליניים של בית המשפט בבואו להטיל צו פיקוח על עבריין המין, נדון במידת שיקול דעתו, באמצעות ניתוח משך התקופה התנאים והמגבלות שהוטלו. "מציאת נקודת האיזון הראויה, בין זכותו של הנאשם לחרות לאחר תום ריצוי עונשו... לבין האינטרס הציבורי, שנועד להגן על בטחון הציבור מפני עבריינות מין עתידית... מונחית על ידי הצורך בריסון רב בהטלת מגבלות על חירות נאשם שהשלים את ריצוי עונשו... (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל).

ריסון זה בא לידי ביטוי רק בחלק מההחלטות שניתנו על-ידי בית המשפט, שהרי מצא הוא לנכון להטיל צווי פיקוח בכל הבקשות שהובאו בפניו; לצמצם את תקופת הפיקוח, התנאים והמגבלות, כמו גם את סמכויות יחידת הפיקוח, רק בחלק קטן מהבקשות. ממצאים אלה מצביעים על ניצול כוח של הממסד. ממצא מעניין במיוחד נמצא בבית משפט מחוזי בבאר שבע - שם לא צומצמו התנאים והמגבלות ואף לא תקופת הפיקוח באף אחת מן הבקשות, למרות שהתקיים דיון מקיף ומעמיק הנוגע לתכלית החוק, לעריכת איזונים בין האינטרסים השונים ולמידתיות הנדרשת.

הריסון השיפוטי מצריך קודם לכל התייחסות לשאלה האם מתקיימים תנאי הסף להוצאת צו פיקוח, בשים לב לרמת המסוכנות של העבריין שהוכחה (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל). מן הממצאים למדנו כי תנאי הסף התקיימו, לדעת בית המשפט, שהרי ביחס לכל הבקשות שהובאו בפניו הוצא צו פיקוח ומעקב על עבריין המין. עובדה זו מעלה תהיות - האם לא הובאה בפני בית המשפט ולו בקשה אחת, שאיננה מצדיקה הטלת צו פיקוח? האם נהירה לשון החוק לפיה רשא בית המשפט להוציא לגבי עבריין המין צו פיקוח ומעקב, וכי איננו מחויב בכך, גם אם רמת הסיכון הנשקפת מעבריין המין אינה נמוכה?

יתכן כי האחריות מוטלת על כתפי המשיב וסגוריו, שהרי הם ממילא לא הביעו התנגדות לעניין עצם הוצאת הצו, למעט במקרה אחד, אשר נדחה. מסקנה זו עולה בקנה אחד עם הערתה של פוגץ' (2011) לפיה גדר המחלוקת בין ההגנה לתביעה מצטמצם, על פי רוב, לתקופת הפיקוח או לתוכנם של תנאים מסוימים, אך לא לעצם אפשרות הפיקוח וקביעת הצו. במלים אחרות, אם המשיב ובא כוחו לא הביעו התנגדות לעצם הוצאת הצו, מדוע שבית המשפט יעלה אפשרות זו מיוזמתו, שהרי הוא פועל לפי השיטה האדברסרית. למיטב ידיעתי, הנהלים וההנחיות של הסניגוריה הם להיוועץ עם מומחה כאשר מדובר במקרים הגבוליים בהן רמת המסוכנות מוערכת כנמוכה- בינונית ואפילו בינונית. מכאן שיכול להיות שבדיקה זו לא נעשית תמיד, או שהיא נעשית אך תומכת בהערכת המסוכנות, לפחות ככל שמדובר על רמת המסוכנות.

הריסון השיפוטי ביישום ההסדר החקיקתי בעניין צווי פיקוח משתקף גם בשלב שלאחר ההחלטה ליתן צו. הוא נוגע לסוג האמצעים שיש להטילם ולמשך התקופה שבה יחול הצו במסגרת התקופה המרבית. על אמצעים אלה ועל משך תקופת התחולה לעמוד בדרישת המידתיות (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל, עמ' 11).

השיקולים לעניין תקופת הפיקוח והמעקב לפי סעיף 14 לחוק הפיקוח: בית המשפט קושר בין רמת המסוכנות לבית תקופת הפיקוח, מבלי להתחשב במידת הנזק שעבריין עלול להסב,

וככל שרמת המסוכנות גבוהה יותר, כך תקופת הפיקוח ארוכה יותר. בפסיקתו התגבש מעין "תעריפון", הקובע את משך הפיקוח, כפי שספר החוקים קובע את העונש לצידה של כל עבירה בהתאם לחומרתה (חוק העונשין, 1977). התקופה הממוצעת המקובלת להטלת צו פיקוח ומעקב הינה ארבע שנים - תקופה ארוכה יותר מזו שהוערכה במאמרה של פוגץ' (2011). על טענתה של פוגץ' (2011), כי בתי המשפט אינם ממהרים לגזור את תקופת הפיקוח המרבית, גם על עבריינים שהוכרו בעלי מסוכנות גבוהה (פוגץ', 2011), כפי שנמצא גם בעבודת מחקר זו, ניתן להשיב כי "המגמה בפסיקת בתי המשפט מאז כניסת החוק לתוקפו, היא להימנע מלפסוק צו פיקוח לתקופה המרבית מלכתחילה - גם כאשר דרגת המסוכנות גבוהה - ולקצוב את תקופות הפיקוח בתוך מסגרת התקופה המרבית בכדי לאפשר הערכת מסוכנות מחודשת בכל פרק זמן ובחינת הארכת תקופת הפיקוח בהתאם (בש"פ 6817/11 פלוני נ' מדינת ישראל; ראו גם בש"פ 5668/07 חמדני נ' מדינת ישראל; בש"פ 1098/12 פלוני נ' מדינת ישראל).

שיקול הדעת של בית המשפט בכל הנוגע לתקופה הפיקוח רחב לכאורה, אולם מן הממצאים ניתן ללמוד כי ידיו כבולות. הוא כפוף, מן הסתם, ללשון החוק, והוא מכפיף את עצמו להחלטת וועדת השחרורים ולהערכת המסוכנות.

בתי המשפט הוציאו צווי פיקוח לתקופות של מעבר לשנה אחת, ללא יוצא מן הכלל. ברם, הכללים האתיים והמקצועיים להערכת מסוכנות בעברייני מין (2011), אשר משמשים את מב"ן ואת המרכז להערכת מסוכנות, קובעים כי "הערכת מסוכנות תקפה לשנה."! ובמקרים מסוימים "....ניתן לבדוק עבריו מין גם אם חלפה פחות משנה מאז הבדיקה האחרונה.

במצב דברים זה, ובהסתמך על האמור בסעיף 6(א) לחוק הפיקוח (2006) לפיו "הגופים המנויים בסעיף קטן זה, לא יחליטו בנוגע לעברייני מין בעניינים המפורטים להלן אלא לאחר קבלת הערכת מסוכנות עדכנית..."", ניתן לטעון כי כל הצווים שניתנים לתקופה של מעבר לשנת אחת בטלים ומבוטלים. האם המחוקק לא היה ער לכך, שהערכת המסוכנות תקפה לשנה אחת בלבד? ואם היה ער לכך ובכל זאת החליט לאפשר להטיל צו פיקוח לתקופה של עד חמש שנים על פי עיקרון היעילות, סתר הוא את אשר קבע בעצמו בסעיף 6(א) לעיל, שהרי לאחר שנה כבר אין מדובר בהערכת מסוכנות עדכנית.

יחד עם זאת, בהנחה שזה המצב הקיים, נראה לי, כי ראוי שיעשה שימוש מושכל בחוק הפיקוח לטובת שחרורו המוקדם של אסיר ממאסר. דהיינו, מקום שבו הוועדה לא היתה מוצאת לנכון לשחרר אסיר ממאסר בשל שיקולי מסוכנות, תוגש תוכנית הכוללת תנאי פיקוח ומעקב, אשר יהיה בהם כדי להפחית מרמת הסיכון של האסיר. מהמחקר הנוכחי לא ניתן היה ללמוד על

מהלך כזה. ניתן היה ללמוד ההיפך - השתת צו פיקוח על עברייני מין ששחררו שחרור מוקדם מן המאסר, וגם זאת בשני מקרים בלבד.

השיקולים לעניין תנאי הפיקוח והמעקב לפי סעיף 13 לחוק הפיקוח וסמכויות קציני

הפיקוח לפי סעיף 18 לחוק: בית המשפט העליון קבע בשורה של פסקי-דין כי "בבוא בית המשפט לבחון בקשה למתן צו פיקוח בעניינו של עבריין מין נדרש הוא לבחון אם תנאי הפיקוח והסמכויות המנויים בצו מקיימים את האיזון הראוי בין האינטרס הציבורי לבין זכויות העבריין וחירויותיו (בש"פ 1098/12, פלוני נ' מדינת ישראל). במלים אחרות, עליו לבחון את היחס הסביר בין המטרה לאמצעי (ברק, 1996). להתאמה של אמצעי הפיקוח למטרת החוק ולהתאמת ההגבלות ותנאי הפיקוח שהוטלו על העבריין לסיכון הנשקף ממנו, ישנה חשיבות רבה, במיוחד לאור הסנקציה העונשית הקבועה בסעיף 22 לחוק הפיקוח והיא שנתיים מאסר. כיום אנו עדים יותר ויותר להגשת כתבי אישום שמוגשים נגד עברייני מין אשר הפרו את צו הפיקוח. תנאי גורף שמעלה את הסיכוי שעבריין מין לא יוכל לעמוד בו ויפר אותו.

בהתאם לחלוקה שנערכה בבש"פ 9220/10 (פלוני נ' מדינת ישראל), סביר היה להניח כי לפחות נושא המגבלות המנויות בקבוצה השלישית, המאופיינת בפגיעה כללית בחירותו של עבריין המין ועל כן קשה היא יותר - ישקלו בכובד ראש על ידי בית המשפט, וכי נראה את דרך הבדיקה המורכבת מארבעה חלקים - קיומה של הצדקה להטיל תנאי פיקוח, בדיקת מידת הפגיעה בחירות העבריין עקב תנאי פיקוח מסוים, הלימה ומידתיות - מיושמת הלכה למעשה, בבואו להטיל אחד או יותר מהתנאים הללו. אולם, בפועל נדמה כי אין כך הדבר. הרטוריקה הינה של "מידתיות" ו"איזונים", אולם במרבית החלטות בית המשפט איננו מבטא את דרך הבדיקה ולא ניתן ללמוד על הלך החשיבה ועל תהליך ההבניה, למרות שתנאים מהקבוצה השלישית מוטלים במקרים רבים. הדבר בולט למשל בכל הקשור למגבלה על עיסוקו של עבריין המין ולהיתר כניסתו של קצין הפיקוח לביתו של עבריין המין.

התנגדותה של הסניגוריה להטלת מגבלות אלה נדחתה על ידי בית המשפט בכל פעם שהועלתה במסגרת התיקים שנבחנו במחקר הנוכחי. אולם, בהחלטות מאוחרות יותר, נמתחה ביקורת של בית המשפט על חוסר ההתאמה בין ההגבלות ותנאי הפיקוח (בש"פ 1098/12, פלוני נ' מדינת ישראל) ונקבע כי "[...] יש ממש בדברי הסנגור לפיהם בהתאם לסעיף 13(ב) לחוק על בית המשפט לקבוע בצו הפיקוח את התנאים המגבילים בנוגע למקומות עבודה מסוימים [...] "(צ"א (ת"א) 34286-02-12, מדינת ישראל נ' פלוני, עמ' 2), וכי על המגבלה להיקבע על ידי בית המשפט ולא על ידי קצין הפיקוח. (בש"פ 1098/12, פלוני נ' מדינת ישראל).

כמו כן, צמצם בית המשפט את המגבלה לעניין היתר הכניסה לביתו של עבריין המין לפי סעיף 18(א)(4), באומרו כי "[...] יש לקבוע בצו הפיקוח כי על קצין הפיקוח המבקר בביתו של העורר להודיע לעורר זמן סביר טרם הביקור על הגעתו. [...]". (בש"פ 1098/12 פלוני נ' מדינת ישראל. ראו גם בש"פ 5876/10, פלוני נ' מדינת ישראל).

עוד העלו ממצאי המחקר כי בית המשפט אינו מקפיד על ניסוח מדויק כפי שמופיע בסעיף 13(ב)(7) לחוק הפיקוח, ומוסיפים לצד המילה "התחברות" גם את המילה "שהייה". ביום 20 יולי 2011, קיבל בית המשפט המחוז בת"א את טענת הסניגוריה וקבע כי "... יש ממש בדברי ב"כ המשיב, לפיהם המונח "שהייה" [...] איננו מופיע בסעיף 13 לחוק ההגנה על הציבור מפני עברייני מין, ומופיע המונח "התחברות" (צ"א (ת"א) 5908-07/11 מדינת ישראל נ' פלוני).

פירוש הדבר הוא, כי מדובר ברשימה סגורה של תנאים, כפי שנקבע בבש"פ 10216/08 (פלוני נ' מדינת ישראל). על כך עמדה גם פוגץ' (2011) באומרה כי "על פי לשונו של סעיף 13(ב) לחוק, נראה כי רשימת התנאים סגורה, ובית משפט לא יוכל להוסיף עליה, לעומת בריטניה, למשל, שם הכיר המחוקק בצורך להתאים את תנאי הצו לעבריינים מסוים, על נסיבותיהם האישיות, והשאיר את הדבר לשיקול דעתו המוחלט של השופט. עם זאת, סוברת פוגץ' (2011), כי כמה מתנאי רשימה זו גמישים, כגון הגבלת 'הימצאות בסביבת מקומות מסוימים', או הגבלת 'רכישה, החזקה או נשיאה של חפצים מסוימים'. סעיפים אלה רחבים דיים על מנת לכלול טווח בלתי מוגבל של מקומות וחפצים על פי שיקול דעתו של בית המשפט, כפי שנעשה הלכה למעשה. בית המשפט הגדיר בפסיקה מהם מקומות כינוס ייחודיים לקטינים, על מנת שהניסוח לא יהיה רחב ומעומעם מדי, כטענת ב"כ המשיב (ב"ש (ת"א) 92665/07, אמסלם נ' מדינת ישראל). הרשימה הסגורה ממחישה את שיקול הדעת המצומצם של בית המשפט. שיקול הדעת המצומצם בא לידי ביטוי גם באי מימוש "...האמצעים המאפשרים לו לגבש מיבנים מגוונים של הסדרי פיקוח. בשימוש בסמכויותיו, עליו לברור את המבנה המתאים למקרה המסוים לשם השגת תכלית החוק, תוך פגיעה פחותה ככל האפשר בחירותיו של עבריין המין." (בש"פ 962/10, פלוני נ' מדינת ישראל).

למיטב ידיעתי, הממצאים משקפים את המציאות הרווחת בכלל צווי הפיקוח. מעטים המקרים בהם בית המשפט גרע תנאי מן התנאים המבוקשים (להבדיל מצמצומו), כמו גם המקרים בהם בית המשפט הוסיף תנאים על התנאים המבוקשים וגיבש מבנים בעצמו, וכפועל יוצא של השיטה האדוורסרית, בית המשפט מכפיף החלטתו להמלצתה של יחידת הפיקוח ולבקשתה של המדינה ולנכלל בה, למרות שעומד על כך ש"שיקול דעתו של בית המשפט בהליך

הוצאת צו הפיקוח נעשה לאור המלצותיה של יחידת הפיקוח, אולם בסופו של יום, בית המשפט הוא האמון על עריכת האיזון הסופי בין האינטרס של ההגנה על הציבור וזכויותיו של עבריין המין (בש"פ 1179/09 פלוני נ' מדינת ישראל; ראו גם בש"פ 5668/07 פלוני נ' מדינת ישראל), וכי "[...] שיקול דעתו של בית המשפט הינו עצמאי, ואין כל מניעה כי בית המשפט יכלול בצו תנאים החורגים מבקשתה של המדינה, ככל שראה לנכון במסגרת האיזון האמור." (בש"פ 1179/09 פלוני נ' מדינת ישראל). בכך, למעשה, בית המשפט הופך להיות תגובתי (רה-אקטיבי) ולא פרואקטיבי, שכן ברוב המקרים הוא נענה לתנאי המעקב ולסמכויות המבוקשים ואינו מגבש מיבנים מגוונים. יתכן כי מלאכת גיבוש המבנים לא תוכל להיעשות בבטחה, כל עוד השפה הקלינית איננה שגורה בפי בית המשפט והאבחנה המבדלת, עליה עמדנו, איננו ברורה מאליה. נראה כי בית המשפט תלוי מדי בהערכת המסוכנות ובהמלצות יחידת הפיקוח. הסתמכות זו אינה ייחודית לישראל, כמובן, אף שרק בישראל, כך נראה, עם סיווג העבריין, על השלכותיו המשפטיות הרחבות, נשען כל כולו על הערכת גורמים לבר משפטיים. במרבית המדינות הערכת המסוכנות היא נתון אחד בלבד במכלול, וגם זאת רק לעתים (פוגץ', 2011).

נדמה כי אין תחום שבו בית המשפט כה תלוי בכלי עזר מקצועי, כפי שהיטיבה לתאר גרשוני (2008, עמ' 127) "הסדרים כאלה מטילים תפקידים מסוג חדש על בתי המשפט, שכן עליהם לחרוג מתפקידם המסורתי להביא עבריינים על עונשם בגין מעשי העבר שהוכחו במשפט, ולהעריך את הסכנה הצפויה מהתנהגותו של העבריין. ברור שבתי המשפט אינם מסוגלים למלא תפקיד חדש זה בלי כלי עזר מקצועי ולכך נועדה הערכת המסוכנות." אמנם, במקרים רבים, במסגרת דיונים אלה ואחרים, מוגשות חוות דעת מטעם מומחים, אולם נדמה כי שיקול הדעת של בית המשפט רחב יותר ויכולת התמרון גדולה יותר. כך למשל בשלב הדיון בעונש (Sentencing), בית המשפט נעזר באנשי מקצוע (שירות המבחן ותסקירים שונים) (קנאי, 2009), אולם הטיעון לעונש הוא פתוח ואין מדובר בהצעה מובנית וסגורה. זאת ועוד, גם המשיב ובא כוחו נמצאים בעמדה ראקטיבית, שכן הם מגיבים לבקשה המובנית ואין להם כל אפשרות להביא הצעה משלהם.

בבואו של בית המשפט לגזור את עונשו של העבריין, למשל, ניצבת האפשרות לבחור באחד או יותר מהמודלים הענישתיים. בהיותו "שופט גמיש" (Walker, 1985), בהיעדר כל עקרונות להדרכת שיקול הדעת של השופט בבחירה ובאיזון בין שיקולי הענישה השונים - שיקול

הדעת של השופט הוא רחב בלתי מכוון ובלתי מבוקר (קנאי, 1991)¹⁶, לעומת המודל הגמולי שבו שיקול הדעת של השופט מצומצם, מוגבל ומוכוון (קנאי, 1991; ראו: Morris, 1982).

אם כן, ניתן לומר, כי על אף שהמודל התועלתני הוא העומד בבסיס חוק הפיקוח, האופן בו מגשים בית המשפט את תכלית החוק הינה מצומצמת, בדומה למודל הגמולי. גמישותו של השופט נעלמת ואת מקומה תוספת בקשת הפרקליטות, הנשענת על המלצת יחידת הפיקוח, הנגזרת מהערכת המסוכנות של עברין המין. מסקנות אלה עולות בקנה אחד עם מסקנותיה של פוג'י (2011), אשר מציינת כי תפקידם של השופט והצדדים הוא לבחון את הערכות המסוכנות ולבקרן. היא מוסיפה ואומרת כי עשרות פסקי דין נקראו לצורך המאמר שכתבה, אולם רק באחד בחנה השופטת לעומק את הדרך שבה נערכה הערכת המסוכנות, ובפסק דין אחר ביקש בית המשפט הערכת מסוכנות נוספת, מאחר שסבר כי המעריך לא בדק את העברין. המחוקק הניח כי השופט לא יקבל את ההערכה אוטומטית, וכי יוכל, בדרך כלשהי, לבדוק את מהימנותה וערכה, אולם ממצאי מחקר זה מעלים כי לשם כך נדרשת מומחיות.

¹⁶ לציין, כי צווי הפיקוח שנבדקו במחקר הנוכחי הוטלו טרם כניסתו של תיקון חוק העונשין בדבר הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה.

סיכום ומסקנות

עבודת מחקר זו בחנה את הבניית שיקול הדעת של השופטים בבואם להטיל צו פיקוח על עברייני מין במסגרת חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, התשס"ו-2006, ואת מידת שיקול הדעת של בית המשפט.

ממצאי המחקר העלו שתי תמות עיקריות לאורך שוקלים השופטים את החלטתם: תמה אחת מאגדת תחתה שיקולים משפטיים, ותמה שניה מאגדת תחתה שיקולים קליניים. השיקולים המשפטיים כוללים שיקולי ענישה מסורתיים, הנשענים על התיאוריה התועלתנית, כאשר השיקול המרכזי הינו השיקול המניעתי. השיקולים הקליניים נשענים על הערכת המסוכנות, והם כוללים מושגים מעולם הקרימינולוגיה, הפסיכולוגיה והפסיכיאטריה.

התיאוריה התועלתנית עולה בקנה אחד עם תפיסות פוזיטיביסטיות ועם הסברים פסיכולוגיים-פסיכיאטריים של העבריינות, המהווים את ה"המודל הרפואי", שבסודן אבחון הסיבות לעבריינות של אדם ובניית תוכנית טיפול ושיקום. השיח הופך להיות קליני וכולל בתוכו מושגים של טיפול, שיקום והרחקה מהחברה לצורך הגנה עליה. אסכולה זו הובילה לפיתוח כלים חברתיים להגביל עברייני מין כחלק מהתפיסה של זכות החברה להגן על עצמה מפני עבריינות, ובהם "חוק מניעת העסקה", "חוק ההרחקה" ו"חוק הפיקוח". חוק הפיקוח הוא בעצם "הפנולוגיה החדשה". החשיבה היא של "ניהול סיכונים" ושל הפעלת סמכויות פיקוח ומניעה נגד אנשים השייכים לקבוצות סיכון המועדות יותר לביצוע עבירות.

מאז כניסתו לתוקף של החוק, ניתנו מספר החלטות חשובות אשר מדגישות את הצורך בביקורת שיפוטית קפדנית ובאימוץ פרשנות מצמצמת של המגבלות המוטלות על פי חוק. בית המשפט העליון עמד על העקרונות והדילמות העומדים בבסיס החוק והדגיש את הצורך בקביעת בלמים ואיזונים שיבטיחו יישום מידתי של החוק. צמצום המגבלות ותקופת הפיקוח באו לידי ביטוי בסקירת הספרות ובפרק הממצאים של המחקר הנוכחי. אף על פי כן, הדרך בה קובע בית המשפט את הבלמים והאיזונים שיבטיחו יישום מידתי זה לעתים איננו בא לידי ביטוי בדברי השופטים בכתיבת הנימוקים ובתוצאה הסופית.

הביקורת אודות חוק הפיקוח נוקבת במיוחד נוכח הגברת הכח שניתן לממסד - גם לבתי המשפט וגם למערכי המסוכנות. השילוב בין תפיסה חברתית, המעמידה בצד אחד את הפגיעה החמורה הנובעת מביצוע עבירות מין ומנגד את עבריין המין כבלתי אנושי, עם יומרה מקצועית

לאבחן עברייני מין ולקבוע מי מסוכן וכיצד לנטרל את מסוכנותו, יוצרים קרקע פוריה לפיתוח כלים חברתיים מגבילים דוגמת חוק הפיקוח (לרנאו ועוז, 2010).

הביקורת נוקבת גם נוכח המגבלות והעדר הנתונים על מהימנות כלי האבחון להערכות מסוכנות הקיימים כיום, כמו גם היעדר מחקר שיטתי המלווה את יישום החוק, שכן הערכת המסוכנות הפכה לכלי המרכזי לקבלת החלטה ליישום החוק והיא מהווה המלצה בפני בית משפט בעניין הפעלת אמצעי פיקוח ומעקב. הכלים האקטואריים המשמשים את מערכי המסוכנות בעולם המערבי לא תוקפו במדינת ישראל, ומערכי המסוכנות בארץ עורכים ראיון קליני ומשקללים את הפקטורים שנמצאו בספרות כמגבירי מסוכנות לכדי הערכה כללית. הערכת מסוכנות קלינית נחשבת בספרות המקצועית לכלי אבחון מיושן, הנתון להטיות אישיות של מעריך המסוכנות, לא מהימן ובעל שיעור גבוה מאוד של טעויות - טעות המוגדרת כ"טעות שלילית" (false negative) וטעות המוגדרת כ"טעות חיובית" (false positive).

בהיעדר מחקר, כאמור, לא ניתן לערוך תיקוף לכלים ולהערכות המסוכנות בישראל, ולא ניתן לבדוק טעויות מסוג false negative. חשוב לערוך מחקר כזה מעבר למחקרי רצידיביזם של עברייני מין, הנערכים בארץ ובעולם, אשר מצביעים על שיעור נמוך יחסית של חזרתיות בעבירות מין לעומת עבירות אחרות.

נראה כי השופטים אינם מודעים די הצורך למגבלות ולספקות העולים בנוגע לתקפותם ולמהימנותם של כלי ההערכה הקיימים בעולם בכלל ובארץ בפרט, והם מייחסים להערכת המסוכנות הילה של אמצעי מדעי אובייקטיבי ואפקטיבי לחיזוי מסוכנות, עליו מתבססים בהחלטתם להטיל צו פיקוח. כך או כך, הערכת המסוכנות במתכונתה הנוכחית איננה שלמה ואיננה חתומה, שכן היא כוללת לרוב גורמי סיכון, אך לא את גורמי הסיכוי ולא את הצרכים. גורמי הסיכון הינם מצביים, לעומת גורמי הסיכוי שהם תהליכיים. כמו כן, הערכת המסוכנות איננה מותאמת לעברייני מין בעלי לקות שכלית והיא איננה מונגשת ברוח חוק הליכי חקירה והעדה לאנשים עם מוגבלויות, כפי שהיא איננה רגישה דיה לבחינת רמת מסוכנותו של עברייני מין מתרבויות שונות, אשר עולם המושגים שלהם והשפה שלהם שונים. נראה כי החוק נתן מעמד של בכורה לכלי אשר הדעת לא ניתנה עליו מספיק.

כמו כן, השופטים אינם מצויים דים במחקרים המצביעים על גורמים הקשורים לרצידיביזם מיני, ועל כן שיקולים קליניים מסוימים שעומדים בבסיס החלטתם, לא רלבנטיים בחלקם. חלק מהשופטים נוטים לייחס חשיבות לגורמים הקליניים באופן אינטואיטיבי, על פי מיטב הבנתם, ולא דווקא לאורו של ידע שנלמד מתוך הספרות. כך למשל, נהגו חלק מהשופטים

להתייחס אל גורמים של הכחשה, ליקוי באמפתיה, מוטיבציה נמוכה לטיפול, כאל גורמים מגבירי מסוכנות, למרות שאלה נמצאו כבעלי קשר זניח או שאינם מגלים כל קשר להערכת מסוכנות מינית, ולכל היותר יכולים להעיד על התאמת הנבדק וליכולתו להיות במסגרת טיפולית. יחד עם זאת, יש לציין כי מרבית השופטים נוהגים להתייחס לרמת המסוכנות בכלל ולא לגורמים בפרט.

ממצאי המחקר הנוכחי העלו בבירור את השונות בין השפה המשפטית לשפה הקלינית ואת חוסר הידע לפרש את האמור בה ומכאן המלצתי לייחד לשופטים השתלמויות בנוגע להיבטים קליניים, פסיכולוגיים ופסיכיאטריים של עברייני מין, מעבר להיבטים משפטיים, בהם, מן הסתם ניכרת בקיאותם. להבנת השפה הקלינית, לרבות המאפיינים והסיווג של עברייני מין, נודעת חשיבות רבה הן לעניין הערכת המסוכנות, הן לעניין הטיפול והן לעניין הפיקוח. המלצה זו עולה בקנה אחד עם המלצתה של פוג'י (2011) להכשיר את הגורמים המשפטיים גם בצדדים הלא משפטיים של הערכות המסוכנות, במטרה להבין, לפחות, שישנן דרכים שונות להעריך מסוכנות ושיש ביקורת על דרכים אלה, וכי רצוי לעשות זאת תוך מבט רב-תחומי וביקורתי.

אשר למידת שיקול הדעת השיפוטי - לכאורה מדובר בשיקול דעת רחב של השופט, שהרי אין עסקינן במודל הגמול, אך בפועל נדמה כי השופט תלוי באופן מוחלט בהערכת המסוכנות ובהמלצות יחידת הפיקוח. מעריכי המסוכנות, אשר בידם נתונה המומחיות, מעבירים את הערכת המסוכנות ליחידת הפיקוח, אשר גוזרת מתוכה המלצות הן לאשר למשך תקופת הפיקוח והן אשר למגבלות הנדרשות. יחידת הפיקוח מעבירה המלצתה לפרקליטות, אשר הופכת להיות חוליה טכנית, המעתיקה את המלצות יחידת הפיקוח לכדי בקשה רשמית לבית המשפט ובכך מבקשת להוציא אל הפועל את מסקנות והמלצות מעריכי המסוכנות ויחידת הפיקוח (ראה נספח). בית המשפט מכנס את הצדדים לדיון, אולם בכל מקרה, הדיון נעשה סביב אותה מסגרת מצומצמת של מגבלות ברשימה שהוצעה לו בבקשה להטלת הצו. אמנם החוק נותן בידי בית המשפט אמצעים המאפשרים לו לגבש מבנים מגוונים של הסדרי פיקוח, אולם מדובר ב"רשימה סגורה" של תנאים ובפועל הדבר כמעט שלא נעשה.

כאשר מדובר בתקופת הפיקוח נראה כי לשופט שיקול דעת רחב יותר, אולם הממצאים העלו כי ידיו כבולות. יש לציין, כי למרות שהערכת המסוכנות תקפה לשנה אחת בלבד, בתי המשפט נוהגים להטיל צווי פיקוח ומעקב לתקופות ארוכות יותר, בהתאמה לרמת המסוכנות לרצידיביזם מיני הנשקפת מעברייני המין.

ולסיום, כאן המקום להביע דעתי ולקרוא לשילובה של הקרימינולוגיה החיובית (Ronel

& Elisha,2010) גם בכל הנוגע לפיקוח על עברייני מין, בדומה להמלצתה של אלישע (2010)

במחקרה. עברייני המין שהשתתפו במחקר הביעו רגשות חיוביים מסוג תקווה, אמונה ואופטימיות, ביחס לעתידם וליכולת השיקום וההשתלבות התקינה שלהם בקהילה לאחר שחרורם מהכלא. לצד זאת, רובם הודו כי הם יזדקקו גם בעתיד להמשך תמיכה ופיקוח עליהם, שיסייעו להם בחיזוק ושימור השינויים החיוביים אצלם לאורך הזמן וגם ימנעו מהם מלמעוד. מכאן ניתן לומר, כי שימוש מושכל בחוק הפיקוח, הכולל פיקוח ושיקום, במקרים המתאימים, יכול להוות מערך תמיכה שכזה - מערך תמיכה אשר יסייע בשילובם מחדש בחברה לפי תיאוריית הביוש הרה אינטגרטיבי (Braithwaite, 1989) וימנע רצידיביזם.

רשימה ביבליוגרפית

- אבולעפיה, יי (2008). הבניה קרבנית ככלי להערכת מסוכנות בקרב עברייני מין. בתוך: א' שוהם (עורכת). *הפיקוח על עברייני מין בישראל - ענישה או טיפול?* (עמ' 63 - 90). תל-אביב: הוצאת פרלשטיין-גינור.
- אידיסיס, יי, שחורי מ' (2009). *מרכז יום לטיפול בעברייני מין בקהילה*. ירושלים: המוסד לביטוח לאומי. מנהל המחקר והתכנון והאגף לפיתוח שירותים.
- אייזנשטדט, מ' (2007). האם המושג "מסוכנות מסוכן"? *ביטחון סוציאל*, 7, 65 - 88. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: http://www.btl.gov.il/Publications/Social_Security/BitahonSocial75/Documents/ajzenatadt.pdf
- אלישע, א' (2010). *חלון הזדמנויות? בחינת גורמים חיוניים בקרב אסירים עברייני מין והשפעתם על תפישת המאסר כהזדמנות לשינוי ותיקון דרך חיים*. חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה. אוניברסיטת בר-אילן.
- אלישע, א', רונאל נ' ואידיסיס יי (2011). חומות של תקווה - קבלה חברתית ושינוי דרך החיים של עברייני מין כלואים. בתוך: א' תימור וני' אנגלנדר (עורכים). *עבירות ועונשים בישראל - תיאוריה ויישום. צוהר לבית סוהר*, 14, עמ' 10 - 28.
- אפשטיין, ר' וורד, ט' (2010). הטיפול בעברייני מין: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי - מבוא. בתוך: מ' שחורי, ש' בן-דוד, מ' חובב (עורכים). *טיפול בעברייני מין: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי* (עמ' 231 - 248). ירושלים: הוצאת כרמל וקשת.
- אתגר, ט' (2009). רגישות רב-תרבותית - כלי הכרחי בטיפול בקטינים שתקפו מינית. *עט השדה - כתב עת בנושא ילדים ונוער במצבי סיכון ובני משפחותיהם*, 3, עמ' 1 - 9.
- בזק, יי (1981). *הענישה הפלילית דרכיה ועקרונותיה*. תל-אביב: הוצאת דביר.
- בירנבוים, מ' (1993). *מי מפחד מעבודת מחקר? : תכנון וכתובה של הצעת מחקר ודו"ח מחקר במדעי*. תל-אביב: הוצאת מפעלים אוניברסיטאיים.
- בן דוד, ל', פישמן, א' ותקווה ר' (2008). סקירה משווה בנושא הטיפול בעברייני מין והפיקוח עליהם. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m01290.pdf>
- בן דוד, ש' ושחורי, מ' (2008). התגובה החברתית לעברייני מין: ענישה, פיקוח, טיפול ושיקום מונע. בתוך: א' שוהם (עורכת). *הפיקוח על עברייני מין בישראל - ענישה או טיפול?* (עמ' 183 - 197). תל-אביב: הוצאת פרלשטיין-גינור.
- בן-דוד, ל', פישמן, א' וצדוק ד' (2006). הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה - סקירה משווה. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m01800.pdf>
- בן יהודה, נ' (1982). מדיניות חברתית בנושא התמודדות עם תופעת השימוש לרעה בסמים: סקירת מודל וניתוח סוציולוגי השוואתי. *עבריינות וסטייה חברתית*, 2-1, עמ' 7-43.
- בן פורת, ד', פישמן, א' (2005). מסמך רקע בנושא: רצידיביזם בקרב בעברייני מין. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m01286.pdf>
- בן-צבי, ק', ולק, ד' (2011). חוזרים למאסר - רצידיביזם של אסירים פליליים משוחררי 2004 בישראל. בתוך: א' תימור וני' אנגלנדר (עורכים). *עבירות ועונשים בישראל - תיאוריה ויישום. צוהר לבית סוהר*, 14, עמ' 10 - 28.
- בר-אופיר, ד' (2004). *שיקולי ענישה בעבירות מין חמורות*. תל-אביב: פרלשטיין-גינור.
- בר-ניב, מ., וספרא, צ. (2009). יעילות הבניית שיקול הדעת השיפוטי בהחמרה עם עברייני חוזרים. בתוך: ד' ארד-אילון, יי רבין ויי' ואקי (עורכים). *ספר דיויד וינר - על משפט פלילי ואתיקה* (עמ' 583 - 299). תל-אביב: ההוצאה לאור של לשכת עורכי הדין בישראל.
- ברק, א' (1996). הקונסטיטוציונליזציה של מערכת המשפט בעקבות חוקי-היסוד והשלכותיה על המשפט הפלילי. *מחקרי משפט*, י"ג, עמ' 1 - 21.
- גימשי, ד' (2008). מודל יישומי למאבק בפשיעה נגד הסביבה. דו"ח מחקר המוגש לקרן קיימת אוסטרליה. ראשון לציון: המכון לחקר ביטחון הקהילה, המסלול האקדמי המכללה למנהל.
- גרשוני, ר' (2008). היבטים משפטיים של הפיקוח על עברייני מין בישראל. בתוך: א' שוהם (עורכת). *הפיקוח על עברייני מין בישראל - ענישה או טיפול?* (עמ' 117 - 133). תל-אביב: הוצאת פרלשטיין-גינור.
- דגן, נ' (2010). *הליך קבלת ההחלטות בוועדות שחרור אסירים בישראל*. חיבור לשם קבלת תואר מוסמך במשפטים. אוניברסיטת בר-אילן.

דין וחשבון הוועדה לבחינת דרכי ההבנייה של שיקול הדעת השיפוטי בגזירת הדין (1997). ירושלים: המדפיס הממשלתי.

הורוויץ, ע' (2003). הליך גזירת הדין: היבטים דיוניים וראייתיים. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור למשפטים. האוניברסיטה העברית.

הסניגוריה הציבורית (2010). דוח פעילות לשנת 2008 - 2009. תל-אביב: משרד המשפטים, הסניגוריה הציבורית הארצית.

הסניגוריה הציבורית (2012). דוח פעילות לשנת 2010 - 2011. תל-אביב: משרד המשפטים, הסניגוריה הציבורית.

ויגנסקי, א' (2006). שיפוט מוסרי בקרב שופטים: פסיכודינאמיקה פונקציונאלית של הקצאת ענישה בין עבירות פליליות. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בר-אילן.

וייס, י' (2008). כלים מובנים להערכת מסוכנות בקרב עברייני מין. בתוך: א' שוהם (עורכת). הפיקוח על עברייני מין בישראל - ענישה או טיפול? (עמ' 47 - 61). תל-אביב: הוצאת פרלשטיין-גינורסר.

חובב, מ' ועדן, ל' (2008). שירות המבחן לנוער בישראל - רקע, התפתחות השירות ומגמות לעתיד. בתוך מ. חובב, ח. מהל ומ. גולן, מסיכון לסיכוי: התערבויות טיפוליות בנוער עובר חוק ובצעירים במצוקה. ירושלים: כרמל.

חסין, י' (1984). ניבוי קליני לעומת ניבוי סטטיסטי. עבריינות וסטייה חברתית. י"ב, עמ' 65 - 85. חסין, י' וקרמניצר, מ'. (תשנ"ד). עבירת ההתפרצות - המשתנים המשפיעים על מידת האחידות בענישה. משפטים, כ"ב, עמ' 533-569.

כהן, ד' (2010). הערכת סיכון כחלק מתהליך הטיפול בעברייני מין בוגרים. בתוך: מ' שחורי, ש' בן-דוד, מ' חובב (עורכים). טיפול בעברייני מין: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי (עמ' 29 - 44). ירושלים: הוצאת כרמל וקשת.

כללים אתיים ומקצועיים להערכת מסוכנות בעברייני מין (2011). באר יעקב: משרד הבריאות, המרכז הרפואי לבריאות הנפש והמערך הקהילתי.

לנדאו, ר' (2007). אתיקה במחקר: ציוני דרך ומגמות. בתוך: ר' לנדאו וג' שפיר (עורכים). אתיקה במחקר (עמ' 29-46). ירושלים: מאגנס.

לרנאו, ח' ועוז, א' (2011). "למה אסור להתאהב בחוק הגנה על הציבור מפני עברייני מין - מבט ביקורתי". הפרקליט, נ"א, 2011.

מזרחי, ש', טל, א' (2010). תוכניות לשיקום אסירים: רקע וסקירה משווה. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02455.pdf>

משרתת ישראל. דין וחשבון שנתי (2010). נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: http://www.police.gov.il/meida_laerach/pirsomim/Documents/Book2010.pdf

נחמיאס, ד', נחמיאס, ח'. (1982). שיטות מחקר במדעי החברה. תל-אביב: עם עובד.

סילפן, פ' (2010). פתח דבר - זיהירות. בתוך: מ' שחורי, ש' בן דוד ומ' חובב (עורכים). טיפול בעברייני מין בישראל: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי (עמ' 7-9). ירושלים: הוצאת כרמל וקשת.

סלונים-נבו, ר' (1994). טיפול בפונים שלא מרצון: אפיונים מיוחדים, בתוך: י. ווזנר, מ. גולן ומ. חובב (עורכים), עבריינות ועבודה סוציאלית: ידע והתערבות (עמ' 16 - 27). תל-אביב: הוצאת רמות, אוניברסיטת תל-אביב.

סנג'רו, ב' (2006). מי מעוניין במאסרים מרובים ומומשכים יותר? על הצעת חוק העונשין (תיקון): הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה, תשס"ה-2005. עלי משפט, ה, 247 - 273.

סרוגוביץ, מ' (2010). הערכת מסוכנותם של עברייני מין בישראל בראייה ביקורתית. בתוך: מ' שחורי, ש' בן-דוד, מ' חובב (עורכים). טיפול בעברייני מין: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי (עמ' 93 - 113). ירושלים: הוצאת כרמל וקשת.

עדן, ט' ובר, י' (2010). הטיפול בעברייני מין בשירות המבחן למבוגרים. בתוך: מ' שחורי, ש' בן דוד ומ' חובב (עורכים). טיפול בעברייני מין בישראל: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי (עמ' 148 - 169). ירושלים: הוצאת כרמל וקשת.

עציוני, ל' וקלצקי, ט' (2011). תופעת הפדופיליה וחוק הגנה על הציבור מפני עברייני מין - על החיבור המתבקש בין פסיכולוגיה פסיכיאטרית לבן פיתוח נורמות משפטיות ראויות להתמודדות עם התופעה. עלי משפט, ט, 239 - 305.

עשת, ת' ווינמן, ח' (2010). מרכז יום לטיפול בעברייני מין מבוגרים בקהילה. בתוך: מ' שחורי, ש' בן דוד ומ' חובב (עורכים). טיפול בעברייני מין בישראל: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי (עמ' 171 - 191). ירושלים: הוצאת כרמל וקשת.

צבר בן-יהושע, נ' (2001). המחקר האיכותי בהוראה ובלמידה. גבעתיים: מסדה.

קמא, ע' (2008). הענישה ועברות מין. בתוך: א' שוהם (עורכת). הפיקוח על עברייני מין בישראל - ענישה או טיפול? (עמ' 135 - 140). תל-אביב: הוצאת פרלשטיין-גינורסר.

קן, מ' (2007). ועדות הלסיניקי למחקרים בבני אדם. בתוך: ר' לנדאו וג' שפיר (עורכים), *אתיקה במחקר* (עמ' 125-130). ירושלים: מאגנס.

קנאי, ר' (1991). *קביעת מסגרות משפטיות להדרכת שיקול הדעת של השופט בענישה*. חבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. אוניברסיטת בר-אילן.

קנאי, ר' (2009). ראיות בשלב גזירת הדין - בעקבות הצעת החוק להבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה. בתוך: ד' ארד-אילון, י' רבין וי' ואקי (עורכים). *ספר דיויד וינר - על משפט פלילי ואתיקה* (עמ' 265 - 311). תל-אביב: ההוצאה לאור של לשכת עורכי הדין בישראל.

רוזין, מ' (2010). פתח דבר. בתוך: ע' רובין (עורכת). *ילדות הפקר - היבטים של פגיעה מינית בילדות בתוך המשפחה*. ירושלים: איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל.

ריד, מ' (2008). *עכשיו אני. זה לא לנצח: מסע ההחלמה מטראומה מינית מתמשכת בילדות*. קרית ביאליק: הוצאת אח.

שהם, א' (2008). הקדמה: על מי המדינה מגנה וכיצד. בתוך: א' שוהם (עורכת). *הפיקוח על עברייני מין בישראל - ענישה או טיפול?* (עמ' טו - כה). תל-אביב: הוצאת פרלשטיין-גינור.

שוהם, ג' ושבטי, ג' (1990). *עבירות ועונשים - מבוא לפנולוגיה*. תל-אביב: הוצאת עם עובד.

שוהם, ג', שבטי, ג', קאבאליון, ג' ועינת ת' (2009). *עבירות ועונשים: מבוא לפנולוגיה - על תורת הענישה והשיקום, מניעת פשע ואכיפת החוק*. קרית ביאליק: הוצאת אח.

שחורי, מ' ובן דוד, ש' (2008). מאפיינים מבחינים בין אנשים ובין מתעללים מינית בילדים. בתוך: א' שוהם (עורכת). *הפיקוח על עברייני מין בישראל - ענישה או טיפול?* (עמ' 90 - 112). תל-אביב: הוצאת פרלשטיין-גינור.

שחורי, מ', בן-דוד, ש' ואידיסיס, י' (2008). עבריינות מין בעולם ובישראל: חקיקה, פיקוח, טיפול ושיקום. בתוך: ח' מהל, מ' חובב ומ' גולן (עורכים). *התמכרויות, אלימות ועבירות מין* (עמ' 421 - 443). ירושלים: הוצאת כרמל.

שחורי, מ', בן-דוד, ש' וחובב, מ' (2010). הטיפול בעברייני מין: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי - מבוא. בתוך: מ' שחורי, ש' בן-דוד, מ' חובב (עורכים). *טיפול בעברייני מין: אתגרים בזיהוי, באפיון ובמענה טיפולי* (עמ' 11 - 16). ירושלים: הוצאת כרמל וקשת.

שחורי, מ', ווייס, י' (2010). *דו"ח מחקר קבוצות טיפול בשרות המבחן למבוגרים: בחינת מאפייני אישיות ותרומת הטיפול*. מדינת ישראל: משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

שירות בתי הסוהר. (2010). *שב"ס - ארגון כליאה לאומי - דו"ח שנתי*. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/E1EF66F2-0A60-48A1-B7CE-774CC44CAE13/0/sikumshana.pdf>

שקדי, א' (2010). *מילים המנסות לגעת - מחקר איכותני - תיאוריה ויישום*. תל-אביב: הוצאת רמות - אוניברסיטת תל-אביב.

תימור, א' (2009). התפתחות בתי הסוהר בישראל. בתוך: א' תימור ונ' אנגלנדר-אלמליח (עורכים). *צוהר לבית הסוהר - עבירות ועונשים בישראל, תיאוריה ויישום*, 7, (עמ' 7-33).

תימור, א' וגייגר, ב' (2009). ההצדקות הפילוסופיות והמוסריות להענשת עבריינים. בתוך: ש' ג' שוהם וא' תימור (עורכים). *סוגיות בתורת הענישה בישראל*. (עמ' 23 - 46).

הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 92) (הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה), התשס"ו-2006, ה"ח 241. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.justice.gov.il/NR/rdonlyres/6E8FEA60-909C-4D37-96E7-89F7DC9EC504/5158/241.pdf>

הצעת חוק עברייני מין (הגנה על הציבור), התשס"ב-2002, ה"ח 3180. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: http://www.knesset.gov.il/Laws/Data/BillAllOld/3180/3180_All.html

חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, תשס"ו-2006. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

חוק העונשין, התשל"ז-1977 (תיקון מספר 113), ס"ח התשע"ב, מס' 2330.

חוק העונשין, התשל"ז-1977. סעיפים: 345-351. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

חוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסדות מסוימים, תשס"א-2001. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

חוק מגבלות על חזרתו של עבריין מין לסביבת נפגע העבירה, תשס"ה-2004. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

הצעת חוק עברייני מין (הגנה על הציבור), התשס"ב-2002, ה"ח 3180. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: http://www.knesset.gov.il/Laws/Data/BillAllOld/3180/3180_All.html

הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 92) (הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה), התשס"ו-2006, ה"ח 241. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.justice.gov.il/NR/rdonlyres/6E8FEA60-909C-4D37-96E7-89F7DC9EC504/5158/241.pdf>

חוק הגנה על הציבור מפני ביצוע עבירות מין, תשס"ו-2006. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: - <http://www.nevo.co.il>

חוק העונשין, התשל"ז-1977. סעיפים: 345-351. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

חוק העונשין, התשל"ז-1977 (תיקון מספר 113), ס"ח התשע"ב, מס' 2330. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

חוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסדות מסוימים, תשס"א-2001. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

חוק מגבלות על חזרתו של עבריין מין לסביבת נפגע העבירה, תשס"ה-2004. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

בש"פ 2686/07, מדינת ישראל נ' פלוני. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

בש"פ 3014/08 פלוני נ' מדינת ישראל. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

בש"פ 5876/10 פלוני נ' מדינת ישראל. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

בש"פ 962/10 פלוני נגד מדינת ישראל. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://elyon1.court.gov.il/files/10/620/009/r03/10009620.r03.htm>

בש"פ 9220/10 פלוני נ' מדינת ישראל. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

בש"פ 6817/11 פלוני נ' מדינת ישראל. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

בש"פ 1098/12, פלוני נ' מדינת ישראל. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

בש"פ 1064/12 פלוני נ' מדינת ישראל. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

ע"פ 960/99 ליבין ואחי נ' מדינת ישראל. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

ע"פ 4173/97 אבו מחרב פרחאן נגד מדינת ישראל. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

פקודת המבחן (נוסח חדש), תשכ"ט-1969. נבו הוצאה לאור בע"מ, המאגר המשפטי הישראלי. נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.nevo.co.il>

פרוטוקול ישיבה מס' 616 של ועדת חוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-16 (21 בנובמבר 2005). נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.knesset.gov.il/protocols/data/html/huka/2005-11-21.html>

פרוטוקול ישיבה מס' 640 של ועדת חוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-17 (13 באוגוסט 2008). נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.knesset.gov.il>

פרוטוקול ישיבה מס' 270 של ועדת חוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-17 (28 במאי 2008). נדלה בתאריך 2 בספטמבר 2012 מ: <http://www.knesset.gov.il>

- Abbott, A. (1997). Of Time and Space: The Contemporary Relevance of the Chicago School. *Social Forces*, 75, 1149-1182.
- Ahlmeyet, S., Kleinsasser, D., Stoner, J., & Retzlaff, P. (2003). Psychopathology of incarcerated sex offenders. *Journal of Personality Disorder*, 17, 306-318.
- Allen, F.A. (1981). *The Decline of the rehabilitative ideal: Penal Policy and social Purpose*. New Haven: Yale University Press.
- Andrews, D.A., Bonta, J., & Wormith, J. S. (2011). The Risk-Need-Responsivity (RNR) Model : Does Adding the Good Lives Model Contribute to Effective Crime Prevention? *Criminal Justice and Behavior*, 38, 735-756.
- Arksey, H., & Knight, P. (1999). *Interviewing for social scientists*. London: Sage Publication.
- Association for the treatment of Sexual Abusers (2005). The Registration and Community Notification of Adult Sexual Abusers. Retrieved September 2, 2012, From: <http://atsa.com/ppnotify.html>.
- Auerhahn, K. (2003). *Selective incapacitation and public policy: Evaluating California's imprisonment crisis*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Bailey, W. (1966). Correctional outcome: An evaluation of 100 reports. *Journal of Criminal law, Criminology and Political Science*, 57, 153-160.
- Ben-David, S. (2000). Victimology at the Transition from the 20th to the 21st Century. In Paul C. Friday, Gerd Ferdinand Kirchhoff (Ed.). *Essays in Honor of Hans Joachim Schneider (55-72)*. Mönchengladbach : Shaker Verlag.
- Bijleveld, C. & Handrix J. (2003). Juvenile sex offenders: Differences between Group and Solo Offenders. *Psychology, Crime and Law*, 9 (3), 237-245.
- Bill C-16: Sex offender information registration act (2004). Retrieved September 2, 2012, From: http://www.parl.gc.ca/About/Parliament/LegislativeSummaries/bills_ls.asp?lang=E&Parl=37&Ses=3&ls=C16&source=Bills_Individual.
- Bowlby, J. (1969/1988). *A secure base: Parent- child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Bradford, J., Bloomberg, D., & Bourget, D. (1988). The heterogeneity-homogeneity of pedophilia. *Psychiatry Journal, University of Ottawa*, 13, 217-226.
- California Sex Offender Management Board. (2008). Recidivism of paroled sex offenders – Ten (10) year study. Retrieved September 2, 2012, From: <http://www.casomb.org/reports.htm>
- California Sex Offender Management Board. (2008). Recidivism of paroled sex offenders – Five (5) year study Retrieved September 2, 2012, From: <http://www.casomb.org/reports.htm>
- Caringella-MacDonald. (1997). Taking back the critical: reflecting on the division of critical criminology in light of left realism, feminism, postmodernism and anarchism. *Critical criminologist newsletter*, 7, 2-3.
- Center for Sex Offender Management (CSOM). (2001). recidivism of Sex Offenders. U.S. Department of Justice. Retrieved September 2, 2012, From: www.csom.org/pubs/recidsexof.html.
- Cohen, B. Z. (1986). The Response of the Justice System in Israel of Rape of Tourists and Israelis Women International. *Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 30(3), 213-214.
- Cohen, S. (1972/2002). *Folk Devils and Moral Panics: the Creation of Mods and Rockers*. London: MacGibbon and Kee.

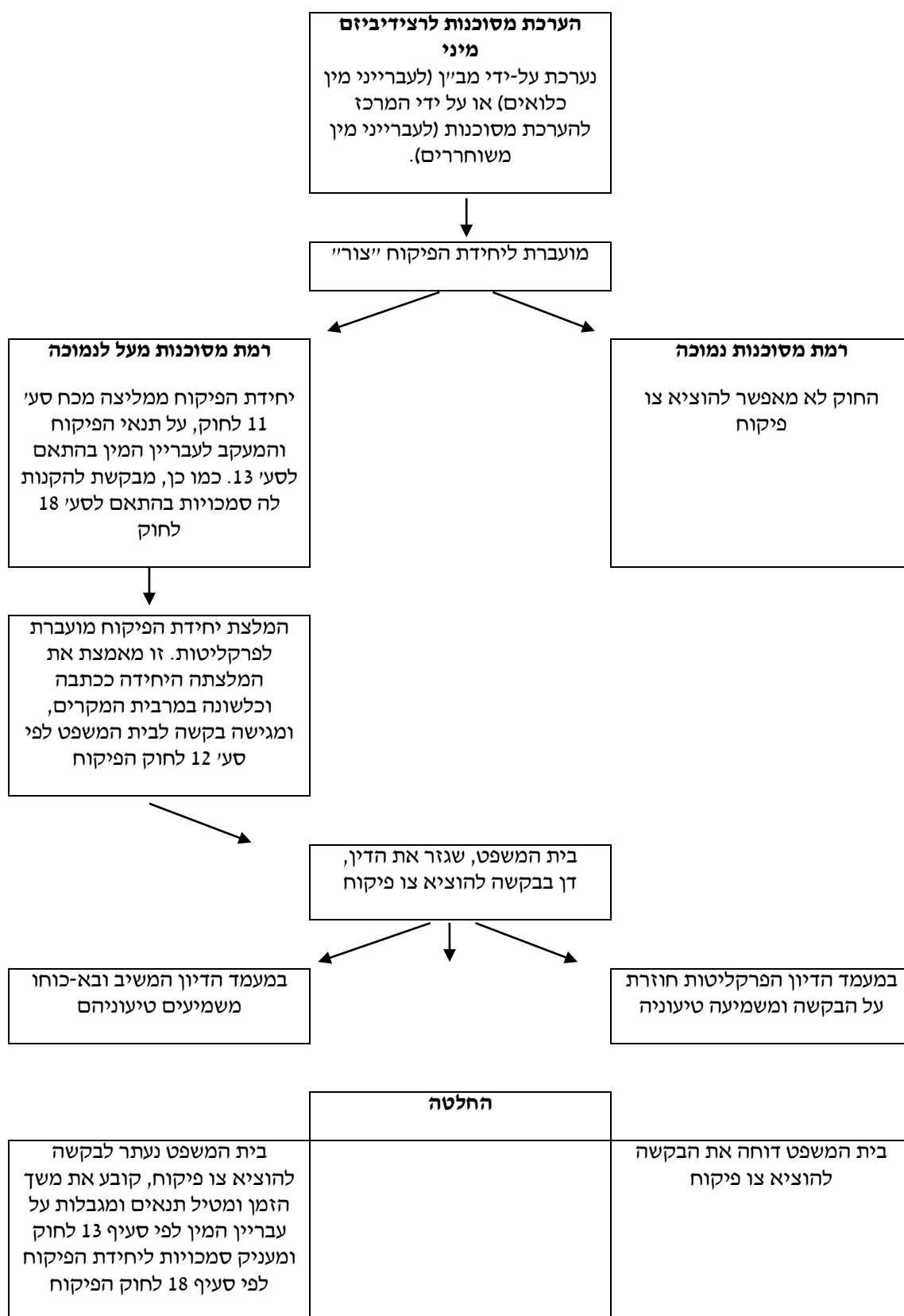
- Covell, C.N. & Scalora, M.J. (2002). Empathic deficits in sexual offenders: An integration of affective, social, and cognitive constructs. *Aggression and Violent Behavior*, 7, 251-270.
- Craissati, J. (2004). The Characteristic of geographical sample of convicted rapists: sexual victimization and compliance in comparison to child molesters. *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 371.
- Cullen, F. T. (2004). The twelve people who saved rehabilitation: How the science of criminology made a difference. Retrieved September 2, 2012, From: <http://cjonline.uc.edu/field-of-criminal-justice/criminal-justice-research/the-twelve-people-who-saved-rehabilitation-how-the-science-of-criminology-made-a-difference>.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2000). Introduction The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.) *Handbook of qualitative research* (Second edition, pp. 1-28). London: Sage Publications.
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. (2000). Fourth edition DSM-IV-TR, American Psychiatric Association, Washington, D.C.
- Epperson, D. L., Kaul, J. D., Huot, S. J., Hesselton, D., Alexander, W., & Goldman, R. (1998). Minnesota Sex offender Screening tool revised (MnSOST-R): Development performance and recommended risk level cut scores. Retrieved September 2, 2012, From: <http://blueshifhome.com/recidivism/scales/minn/Minn%20-%20MnSOST-R%20Technical%20Paper%20Development%20validation%20and%20Recommended%20Risk%20Level%20Cut%20Scores%20-%20Dec%202003.pdf>
- Falshaw, A., Bates, V., Patel, C., Corbett, D., & Friendship, C. (2003). Assessing reconviction, reoffending and recidivism in a sample of UK sexual offenders, *Legal and Criminological Psychology*, 8 (2), 207–215.
- FBI (2010). Crime in the United States. Retrieved September 2, 2012, From: <http://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/crime-in-the-u.s/2010/crime-in-the-u.s.-2010/tables/10tbl01.xls>.
- Felley, M.M., & Simon, J.(1992). The New Penology: Notes on the emerging strategy of correction and its implication. *Criminology*, 30, 449-474.
- Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse: New theory and research*. New York: The Free Press.
- Fogel, D. (1979). *We Are the living Proof: The justice Model for Correction*. Anderson Press.
- Foucault, M. (1977). *Discipline & Punish The Birth of the Prison*. New-York: Vintage Books.
- Freeman, A. (1990). Anti-discrimination law: The view from 1989. In D. Kaiyrs (Eds.), *The polices of law* (pp. 121-150). New York: Pantheon.
- Friendship, C., Mann, R., & Beech, A. (2003). Evaluation of a National Prison-based Treatment Program for Sexual Offenders in England and Wales. *Journal of Interpers Violence*, 18, 744-759.
- Gee, J.P. (2005). *An introduction to discourse analysis: Theory and method*. New York: Routledge.
- Graeber, A. C., McKune, V. Lile and the constriction of constitutional protections for Sexual Offenders. *The Review of Litigation*, 23(1), 3-19.
- Groth, A.N., & Birnbaum, H.J. (1978). Adult sexual orientation and attraction to underage persons. *Archives of Sexual Behavior*, 7, 175-181.

- Grubin, D. (1998). *Sex offending against children: Understanding the risk. Research, Development and Statistics Directorate*. London: Crown Copyright. Retrieved September 2, 2012, From: <http://library.npia.police.uk/docs/hopolicers/fprs99.pdf>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Newbury Park, CA: Sage Publication.
- Hanson, R. K. (1997). *The development of a brief actuarial risk scale for sexual offence recidivism*. Department of Solicitor General of Canada. Canada: Ottawa ON.
- Hanson, R. K. (2000). Risk Assessment. Beaverton, OR Association for the Treatment of Sexual Offenders.
- Hanson, R. K., & Morton-Bourgon, K. E. (2004). Predictors of sexual recidivism: An updated meta-analysis. Canada: Public Safety and Emergency Preparedness Canada.
- Hanson, R. K., & Thornton, D. (1999). *Static-99: Improving actuarial risk assessments for sex offenders*. Ottawa Department of the solicitor general of Canada.
- Hanson, R. K., & Thornton, D. (2000). Improving risk assessment for sex offenders. A Comparison of three actuarial scales. *Law and Human Behavior*, 24, 119-136.
- Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2008). Psychopathy In P. Blaney & T. Milton (Eds). Oxford Textbook of Psychopathology 2nd Edition (pp. 622-650) Oxford: Oxford University Press.
- Hare, R.D. (2003). *The Hare Psychopathy Checklist-Revised* (2nd edition). Toronto ON: Multi-Health Systems.
- Harris, G. T. (2003). Men in his category have a 50% likelihood but which half is he in? Comments on Berlin, Galbreath, Geary and McGlone. *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment*, 15, 389-392.
- Harry, B., Pierson, T.R., & Kuznetsov, A. (1993). Correlates of sex offenders and offense traits by victim age. *Journal of Forensic Sciences*, 38, 1068-1074.
- Heil, P., Ahlmeyer, S., & Simons, D. (2003). Crossover Sexual Offenses, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15 (4), 221-236.
- Higgins, G. E. (2009). Quantitative versus qualitative methods: Understanding why quantitative methods are predominant in criminology and criminal justice. *Journal of Theoretical and Philosophical Criminology*, 1 (1), 23-37.
- Human Rights Watch. (2007). No Easy Answers - Sex Offender Laws in the US. Retrieved September 2, 2012, From: <http://www.hrw.org/node/10685/section/11>.
- Janus, S.E., & Prentky, A.R. (2003). Forensic use of actuarial risk assessment with sex offenders: Accuracy, admissibility and accountability. *The American Criminal Law Review*, 40, 1443-1490.
- Kafka, M. (2003). Sex offending and sexual appetite The clinical and theoretical relevance of hypersexual desire. *International Journal of Offender Therapy and Comparative*, 47(4). 439-451.
- Kemshall, H. (1996). *Reviewing Risk: A review of research on the assessment and management of risk and dangerousness: implications for policy and practice in the Probation Service*. A report for the Home Office Research and Statistics Directorate. London: Home Office.

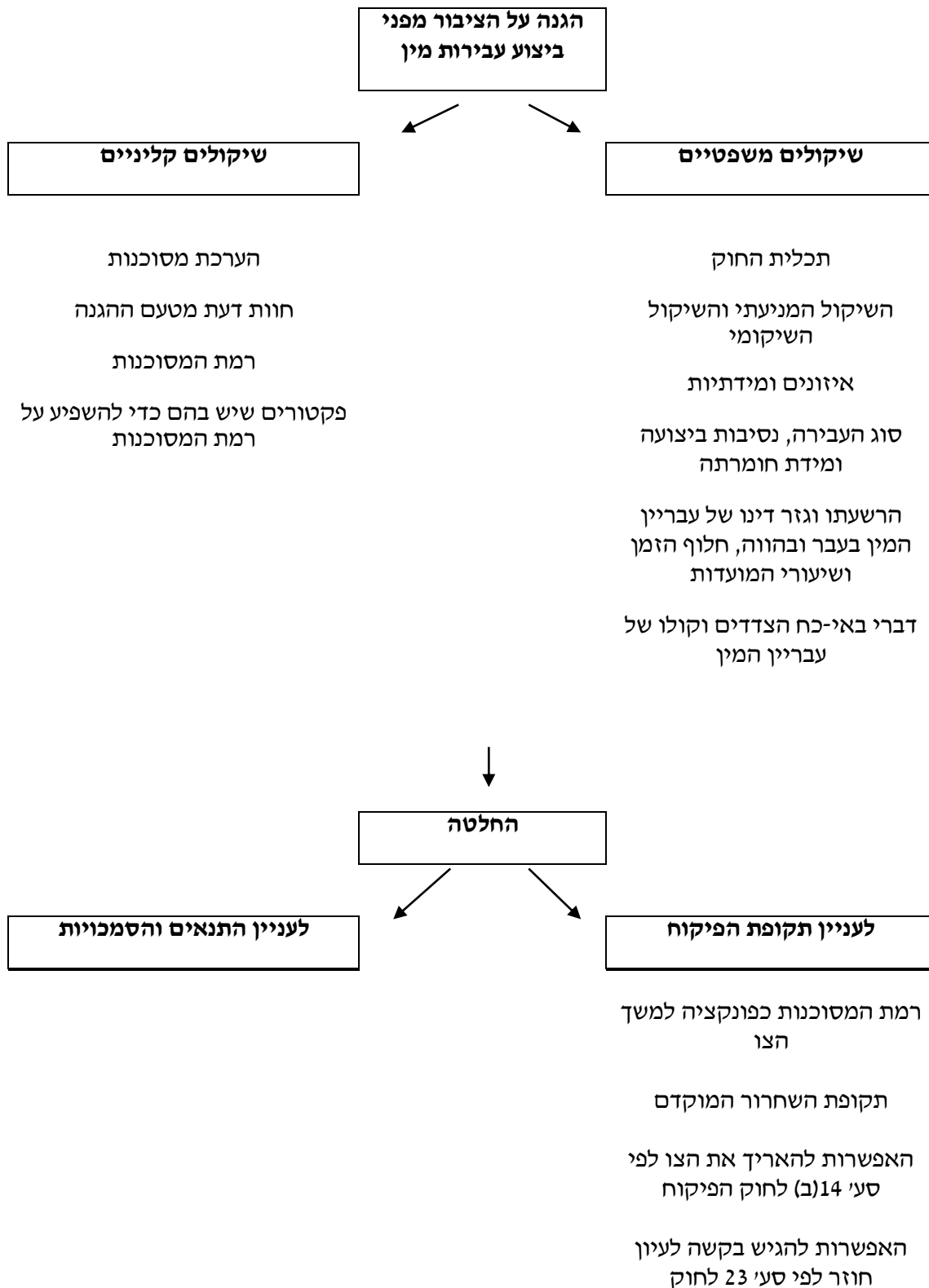
- Knight, R., & Thornton, D. (2007). *Evaluating and Improving Risk Assessment Schemes for sexual Recidivism: A long-term follow up of convicted sexual offenders*. Washington DC: National Council of Justice Statistics.
- Lewis, P. (2004). Practice Points: Tougher Regime for Sex Offenders, Law Society Gazette. Retrieved September 2, 2012, From: <http://www.lawgazette.co.uk/news/tougher-regime-sex-offenders>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverley Hills: Sage Publications.
- Lord, A., & Wilmot, P. (2004). The process of overcoming denial in sexual offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 10, 51-61.
- Losel, F. & Schmucker, M. (2005). The effectiveness of treatment for sexual offenders: A comprehensive meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 1(1), 117-146.
- MacKenzie, D. L., & Hickman, L. J. (1998). *What works in corrections? An examination of the effectiveness of the type of rehabilitation programs offered by Washington State Department of Corrections*. Report to the State of Washington Legislature Joint Audit and Review Committee. College Park, MD: University of Maryland.
- Mann, R.E., & Beech, A.R. (2003). Evaluation of a National prison-based treatment program for sexual offenders in England and Wales. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(7), 744-759.
- Marshall, C. & Rossman, G. (1995). *Designing qualitative research (second ed.)*. Thousand Okas, CA: Sage.
- Marshall, W.L., & Serran, G.A. (2000). Current issues in the assessment and treatment of sexual offenders. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 7, 85-96.
- Marshall, W.L., & Barbaree, H.E. (1990). An integrated theory of the etiology of sexual offending. In W.L. Marshall, D.R. Laws, & H.E. Barbaree (Eds.), *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender* (pp. 257–275). New York: Plenum.
- Marshall, W.L., & Laws, R.D. (2003). A brief history of behavioral and cognitive behavioral approaches to sexual offenders: Part 2. the modern era. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 93-120.
- Marshall, W.L., Ward, T., Mann R.E., Moulden, H., Fernandez, Y.M. Serran. G. & Marshall L.E. (2005). Working positively with sexual offenders: Maximizing effectiveness of treatment. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(9), 1096-1114.
- Martinson, R. (1974). "What works?" Questions and answers about prison reform. *The Public Interest* Spring, 35, 22-55
- Minnesota Department of Corrections, U.S. (2000). Sex Offender Supervision: Report to the Legislature. Retrieved September, 2, 2012 from: <http://archive.leg.state.mn.us/docs/pre2003/mandated/000243.pdf>
- Moberly, W. (1968). *The Ethics of Punishment*. London: Faber.
- Monahan, J. (1981). *Predicting Violent Behavior: An Assessment of criminal techniques*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Monahan, J. (2004). Forecasting Harm: The Law and Science of Risk Assessment among Prisoners, Predators, and Patients. Retrieved September 2, 2012, From: <http://law.bepress.com/expresso/eps/410>.
- Morris, N. (1982). *Madness and the criminal law*. Chicago : University of Chicago Press.

- Murphy, W., Coleman, E., & Haynes, M. (1983). Treatment and evaluation issues with the mentally retarded sex offender. In J. G. Greer & I. R. Stuart (Eds.) *The sexual aggressor current perspectives on treatment* (pp 22-41). New York: Van Nostrand Reinhold.
- Murray, J. B., (2000). Psychological profile of pedophiles and child molesters. *Journal of Psychology Interdisciplinary & Applied*, 134, 211-225.
- Nieto, M. (2004). Community Treatment and Supervision of Sex Offenders: How It's Done Across the Country and in California. *California Research Bureau*, 4(12), 26–27.
- Nobles, J. (2005). *Evaluation Report – Community supervision of sex Offenders*. Retrieved September, 2, 2012, from: <http://www.auditor.leg.state.mn.us>
- Nunes, K. L., Hanson, R. K., Firestone, P., Moulden, H. M., Greenberg, D. M., & Bradford, J.M. (2007). Denial predicts recidivism for some sexual offenders. *Sexual Abuse : A journal of Research and Treatment*, 19, 91-106.
- Petersilia, J. (2004). What Works in Prisoner Reentry-Reviewing and Questioning the Evidence. *Federal Probation*, 68(2), 4-8.
- Petrunik, M. (2003). The Hare and the Tortoise: Dangerousness and Sex Offender Policy in the United States and Canada. *Journal of Criminology and Criminal Justice*, 45, 1-32.
- Rice, M. E., & Harris, G. T. (2002). Men who molest their sexually immature daughters: Is a special explanation required?. *Journal of Abnormal Psychology*, 111, 320–339.
- Richardson E., McSherry B. (2010). Diversion down under - Programs for offenders with mental illnesses in Australia, *International Journal of law and Psychiatry*, 33, 249-257.
- Robinson, G. (2002). Exploring risk management in probation practice: Contemporary developments in England and Wales. *Punishment and Society*, 4, 5-25.
- Rogers, C.R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103.
- Ronel, N., & Elisha, E. (2010). In a different perspective: Introducing positive criminology. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* .55(2), 305-325.
- Rosler, A., & Witztum, E. (1998). Long acting Gonadotropin-releasing hormone analog treatment for males with paraphilia. *The new England journal of medicine*, 38, 416-422.
- Roxanne, L. (2000). Social Policy and Sexual Offenders: Contrasting United States and European Policies. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8, 430.
- Schneider, S.L., & Wright, R.C. (2004). Understanding Denial in Sexual Offenders A Review of Cognitive and Motivational Processes to Avoid Responsibility, *Violence & Abuse*, 5, 3-20.
- Seidel, J., & Kelle, U. (1995). Different functions of coding in the analysis of textual data. In U. Kelle (Ed.). *Computer-aided qualitative data analysis* (pp. 52-61). London: sage.
- Simons, H. (1996). The paradox of case study. *Cambridge Journal of Education*, 26, (2), 225-240.
- Stake, R. E. (1995). *The Art of case study research*. London: Sage Publications.

- Stalans, L.J. (2004). Adult sex offender on community supervision: A review of recent assessment strategies and treatment. *Criminal Justice and Behavior*, 31, 564-608.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. London: Sage Publications.
- Teichman, D. (2005). Sex, Shame, and the Law: An Economic Perspective on Megan's Laws. *Harvard Journal on Legislation*, 42, 1-65. Retrieved September 2, 2012, From: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=705162.
- Ten, C.L. (1987). *Crime, guilt, and punishment: a philosophical introduction*. Oxford: Clarendon Press.
- Thakker, D.J., & Ward, T. (2011). An Integrated Theory of Sexual Reoffending. *Psychiatry, Psychology and Law*, 1, 1-13.
- Thornton, D. (2002). Constructing and testing a framework for dynamic risk assessment. *Sexual abuse: A Journal of research and Treatment*, 14, 139-153.
- Thornton, D. (2007). *Scoring Guide for risk matrix 2000*. Madison, Wisconsin.
- Van-Swaaningen, R., & Taylor I. (1994). Rethinking critical criminology: A panel discussion. *Crime, law and social change*, 21, 183-190.
- Walker, N. (1985). *Sentencing Theory Law and Practice*. London: Butterworths.
- Ward, K., Trigler, J., & Pfeiffer, K. (2001) Community services, issues and service gaps for individuals with developmental disabilities who exhibit inappropriate sexual behaviors. *Mental Retardation*, 39, 11-19.
- Ward, T., & Beech, A.R. (2008). An integrated theory of sexual offending. In D.R. Laws & W.T. O'Donohue (Eds.), *Sexual deviance: Theory, assessment, and treatment* (2nd ed., pp. 21–36). New York: The Guilford Press.
- Ward, T., & Gannon, T. A. (2006). Rehabilitation, etiology, and self-regulation: The comprehensive good lives model of treatment for sexual offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 11, 77-94.
- Ward, T., & Maruna, S. (2007). *Rehabilitation: Beyond the risk paradigm*. London: Routledge.
- Wasik, M., & Pease, K. (1987). *Sentencing Reform: Guidance or Guidelines*. Manchester University Press ND.

נספח ב' – חלוקה לתמות

Abstract

Sex offenders are people that commit one or more offenses within the range of offenses that are defined under the law as sex offenses - these include a wide range of perverted and socially unacceptable sexual behaviors. The legislature in the state of Israel regularized the banning of sex offenses in the tenth chapter, fifth section of the Penal Code 5737-1977, and they include: rape, sodomy, indecent acts, incest, sex offenses committed against helpless people by those responsible for their wellbeing, and more. Pertaining to sex offenders the state of Israel legislated, like many other countries in the western world, special laws that create additional non-penal restrictions on a sex offender that completed his sentence. These include the Protection Of The Public From Sex Offenders Law 5766-2006 (hereafter: "the Inspection Law"), the Restriction Of The Returning Of The Sex Offender To The Victim's Surroundings Law 5765-2004 (hereafter: "the Restraining Law"), the Prevention Of Employing Sex Offenders In Certain Institutions Law 5761-2001 (hereafter: "the Employment Prevention Law").

The goal of the present research was to inspect the construction of judicial discretion as it manifests in decisions to cast supervision orders under the power of the Inspection Law, to examine what are the considerations guiding the judges when they cast inspection orders on sex offenders and if the judge's scope of discretion is wide or narrow one regarding application.

The retribution theory and utilitarian theory constitute a **theoretical base** to punishing considerations, and from them derive utilitarian goals: deterrence, rehabilitation, incapacitation and social protection and non-utilitarian goals like retribution and vengeance. It is possible to see the utilitarian theory as a theoretical

base for the Inspection Law, since the main consideration of the Inspection Law is prevention and in the near future when the rehabilitation chapter will become valid the additional consideration shall be rehabilitation. The declared goal of the law is to protect the public from sex offenders by conducting risk assessment in different steps of the legal process and also in addition inspecting, tracking and conducting rehabilitation for the offenders in order to prevent repeated sex offenses (the Inspection Law 2006). In other words, although the restrictions are non-penal they can theoretically be based on the utilitarian theory that includes the deterrence consideration.

More theories I will be based on in this paper are critical criminology and positive criminology. The research findings, as will be presented below are directed for critical discussion. The critical criminology comes out strongly against the system, which amplifies the power of the establishment and breaks the balance point, which we know from the criminal procedure, and constitute a guideline for critical discussion. The positive criminology is outlining a way to unification from the separation caused by enforcing the law et cetera. The positive criminology emphasizes the chance coming with the risk. It emphasizes the existence of personal strengths found in the individual and it's surrounding which helps him move away from crime or completely to avoid it all together in later stages.

The research was conducted by **analyzing the contents** of verdicts (supervision orders), a customary system for analyzing archival records and documents as well as court session protocols. This a systematic process intended to finding and exposing patterns of meaning from a text by recognizing ideological components, gathering them into clusters of meaning and organizing them in

categories and general themes. Analyzing content put an emphasis on understanding by looking closely at the literal text of the people studied.

The research layout was based on 40 cases that were conducted in the five District Courts around the country: Jerusalem, Beer Sheva, Tel Aviv, Haifa and Nazareth under applications of paragraph 12 to the Inspection Law in the time range between October 1st 2008 and October 1st 2011 (the third phase). The research exclusively included cases that were represented by the Public Defender's Office, which represents a significant percentage of these cases. The cases were drawn from the Public Defender's archive according to a random number chosen from a list that was issued from the Public Defender's case-managing software. The first 8 cases that included a reasoned decision from each district were chosen; from the reasoning you may learn regarding the processes that led the judge to give his decision. It is to be noted that cases in which the decision was given in full consent of both sides were not chosen and likewise no cases that were familiar to me in the framework of my duty in the Public Defender's Office as the sex offenders supervision branch manager have been included in the research.

The research findings raised two main themes viewed by the court when it is considering casting an inspection: One theme unites legal considerations and the second theme unites clinical considerations. The legal considerations include traditional punishment considerations leaning on the utilitarian theory when the main consideration is deterrence. The clinical considerations lean on the risk assessment and they include concepts from the fields of criminology, psychology and psychiatry. Risk assessment became the main tool in the decision-making process of implementing the law and its status was a main factor in dealing with sex offenders in the criminal justice system in the post-conviction stage. Since all of the judges,

without exception, referred to the risk assessment and mainly relied on the level of risk. Yet the findings of the research exposed gaps between the legal and the clinical language. The legal language is more customary to the judges than the clinical one, the latter being difficult for judges to interpret correctly. This is reflected in the emphasis given to certain elements over others as increasing risk factors. It seems that the judges tend to address the factors intuitively and not in a systematic way that is based on the existing written works. Also it seems that judges find it hard to interpret certain diagnoses, for example the difference between a fixated pedophile as opposed to a regressive pedophile. The differential diagnosis had a major importance in the inspection issue and relying on this diagnosis it is fitting to impose the period, the terms and the restrictions.

The court answered all the applications and issued inspection orders in all 40 cases. The level of risk was proportional to the period of inspection and surveillance that was imposed on the sex offender; higher risk equated to a longer inspection period, despite the fact that the rules of the prison mental health center ("Maban") determine that the validity of the risk assessment is for a one year period only. On one hand the law seeks to acquire an updated risk assessment and on the other hand to impose a longer inspection period.

The findings indicate that the judge's discretion regarding the fixing of terms and restrictions is limited by the legislation that constitutes a closed list, and does not consolidate varied structures of inspection arrangements from within the list offered in the law. Only in few cases did the court reduce the terms and authorities that were requested. The inspection unit submits a recommendation to the court on the terms of inspection and surveillance according to the risk assessment. The Attorney's Office interprets the request for an appeal that is served to the court according to clause 12 of

IV

the Inspection Law; the court, in most cases, grants the appeal verbatim. It can be said that the Inspection Law is a model for implementing the goals of those who support structuring judicial discretion in sentencing, likening it to a model similar to the retribution model that built on a few components that bring significant limitation to the judicial discretion in determining the sentence. The recommendation of the Goldberg Committee (1997) to create an additional committee that will determine a base punishment and a staggered base punishment for different offenses was not accepted as to the amendment of the Penal Code (1977) but it seems it is reflected in the passing of the Inspection Law by the limiting court discretion.

A wider range of possibilities, is allegedly expressed when the court determines the length of the inspection and surveillance period; nevertheless the court is limited by the legislative ruling that the inspection order will not exceed five years when the risk level is less than "high" and not exceed 20 years when it is "high" or greater. The range for maneuvers is limited also by the ruling that established a certain classification. Yet we are witnessing more and more applications for extension of the inspection period when it ends beyond the limits of the law.

Research in Israel regarding the Inspection Law is very limited. This paper contributes to the expansion of knowledge in this field, and especially with regard to human and individual rights. The paper deals with the tension between the law and democratic and constitutional values, between the defendant's rights and protecting the public and enriching and deepening the knowledge of both criminology and the legal disciplines.

The **recommendations** arising from my research are as following: first, it is proposed to conduct continuing education programs that will enrich the knowledge of judges in criminological, psychological, and psychiatric aspects that pertain to

V

diagnosing and treating sex offenders. In addition it is recommended to experts in the medical field to enrich their knowledge in the legal aspects regarding the sentencing and inspecting of sex offenders.

Second, it is suggested to determine a shorter length of inspection period in order to enable control and tracking of the inspection of sex offenders or alternatively determine intermediate settings in eligible cases.

The rehabilitation chapter is soon to be valid; the control and tracking of a court can influence the sex offender's integration in treatment and in society in general (similar to reference given to integration of addicts in remission). It is hoped that with the validation of the rehabilitation chapter the court will have wider judicial discretion.

Third, it is suggested to implement more logical and wider usage of the inspection law for parole, especially in cases where the offender started his treatment in jail.

Parole in the spirit of positive criminology and in a socio-therapeutic view includes continued rehabilitative treatment programs that can create continuity of care that may increase the chances of reentry to society and reduce the rate of regression.

Finally it is suggested to conduct continued research that will examine the judicial discretion in this matter since the fourth phase came into force and applies to all convicted sex offenders in a perspective of a few years.

Also it is recommended to conduct a study regarding appeals served by the 14 paragraphs of the Inspection Law, which will determine the judge's discretion when deciding to extend the offender's inspection period.

Bar-Ilan University

**Construction of Judicial Discretion as
Reflected in Decisions to Impose
Supervision Orders on Sex Offenders**

Anat Mashiach

Submitted in partial Fulfillment of the requirements for the
master's Degree in Department of Criminology, Bar-Ilan
University.

Ramat Gan, Israel

2012

This work was carried out under supervision of Prof. Sara Ben-David

Department of Criminology, Bar-Ilan University